

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Diplomová práce

Bc. Anežka Stříbrná

**Způsob a průběh kolektivizace zemědělství v kutnohotském
okrese v padesátých letech 20. století**

The course and methods of collectivization of the rural areas in the District
of Kutná Hora in the 1950's

Na tomto místě děkuji panu prof. PhDr. Janu Rychlíkovi, DrSc. za vedení práce, cenné rady a kritické připomínky. Dále patří mé díky za vstřícný přístup a pomoc pracovníkům Státního okresního archivu v Kutné Hoře, zejména paní Janě Lebedové a Jiřině Vašíčkové. Především však velmi děkuji všem těm, kteří mi věnovali svůj čas, důvěru a vyprávěli mi svoje vzpomínky, bez kterých by tato práce nemohla vzniknout: zvláště pak Josefu Filipovi, Miloslavu a Daniele Klečákovým, Heleně a Jiřímu Nedvědovým, Vladimíru Samkovi, Janu Stoupovi, Marii Thurichové a Zdeně Kreuzingerové, Janě a Milanu Vojáčkovým a řadě dalších. V neposlední řadě děkuji i své matce, JUDr. Anežce Stříbrné, za zprostředkování a upřesnění vzpomínek našeho strýce Josefa Bedřicha Duška z Kácova.

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 11. prosince 2013

.....
Jméno a příjmení

Abstrakt

Diplomová práce přibližuje průběh a způsob kolektivizace zemědělství v kutnohorském okrese v letech 1948-1960. Vychází z analýzy pěti obcí kutnohorského okresu - Bahno, Opatovice I, Petrovice I, Mitrov a Vranice (pro srovnání je zařazeno i městečko Kácov). Práce sleduje, jak se celostátně řízená zemědělská politika KSČ, její jednotné a závazné principy promítly do socializace konkrétních vesnic, jakým způsobem ovlivňovala jejich každodenní život a zasáhla do osudů jejich obyvatel. Dále se soustřeďuje na to, jak na ni reagovali jednotliví lidé, především místní funkcionáři, jaké volili prostředky a strategie jednání vůči vládnoucí moci. V centru pozornosti stojí otázka, zda a nakolik svými postoji mohli ovlivňovat a spoluvytvářet život v obci a jaký vliv měli na místní podobu socializace.

Cílem práce je ukázat plastičtější obraz kolektivizace zemědělství a zároveň nabídnout jistou typologii postojů jejích aktérů. Kromě porovnání způsobu kolektivizace v konkrétních obcích umožňuje na jejich příkladu také ukázat rozdíly mezi první a druhou (závěrečnou) fází kolektivizace zemědělství. Práce čerpá především ze studia archivních materiálů a vzpomínek pamětníků.

Klíčová slova

okres Kutná Hora

kolektivizace zemědělství

socializace vesnice

jednotné zemědělské družstvo

kulak

Abstract

The diploma thesis depicts the mode and course of collectivization of the rural areas in the district of Kutná Hora in years 1948-1960. It is based on the analysis of five villages - Bahno, Opatovice I, Petrovice I, Mitrov a Vranice (the little town of Kácov is also included for comparison reasons). The thesis describes how the unified binding principles of the state-controlled agricultural politics of KSČ reflected into the socialization of concrete villages and how they influenced the daily life and destinies of their inhabitants. The thesis also concentrates on the individual reactions towards the collectivization, especially those of local functionaries, focusing on which means and strategies these used against the ruling power. The central question is whether, and to what extent, the functionaries could influence and shape the village life and how they influenced the local form of socialization. The objective of this thesis is to show a more vivid picture of the agricultural collectivization and, at the same time, to offer a certain typology of its participants. Apart from the comparison of the mode of collectivization in concrete villages, their example also shows the differences between the first and second (final) phase of the collectivization of the rural areas. The thesis is based primarily on the study of archival material and the memories of contemporary witnesses.

Key words

district of Kutná Hora

collectivization of rural areas

village socialization

collective farm

kulak

Obsah

1. Úvod	8
1.1. <i>Předpoklady kolektivizace zemědělství .....</i>	13
1.2. <i>Obrat v zemědělské politice KSČ .....</i>	15
1.3. <i>Mechanismy kolektivizace zemědělství .....</i>	17
1.4. <i>Akce K .....</i>	19
1.5. <i>Krizové roky 1953 a 1954 .....</i>	21
1.6. <i>Závěrečná fáze kolektivizace .....</i>	23
2. Poválečná léta v okrese Kutná Hora	26
2.1. <i>Přírodní a hospodářské podmínky .....</i>	26
2.2. <i>Charakteristika šesti vybraných obcí kutnohorského okresu .....</i>	27
2.3. <i>Prosazení lidově demokratického zřízení na venkově .....</i>	29
2.3.1. <i>Volby v roce 1946 .....</i>	30
2.3.2. <i>Sucho v létě 1947.....</i>	32
2.3.3. <i>Únorový převrat v roce 1948 .....</i>	33
3. Nástup socializace v letech 1949-1950	35
3.1. <i>Zakládání prvních JZD .....</i>	35
3.2. <i>Změny v zemědělském hospodaření .....</i>	37
3.2.1. <i>Plánování .....</i>	37
3.2.2. <i>Plnění dodávek zemědělských produktů .....</i>	39
3.2.3. <i>Nucený pacht .....</i>	40
3.3. <i>Reorganizace MNV v roce 1950 .....</i>	42
4. Zostření kurzu v letech 1951-1953	45
4.1. <i>Zvyšování dodávek zemědělských produktů .....</i>	45
4.2. <i>JZD v roce 1951 .....</i>	48
4.3. <i>Rok 1952 .....</i>	49
4.3.1. <i>Plnění povinných dodávek .....</i>	49
4.3.2. <i>První postihy – pokuty, nucený pacht .....</i>	50
Mítrov	50
Vranice	52
Petrovice I	53
4.4. <i>Kulacké seznamy .....</i>	57
4.5. <i>Zakládání JZD v roce 1952 .....</i>	62
4.5.1. <i>JZD v Kácově a vystěhování zlivských sedláků .....</i>	63
4.5.2. <i>Založení JZD v Mitrově a Petrovicích I .....</i>	64
4.6. <i>Sedláci vystěhovaní z okresu Kutná Hora .....</i>	65
4.6.1. <i>Případ „vesnického boháče“ Josefa Hanzla .....</i>	66
4.6.2. <i>Likvidace sedláka Václava Vojáčka v Mitrově .....</i>	69
4.7. <i>Hospodaření JZD Mítrov a JZD Petrovice I v roce 1953 .....</i>	72
4.8. <i>Shrnutí první fáze kolektivizace v pěti sledovaných obcích na Kutnohorsku .....</i>	74
5. Závěrečná fáze kolektivizace	75
5.1. <i>Přechodné uvolnění v letech 1954-1955 .....</i>	75
5.1.1. <i>Volby do národních výborů .....</i>	75
5.1.2. <i>Dodávky zemědělských produktů a zajištění půdy .....</i>	76
5.1.3. <i>Plnění dodávek .....</i>	77

5.2. Rok 1955	78
5.3. Obrat v roce 1956	80
5.4. Stěhování bratří Samků a L. Mráčka	83
5.5. Založení JZD v Bahně a v Opatovicích I	84
5.5.1. JZD v Bahně	84
5.5.2. JZD v Opatovicích I	87
5.6. Socializace vesnice a založení JZD v dalších sledovaných obcích	89
5.7. Rozhodující rok 1958	90
5.7.1. Petrovice I	90
5.7.2. Mitrov	92
5.7.3. Vranice	92
5.7.4. Kácov	95
5.8. Dokončení socializace vesnice	96
5.9. Hospodaření JZD v roce 1959	99
5.10. Slučování JZD v roce 1960	102
5.11. Srovnání průběhu socializace v pěti sledovaných obcích	103
6. Změny v životě obce	104
6.1. Socialistické vymoženosti	104
6.2. Občanské sňatky	106
6.3. Socialistická kultura	106
6.4. Demografický vývoj	110
6.5. Přeměna rolníka v družstevního zaměstnance	112
7. Závěr	115
8. Seznam zkratk	118
9. Prameny a literatura	119
10. Přílohy	124

1. Úvod

Kolektivizace zemědělství v Československu, kterou v padesátých letech 20. století na venkově prosazoval komunistický režim, přinesla v krátkém časovém horizontu dalekosáhlé změny ve způsobu hospodaření, ve stylu života, měla závažné dopady i na tvářnost krajiny. A zejména pak s nebyvalou krutostí poznamenala tisíce lidských osudů.

Dnes je už v mnohém toto téma českých dějin minulého století zpracované a osvětlené. Dosavadní bádání a publikované práce zabývající se tematikou kolektivizace a socializace zemědělství se soustředily především na popis a analýzu mechanismů komunistické moci a jejich dopadu na podobu venkova. Vznikla také řada prací přibližujících individuální lidské osudy, či příběhy celých vesnic. Byla zachycena cenná svědeckví a vzpomínky lidí, kteří toto období sami prožívali.

Převážně je v nich dané téma pojato v ostrém protikladu mezi direktivní mocí centra a individuálními příběhy jejich obětí. Při aplikaci na tehdejší realitu venkova by se dalo schematicky říci – místní, nezřídka problematičtí představitelé komunistické moci vykonávají pouze příkazy shora, občas obohacené vlastní iniciativou, a pak je tvrdě uplatňují na své oběti. Samotná komunistická ideologie i užívané mechanismy takovému, v podstatě fatalistickému pojetí napomáhají. Vždy však za touto obecnou scénou musíme vidět pestrou škálu konkrétních lidí; od těch, kteří tato ideologická schémata v praxi prováděli, až po ty, kterým perzekuce těžce zasáhla do jejich životů. Proto bych se na příkladu několika obcí na Kutnohorsku chtěla na kolektivizaci zemědělství podívat z poněkud diferencovanějšího úhlu pohledu.

Každý člověk jako lidské individuum je ukotven v určitém vymezeném prostoru a času. Jeho život se odehrává v konkrétních souřadnicích, v nichž si vytváří síť vztahů s druhými lidmi, postupně nabývá zkušenosti. Historické události tzv. velkých dějin se často odehrávají mimo něj, nemá na ně žádný vliv, ale přitom zásadně zasahují do jeho života. Nezbyvá mu, než se v nich snažit zorientovat, hledat jejich smysl a porozumění.¹ Ve 20. století však začal být jednotlivce do velkých dějin mnohem více vtahován. Víc než kdy jindy mu začaly zasahovat do jeho každodenního osobního života. Ačkoli bylo mnohdy těžké se v dění zorientovat, musel zaujmout často zásadní stanoviska, uskutečňovat velmi těžká rozhodnutí. A právě komunistický režim padesátých let zasahoval do života jednotlivce velmi výrazně, dokonce se ho pokusil ovládnout a přetvářet k své představě. Díky celé škále mechanismů se to režimu do značné míry dařilo. Domnívám se však, že přes masivní tlak totalitní moci

---

¹ PETRÁŇ, Josef: *Dvacáté století v Ouběnicích. Soumrak tradičního venkova*. Praha 2009, s. 8.

zůstával člověku stále jistý manévrovací prostor, aby svými postoji a rozhodnutími mohl ovlivňovat osud svůj i osudy dalších lidí. Právě toto individuální hledisko bych chtěla ve své diplomové práci uplatňovat.

Základní půdorys mé práce představuje několik zlomových momentů v průběhu kolektivizace zemědělství. V jejich rámci chci ukázat, jak se centrálně řízená zemědělská politika KSČ, její jednotné a závazné principy promítaly do socializace konkrétních vesnic, jakým způsobem ovlivňovaly a zasahovaly do jejich každodenního života. Budu sledovat a porovnávat postoje a reakce jednotlivých lidí, jaké volili prostředky a strategie vůči vládnoucí moci, do jaké míry tím mohli ovlivňovat a spoluvytvářet život v obci. Také se budu snažit postihnout proměnu života na venkově, změny ve způsobu hospodaření a v držení soukromého majetku, pokusím se zachytit i dobové uvažování lidí. Pro tuto analýzu průběhu a způsobu kolektivizace zemědělství a vzájemnou komparaci jsem si zvolila pět obcí v bývalém kutnohorském okrese.

Cílem mé práce není popsat průběh kolektivizace zemědělství na celém okrese, ani její detailní popis v jednotlivých obcích. Nechtěla bych ji také zahltit množstvím individuálních, jakkoli jedinečných příběhů lidí, respektive jednotlivých obcí.

Soustřed'uji se především na vzájemné podobnosti či odlišnosti na individuální i kolektivní rovině. Jejich srovnáním se pokouším poskládat mozaiku, která by nabídla plastičtější obraz kolektivizace zemědělství a zároveň umožnila vytvořit jistou typologii postojů.

Tato práce chce být dílčím příspěvkem k historii československého zemědělství a venkova v padesátých letech, ale také kamínkem do obrazu našich dějin 20. století.

Časově jsem svou práci vymežila lety 1948-1960. V tomto období chci sledovat podobnosti a rozdíly mezi první a druhou (závěrečnou) fází kolektivizace zemědělství. Protože však změny nenastaly úderem 25. února 1948 a měly své kořeny minimálně v poválečném vývoji od roku 1945, budu se krátce věnovat i tomuto jeho tříletému předznamenání. Jako horní hranici jsem zvolila rok 1960, protože tehdy bylo v Československu vyhlášeno dobudování socialistické společnosti, stvrzené novou ústavou z července 1960. Současně došlo k územní reorganizaci státu, kdy vedle deseti nových krajů byly vytvořeny i větší okresy; v našem případě byl k okresu Kutná Hora připojen dosavadní čáslavský okres.

Základní pramen pro mě představoval fond Okresního národního výboru Kutná Hora v rozmezí let 1945 až 1960,² uložený ve Státním okresním archivu v Kutné Hoře. Jeho nejrozsáhlejší částí, s velkým množstvím archivního materiálu, je právě zemědělský odbor. Při výběru jsem proto zvolila metodu sond a zaměřila se pouze na prameny k šesti vybraným obcím.

Čerpala jsem dále z fondů Místních národních výborů z let 1945-1960, ze zápisů obecních kronik, z materiálů týkajících se JZD v jednotlivých obcích, které jsem případně doplňovala Zápisy z MO KSČ. Archiválie k perzekuci sedláků a provádění Akce K na Kutnohorsku obsahuje fond ONV 1945-1960, v oddíle Spisy předsedy,³ kde jsem studovala jednotlivé případy perzekvovaných sedláků; bohužel je však dosti neúplný. Dále jsem pátrala ve fondech Okresní prokuratura Kutná Hora z let 1945-1960 a Okresní soud Kutná Hora 1945-1960. Velké množství pramenů k zakládání, vývoji a hospodaření JZD v okrese obsahuje fond zemědělského odboru ONV Kutná Hora 1945-1960.⁴

Práce s tímto archivním materiálem představuje dvojí úskalí. Jednak se k němu musí přistupovat jako ke všem historickým pramenům, tedy se zřetelem, v jaké době a za jakým účelem vznikl. Jistou obtíž představuje také jeho rozsah, protože se ho zachovalo skutečně velké množství. Zároveň však v něm chybí některé klíčové prameny, takže je místy torzovitý a potřebné informace není možné dohledat.

Proto jsem výzkum archivního materiálu doplnila metodou oral history.

Při výběru pamětníků jsem postupovala několika způsoby. Z městečka Kácov pochází rodina mé matky, proto vycházím ze vzpomínek vlastní rodiny na období kolektivizace. Tyto vzpomínky a zkušenosti se také staly prvotním impulzem při výběru tématu mé diplomové práce. Vzhledem k citlivosti vzpomínek lidí, kteří toto období sami prožili, jsem při jejich výběru postupovala metodou Snowing ball (sněhová koule). Podařilo se mi tak získat cenná svědectví z několika míst kutnohorského okresu, která vhodně doplnila či osvětlila archivní materiál. Otvírá se tím také možnost pro srovnání dosti podobných obcí, jak počtem a složením obyvatel, velikostí výměry a úrodností polí. Výjimkou je městečko Kácov, které sice do tohoto mikroregionu spadá, ale oproti ostatním pěti obcím má jisté odlišnosti, které je třeba zohlednit. Proto se nebudu věnovat jeho analýze, ale tamní údaje budu používat pouze k doplnění a srovnání se sledovanými obcemi.

---

² Fond obsahuje celkem 1 644 inventárních jednotek, z toho 221 knih a 873 kartonů.

³ SOkA Kutná Hora, fond /dále jen f./ ONV 1945-1960, inventární číslo /dále jen inv. č./ 333 - Spisy předsedy (vymanipulované složky /kádrové materiály, venkovští boháči, osoby nepřátelské státnímu zřízení/ 1952-1957), karton č. 44.

⁴ SOkA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, inv. č. 1307, sign. zem/20 - Zakládání JZD (1949-1960), kartony 621-637.

Vědomě jsem pro srovnání nevybrala obce z neúrodnější oblasti kolem Kutné Hory, ale obce vzdálenější centru z méně úrodné oblasti. Přes specifika každé obce s úrodnější půdou, lze obecně konstatovat, že tam kolektivizace nastoupila dřív a razantněji, dřív tam vznikala JZD a byla hospodářsky úspěšnější.

Dosavadní bádání o problematice kolektivizace zemědělství a socializace venkova sledovalo především administrativně-byrokratickou a represivní linii státní moci a bezpečnostních složek na centrální i regionální úrovni a jednání funkcionářů místních orgánů státní správy a KSČ. Současně z druhé strany to byly regionální a mikrohistorické sondy přibližující individuální příběhy perzekvovaných sedláků a jejich rodin, zaměřené především na Akci „K - kulak“.

Základním zdrojem pro poznání vlastního průběhu kolektivizace venkova, a zejména detailní zmapování Akce K je monografie Karla Jecha *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*.⁵ Těžiště práce spočívá v analýze Akce kulak, tedy léta 1951-1953, její příprava, vývoj a průběh. Jen krátce přitom shrnuje výsledky kolektivizace v druhé polovině padesátých let. Přináší vzácnou fotodokumentaci, příloha obsahuje stěžejní dokumenty pro studium průběhu kolektivizace.

Další důležitou publikaci k dané problematice představuje sborník *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*.⁶ Jednotlivé studie a příspěvky přinášejí celkový pohled i dílčí sondy do vybraných témat a problémů kolektivizace zemědělství souvisejících se socializací a proměnou venkova v druhé polovině 20. století. Současně ukazuje možnosti komparace průběhu kolektivizace zemědělství a socializace venkova v Československu a v dalších zemích Východního bloku.

Podobně strukturován je sborník studií a dokumentů s názvem *Akce „K“, Vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech*.⁷ Přináší jednak obecné studie zaměřené na historická východiska a přibližuje politický a institucionální rámec kolektivizace zemědělství v Československu, s analýzou forem a prostředků perzekuce a jejího institucionálního zakotvení. Jednak nabízí tři regionální studie o průběhu a důsledcích Akce „Kulak“ a kolektivizační politice vládní moci v konkrétních regionech i v individuálních lidských osudech. V druhé části publikace jsou zařazeny seznamy odsouzených a vystěhovaných rodin „vesnických boháčů“ podle jednotlivých krajů. Tyto seznamy velmi

---

⁵ JECH, Karel: *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Praha 2008.

⁶ BLAŽEK, Petr - KUBÁLEK, Michal (eds.): *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*. Praha 2008.

⁷ BLAŽEK, Petr – JECH, Karel – KUBÁLEK, Michal a kol.: *Akce „K“. Vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech. Studie, seznamy, dokumenty*. Praha 2010.

usnadňují orientaci a evidenci konkrétních případů, a poskytují základní informace pro další práci s prameny.

Zatím jediná ucelenější práce, která se věnuje druhé fázi kolektivizace zemědělství mezi lety 1957 a 1960, je sborník *Závěrečná fáze kolektivizace zemědělství v Československu*.⁸ Vedle analýzy zemědělské politiky KSČ ve druhé polovině padesátých let obsahuje čtyři studie, přibližující konkrétní dopady zemědělské politiky v jednotlivých regionech.

Monografie Jiřího Urbana *Venkov pod kolektivizační knutou* se detailně věnuje jednomu exemplárnímu procesu s „venkovskými boháči“⁹ a sleduje osudy dvou perzekvovaných rodin od padesátých let až do současnosti. Podává podrobnou analýzu přípravy, průběhu a důsledků procesu, doplněnou o další sondy ohledně problematiky socializace dvou konkrétních vesnic na Novopacku.

Především metodologicky je velmi přínosná mikrohistorická monografie Josefa Petráně *Dějiny českého venkova v příběhu Ouběnic*, především pak její druhá část.¹⁰ V knize Petráně pojímá problematiku venkova v širším a současně hlubším kontextu. Zkoumá postoje jednotlivců i skupin z celého sociálního spektra vesnické společnosti, jejich reakce na kolektivizaci a socializaci vesnice, proměnu sociálního složení, bydlení, stravování, kultury, mentalit a celkového duchovního klimatu během 20. století se všemi jeho zvraty a diskontinuitami.

Z regionálního hlediska nebyla kolektivizace zemědělství v okrese Kutná Hora ještě zpracována. Výzkumu dějin zemědělství na Kutnohorsku se však dlouhodobě věnuje Pavel Novák z Národního zemědělského muzea Kačina, např. v publikaci *Paměť krajiny* se věnuje oblasti kolem Nových Dvorů a Žehušic.¹¹ Ve své nejnovější studii zabývající se JZD Hlízov klade důraz na výrobní, sociální a ekonomické aspekty kolektivizace a ukazuje její průběh ve velmi příznivých podmínkách zelinářské výrobní oblasti.¹² Do tohoto okruhu patří také publikace *Staré selské rody na Kutnohorsku*, která zachycuje zkušenosti s kolektivizací několika selských rodin z různých částí tohoto okresu.¹³

---

⁸ BŘEZINA, Vladimír - PERNES, Jiří (eds.): *Závěrečná fáze kolektivizace zemědělství v Československu*. Brno 2009.

⁹ URBAN, Jiří: *Venkov pod kolektivizační knutou. Okolnosti exemplárního „kulackého“ procesu*. Praha 2010, s. 12.

¹⁰ PETRÁŇ, Josef.: *Dějiny českého venkova v příběhu Ouběnic*. Praha 2011.

¹¹ NOVÁK, Pavel: *Paměť krajiny. Novodvorská - Žehušicko. Průvodce cykloturistickou stezkou*. Kutná Hora 2001.

¹² NOVÁK, Pavel: *Kolektivizace zdola - případ JZD Hlízov na Kutnohorsku*. Příspěvek k mezinárodní konferenci Kolektivizace v Československu, Jindřichův Hradec, 25.4.-26.4.2012.

¹³ PROVAZ, Lukáš (ed.): *Staré selské rody na Kutnohorsku*. Praha 2010.

1. 1. Předpoklady kolektivizace zemědělství

Pro pochopení situace venkova a zemědělců po únoru 1948 je třeba se alespoň stručně podívat na tři poválečná léta, kdy byly i v případě zemědělství nastoleny mnohé trendy, které se po nastolení komunistického režimu dále prohlubovaly.

S osvobozením českých zemí v květnu 1945 byla obnovena samostatnost Československa a nastalo krátké období tzv. třetí republiky. Společnost se musela vyrovnat s tragickými léty okupace, přičemž se chtěla vyvarovat problémů a chyb, které vedly k mnichovské tragédii a nacistické porobě. Tradice první republiky a přímá návaznost na ně se postupně vytrácely. Došlo k několika podstatným změnám, které zakládaly v podstatě nový, lidově demokratický režim. Prezidentem se opět stal Edvard Beneš a na základě Košického vládního programu se ustavila vláda Národní fronty. Až do 28. října 1945, kdy byl ustaven prozatímní parlament, vláda zemi řídila s pomocí dekretů prezidenta republiky (tzv. Benešových dekretů), které měly platnost zákona. K nim patřily i tzv. retribuční dekrety,¹⁴ často však zneužívané v politickém boji nebo k postihu nepohodlných osob.

Zásadní změnou poválečného politického vývoje, zakotvenou v Košickém vládním programu, byl zákaz pravicových stran. Mezi ně spadala i Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu (agrární strana), označená za stranu kolaborující s nacistickou okupační mocí. V předválečném období byla nejsilnější politickou stranou na venkově. Proto povolené levicové a středolevé strany, sdružené v Národní frontě, mezi sebou soupeřily o předválečné voličstvo agrárníků. Všechny čtyři se zabývaly zemědělskou problematikou a vytvořily programy řešení zemědělských otázek.¹⁵ Největší úspěch však měla KSČ, které se podařilo přesvědčit zemědělce, že bude nejlépe hájit jejich zájmy. Komunisté spravující ministerstvo zemědělství dokázali na sebe strhnout mj. zásluhy o přidělování půdy po odsunutých Němcích v pohraničí. Důrazně prosazovali dokončení pozemkové reformy a právě rozdělením půdy zbývajících velkostatků ve vnitrozemí získávali malé a střední rolníky. Tím však zároveň přispívali k dalšímu drobení půdy a oslabovali výrobní soběstačnost rolníků.¹⁶ Ke konci roku 1945 byly znárodněny přibližně tři čtvrtiny veškerého průmyslu, což představovalo jeden z nejradikálnějších zásahů do soukromého

---

¹⁴ Dekret prezidenta republiky č. 16 (tzv. velký retribuční dekret) ze dne 19. června 1945, o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech. Dekret prezidenta republiky č. 17 ze dne 19. června 1945, o Národním soudu. Dekret prezidenta republiky č. 138 (tzv. malý retribuční dekret) ze dne 27. října 1945, o trestání některých provinění proti národní cti. In: VEBER, Václav: *Osudové únorové dny*, Praha 2008, s. 31.

¹⁵ Viz FIALOVÁ, Jana: *Venkov v programech politických stran v roce 1946*. In: BLAŽEK, Petr - KUBÁLEK, Michal (eds.): *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*. Praha 2008, s. 88-90.

¹⁶ RYCHLÍK, Jan: *Kolektivizace ve střední a východní Evropě*. In: BLAŽEK, Petr - KUBÁLEK, Michal (eds.): *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti*. Praha 2008, s. 20.

majetku a svobody podnikání. Dalším významným fenoménem se staly změny v etnickém a národnostním složení českých zemí, když byly vysídleny téměř tři miliony Němců. Celkově byly upřednostňovány kolektivní hodnoty před individuálními, znovu se zvedla vlna slovanství a slovanské sounáležitosti, pochopitelná díky dobové popularitě Sovětského svazu a Rudé armády.¹⁷

Jedním z prvních důležitých poválečných mezníků se staly volby do Ústavodárného Národního shromáždění 26. května 1946, které v českých zemích s převahou vyhrála KSČ a předsedou vlády se stal její dlouholetý vůdce Klement Gottwald. Komunisté v období tzv. třetí republiky představovali v Československu hlavní mocenskopolitickou sílu. Politická iniciativa byla na jejich straně, koncipovali návrhy vládních programů i společenských reforem. Obsadili důležité mocenské pozice a cíleně je budovali až do plného převzetí moci.

Jedním z důležitých počínů k získání přízně venkova byl návrh šesti zemědělských zákonů, které připravoval během roku 1946 ministr zemědělství J. Ďuriš. Z nich nejvýznamnější byl zákon o revizi první pozemkové reformy. Pozitivně byl přijat také zákon o zaknihování přídělů ze zkonfiskovaného a jiného zemědělského majetku, což by potvrzovalo nově nabytý majetek všech přídělčů.¹⁸

Druhým důležitým krokem k získávání přízně venkova byl dubnový projev ministra Ďuriše v Hradci Králové, později označovaný jako tzv. Hradecký program, který vycházel z šesti navrhovaných zemědělských zákonů. Požadoval rychlé dokončení konfiskace majetku německých kolaborantů a jeho přerozdělení, dále vykoupení půdy velkostatků nad 50 ha a její přidělení malým zemědělcům a scelování pozemků. Sliboval také prostředky pro rozvoj zemědělské mechanizace, pojištění zemědělců aj.¹⁹ Celý projev byl přijat velmi pozitivně, a komunisté tak získali podporu hlavně drobných a středních zemědělců.

V polovině února 1948 vyvolali komunisté vládní krizi, která vyústila v podání demise nekomunistických ministrů. Prezident Beneš tuto demisi 25. února 1948 přijal a zároveň pověřil premiéra Klementa Gottwalda sestavením nové vlády, doplněné o další ministry z řad KSČ a několik prokomunisticky orientovaných představitelů z ostatních tří stran Národní fronty.

---

¹⁷ VEBER, Václav: *Osudové únorové dny*. Praha 2008, s. 29-34.

¹⁸ JECH, Karel: *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Praha 2008, str. 51. Zákony však v Národním shromáždění narazily na silný odpor nekomunistických poslanců, probíhalo o nich bouřlivé jednání a v původně navrhované podobě byly schváleny až za změněné situace v dubnu 1948.

¹⁹ JECH, K.: *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, s. 53.

Komunisté pak přebírali moc na všech úrovních a ve všech odvětvích. Důležitý byl rovněž celostátní sjezd rolnických komisí v Praze 28. února, který vyjádřil podporu nové vládě a zásadám její zemědělské politiky, jak byly formulované v 6 zemědělských zákonech a Hradeckém programu.

Národní shromáždění vyslovalo 11. března 1948 nové vládě jednomyslně důvěru.²⁰ Situace se radikálně měnila. Komunisté urychleně dobudovali mocenské nástroje k úplnému ovládnutí společnosti. 9. května 1948 přijalo NS novou ústavu, kterou však prezident Beneš odmítl podepsat. 30. května se konaly parlamentní volby s jednotnou kandidátkou Národní fronty, které potvrdily dominantní postavení KSČ. Na začátku června Edvard Beneš na svůj úřad abdikoval a novým prezidentem se stal Klement Gottwald.

1. 2. Obrat v zemědělské politice KSČ

Důsledky roztržky mezi Sovětským svazem a jeho satelity a titovskou Jugoslávií v létě 1948 měly zásadní vliv i na změnu zemědělské politiky Komunistické strany Československa. Vedení KSČ bez výhrad souhlasilo s rezolucí Informačního byra komunistických stran v Bukurešti týkající se Jugoslávie a poslušně přijalo sovětskou direktivu o zostřování třídního boje a o nutnosti kolektivizací zemědělství podle sovětského vzoru.²¹ Hlavním důvodem této roztržky byla snaha Jugoslávie vést samostatnou zahraniční politiku, což bylo interpretováno jako zrada socialismu. Jugoslávský režim byl kritizován za nesprávný přístup k zemědělské politice.²²

Na podzim 1948 si vedení KSČ vytyčilo v zemědělské politice několik cílů, které se dají shrnout do tří na sebe navazujících bodů: omezovat kapitalistické živly na vesnici, postupně přebudovat individuální zemědělskou malovýrobu v socialistické velkovýrobní hospodářství, urychleně organizovat socialistickou velkovýrobu v Československých státních statcích (ČSSS).²³ V zemědělství se tak uplatňovaly dvě formy socialistického hospodaření. Půda přešla jednak do vlastnictví státu, který na ní hospodařil formou státních statků. Lidé, co na ni pracovali, byli v pracovním poměru a dostávali za ni mzdu. Státní statky většinou přebíraly neobdělanou půdu, hlavně v pohraničí, dále půdu znárodněných velkostatků a církve.

---

²⁰ VEBER, V.: *Osudové únorové dny*, s. 352.

²¹ JECH, K.: *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, s. 55.

²² Komunistická strana Jugoslávie přitom postupovala vůči zemědělcům velmi tvrdě, ale podle SSSR nesprávně, protože bez adekvátního hospodářského zajištění byl prý na venkově předčasně zlikvidován kapitalismus, zároveň však strana údajně nevedla třídně diferenciovaný postup, tzn. nezatláčovala a neomezovala velké zemědělce – kulaky.

²³ JECH, K.: *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, s. 58.

Druhou formou socialistického zemědělství bylo vytváření jednotných zemědělských družstev (JZD). 23. února 1949 Národní shromáždění schválilo zákon č. 69/1949 Sb. o Jednotných zemědělských družstvech. Šlo o výrobní typ družstva, kdy zemědělci, kteří do něj vložili svou půdu, k ní nepozbyli majetková práva. Rozlišovaly se čtyři typy JZD podle stupně společné výroby:

V I. výrobního typu se organizovala spolupráce při hlavních polních pracích, meze zůstaly zachovány a každému členu připadla sklizeň z vlastních pozemků, takže se vlastně jednalo o sousedskou výpomoc.

Ve II. typu se už rozorávaly meze a plánovitě se zaváděly společné osevy na scelené půdě. Odměňování záleželo na vykonané práci a na výměře vložené půdy.

Ve III. typu se hospodařilo na společné sloučené půdě a společná byla i živočišná výroba (svedl se dobytek ke společnému ustájení). Mzdu dostávali družstevníci podle množství vložené půdy.

IV. typ se od třetího lišil formou vypočítávání mzdy, která se odvíjela od odpracované pracovní jednotky (PJ). Podle množství vykonané práce se každému pracovníkovi přiznával určitý počet odpracovaných PJ. Na konci roku se ze zisku družstva odečetla jeho část, která připadla do nedělitelného fondu, a výsledně pak vznikla pracovní jednotka. Měsíčně vyplácelo JZD svým členům zálohy na PJ ve výši 50% z předpokládaného zisku družstva.²⁴

Vytvářely se nedělitelné fondy půdy (provozní kapitál družstva) a odměňování práce se provádělo podle pracovních jednotek bez přihlednutí k rozsahu vložené půdy.²⁵

Komunisté se při zakládání JZD snažili využít československou tradici družstevnictví, jehož základy byly položeny již v 19. století a rozvíjelo se zejména od počátku 20. století. JZD se však od původních družstev značně lišila. Proklamovaný princip dobrovolnosti vstupu i výstupu byl prováděnou praxí značně deformován (různými nátlakovými metodami byli zemědělci nuceni ke vstupu, zároveň tam pod optikou třídního boje nesměli vstupovat velcí sedláci). Nefungovala ani družstevní samospráva, kdy o zemědělské výrobě družstva by rozhodovali sami členové nebo jimi volené představenstvo. Hlavní slovo měl předseda, který však sám podléhal zemědělskému referátu ONV. Kvůli centrálnímu plánování musela družstva hlavně plnit predepsané povinné dodávky.

---

²⁴ JECH, K.: *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, s. 83.

²⁵ Tamtéž.

1. 3. Mechanismy kolektivizace zemědělství

Brzy po únorovém převratu začala komunistická moc budovat systém opatření a mechanismů k podvázání a ovládnutí venkova, který se soustředil především na zatlačování tzv. vesnických boháčů.²⁶ Pod optikou třídního boje na vesnici byli velcí zemědělci chápáni jako hlavní překážka kolektivizace zemědělství a socializace vesnice. Problém ovšem spočíval v tom, koho za vesnického boháče vlastně označit. Po celé kolektivizační období v této otázce nepanovala jednota. Přitom byla uplatňována různá kritéria, zejména výměra půdy (obvyklá hranice 20 ha se však často nedodržovala), dále údajné vykořisťování drobných rolníků, bránění kolektivizaci a zakládání JZD, nepřátelský postoj vůči lidově-demokratickému zřízení atd. Záleželo na přístupu a konkrétním výkladu odpovědných funkcionářů.

Mezi hlavní nátlakové metody patřilo zvyšování povinných dodávek zemědělských produktů, omezování možností samostatného hospodaření, např. povinný výkup zemědělských strojů a zároveň zákaz zaměstnávat pracovníky, dále vyloučení z vázaného trhu, zvýšení zemědělské daně, zákaz poskytovat investiční a provozní úvěry hospodářstvím nad 20 ha. Tato opatření brzy vedla k situaci, že dotyčný sedlák nemohl pozemky řádně obhospodařovat a předepsané dodávky plnit, za což mohl být následně postihován.

K potlačování soukromého sektoru v zemědělství byly z hlediska legislativy vydávány nové právní předpisy, ale zároveň začaly být účelově interpretovány i některé starší zákony.

Jedním z nich byl zákon č. 55/1947 Sb. o pomoci rolníkům při uskutečňování zemědělského výrobního plánu, podle kterého měl majitel půdy povinnost zajistit její řádné obdělání. Tento zákon se vztahoval i na tzv. účelné využívání hospodářských objektů, strojů, potahů. Pokud majitel zanedbal zemědělskou výrobu, hrozily mu trestní postihy. Tento zákon umožňoval ONV i MNV rozhodovat rovněž o nasazení nevyužitých výrobních prostředků, zavést nucený pacht nebo i dočasnou národní správu.²⁷

Základním nástrojem KSČ proti rolníkům byl státem řízený výkup zemědělských výrobků, převzatý z doby válečného hospodářství. Vzhledem k obtížné poválečné situaci byl přechodně ponechán, ale znovu se velmi významně uplatnil po únoru 1948. Jednak kvůli zhoršení zásobovací situace, kdy v roce 1949 musel být znovu zaveden přidělový systém na některé komodity (cukr, mýdlo, textil, atd.), jednak jako důležitý a velmi účinný nástroj nátlaku na zemědělce.

---

²⁶ Podrobně viz BLAŽEK, Petr – JECH, Karel – KUBÁLEK, Michal a kol.: *Akce „K“: Vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech. Studie, seznamy a dokumenty*. Praha 2010.

²⁷ Zákon č. 55/1947 Sb., o pomoci rolníkům při uskutečňování zemědělského výrobního plánu. In: Sbíрка zákonů a nařízení. 1.4.1947, roč. 1947.

Řízený výkup zemědělských výrobků spočíval v tom, že na každý rok byl stanoven přesný rozpis dodávek zemědělských produktů pro okresy, obce i jednotlivce.

Na začátku roku zemědělci podepisovali dodávkové smlouvy. Každý zemědělec musel dodat předepsané množství a za pevně stanovenou cenu, a teprve to, co mu event. nad stanovené dodávky zbylo, mohl prodat na volném trhu. Výše dodávek byla stanovena především podle výměry pozemků. Jestliže zemědělec měl nedostatek nějakého produktu, mohl je splnit náhradními dodávkami podle předem stanoveného klíče. Pokud však dotyčný nechtěl smlouvu uzavřít, např. kvůli záměrnému navyšování dodávek, tak mu byly úředně vyměřeny a za jejich nesplnění hrozily postihy.

Dodávky zemědělských produktů se postupně zvyšovaly a v roce 1951 se navíc zpřísnil rozpis dodávek ze sklizně a jejich výše byla odstupňována podle velikostních skupin. Sedláci tak po odečtení potřeby na příští osev a nezbytného množství pro samozásobení byli povinni odevzdat všechno zbývající obilí.²⁸

Dne 30. listopadu 1949 byl vydán oběžník ministerstva výživy pro krajské národní výbory (KNV), podle něhož neplnění dodávkových závazků bylo možné chápat jako přestupek postižitelný v rámci správního řízení, v závažných případech dokonce jako trestný čin ve smyslu zák. č. 15/1947 Sb., o stíhání černého obchodu, nebo dokonce jako zločin podle §36 zákona č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově-demokratické republiky.²⁹

V roce 1950 došlo k nucenému výkupu hlavních mechanizačních prostředků,³⁰ hlavně u velkých zemědělců (vesnických boháčů), protože neplnili výrobní nebo výkupní smlouvy, nebo proto, že tyto stroje nebyly plně využity. Od roku 1951 se za ně už neproplácely žádné náhrady. Sedlák zbavený takto mechanizačních prostředků byl odkázán na pomoc Strojních a traktorových stanic (STS),³¹ které však obdělání pozemků „vesnického boháče“ prováděly podle nařízení za vyšší ceny.

---

²⁸ JECH, K.: *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, s. 91.

²⁹ Tamtéž, s. 65-66.

³⁰ Vyhláška ministerstva zemědělství č. 612/1949 Ú.I.

³¹ Strojní a traktorové stanice (STS) vznikly od 1. ledna 1952 jako samostatné národní podniky (vládní nařízení č. 83/1951 Sb.) a převzaly úkoly bývalého Ústředí pro mechanizaci zemědělství s jeho pobočkami v krajích, kde ústředí zřizovalo státní strojní stanice s opravami a státní strojní opravy (zákon č. 27/1949 Sb., o mechanizaci zemědělství). STS převzalo i hlavní úkoly Ústředí a jeho složek (§ 5 zákona č. 27/1949 Sb.), mj. poskytovat strojní pomoc zemědělství, spolu s dalšími složkami vypracovávat plán na poskytování strojní pomoci zemědělství a provádět jeho kontrolu, uzavírat smlouvy s družstvy i jinými osobami o provedení jednotlivých zemědělských prací. Důležitým oprávněním bylo iniciovat řízení o výkupu základních mechanizačních prostředků fyzických osob, pokud se shledalo, že neplní výrobní a vyživovací plán a své stroje nevyužívají. Na základě rozhodnutí příslušného ONV byli tito zemědělci povinni své mechanizační prostředky prodat. In: http://cs.wikipedia.org/wiki/Strojní_a_traktorové_stanice.2013_9_12.

Dalším z důležitých zemědělských zákonů, navržených už na jaře 1947, byl scelovací zákon č. 47/1948 Sb.,³² podle kterého se prováděly hospodářsko-technické úpravy půdy a scelování pozemků pro JZD. Podle §94 mohla být půda soukromého zemědělce vyměněna za pozemky na okraji katastru, čímž se postiženým zemědělcům opět ztěžovalo hospodaření.³³

Z hlediska trestních postihů zemědělců byly důležité dva trestní zákony přijaté v červenci 1950 - Trestní zákon soudní č. 86/1950 Sb.³⁴ a Trestní zákon správní č. 88/1950 Sb.³⁵

Trestní zákon soudní, jehož aplikaci zajišťoval justiční aparát, měl být příslušný pro závažné projevy nepřátelství ke státnímu zřízení. Trestní zákon správní se měl vztahovat na přestupky, tedy méně závažné skutky než trestné činy. Právě tímto zákonem se výrazně posilovala kompetence orgánů státní správy při potlačování třídního nepřítele. Projednávání přestupků totiž spadalo do pravomocí národních výborů, a to okresních, eventuelně i místních, při nichž se zřizovaly tříčlenné trestní komise, vedené referenty pro vnitřní záležitosti.

Správní orgány byly oprávněny ukládat trest odnětí svobody, a to v rozmezí od tří měsíců do dvou let, přičemž při stanovení jeho výše bylo rozhodující třídní hledisko. Dále podle tohoto zákona mohly uložit i zákaz pobytu, propadnutí jmění, zákaz činnosti.

Sekretariát ÚV KSČ po souhlasu ministra spravedlnosti k tomu vydal tajný oběžník s prováděcími pokyny, který nařizoval, aby delikty zemědělců proti státu a zemědělské politice projednávaly okresní bezpečnostní trojky, složené z předsedy ONV, vedoucího tajemníka OV KSČ a velitele Bezpečnosti (přizváni měli být zemědělský tajemník KSČ a zemědělský referent ONV). Tyto bezpečnostní orgány měly rozhodnout, zda bude určitý čin stíhán cestou správní nebo soudní. Na počátku března 1951 byly tyto trojky, event. pětky zrušeny a místo nich byly zavedeny tzv. krajské a okresní bezpečnostní porady.

Přijetím těchto zákonů došlo de facto k zavedení dvojkolejnosti v trestním řízení, k překrývání až chaosu v kompetencích, na čemž se podílel i zesílený vliv státní prokuratury, krajských a okresních prokurátorů, jakož i aparátů VB a StB.³⁶

1. 4. Akce K

Třídně diskriminační politika vůči sedlákům vyvrcholila centrálně řízenou akcí, v rámci které bylo přestěhováno několik tisíc sedláků a jejich rodin.³⁷ Měli být přesunuti co nejdále,

³² Zákon č. 47/1948 Sb., o některých technicko-hospodářských úpravách pozemků (scelovací zákon). In: Sbíрка zákonů a nařízení. 21.3.1948, roč. 1948.

³³ Zákon č. 47/1948 Sb., o některých technicko-hospodářských úpravách pozemků (scelovací zákon). In: Sbíрка zákonů a nařízení. 21. 3. 1948, roč. 1948.

³⁴ Zákon č. 86/1950 Sb., Trestní zákon. In: Sbíрка zákonů a nařízení. 12.7.1950, roč. 1950.

³⁵ Zákon č. 88/1950 Sb., Trestní zákon správní. In: Sbíрка zákonů a nařízení. 12.7.1950, roč. 1950.

³⁶ JECH, K.: *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, s. 67.

nejčastěji mezi kraji (přesuny českých selských rodin na Slovensko se nepodařilo uskutečnit), aby nadále „nebránili“ socializaci vesnice. Současně šlo o formu zastrašení malých a středních rolníků, aby byli donuceni ke vstupu do JZD.

Postupovalo se podle tajné Směrnice tří ministrů,³⁷ která stanovila prováděcí pokyny k vysídlování vytipovaných selských rodin.

Na začátku bylo obvykle buď udání konkrétní osoby, nebo pokyn shora označit vesnické boháče. Na tomto základu rozhodl prokurátor či orgán StB, aby byl dotyčný vzat do vazby, zajištěn jeho majetek a podáno na něho trestní oznámení. Rychle nastalo zjišťování všech osob, které s obviněným na usedlosti žily, a jejich rodinný či pracovní vztah. O místě přesídlení tzv. rodinného celku a jeho začlenění do práce rozhodovalo ministerstvo národní bezpečnosti. Zatímco se připravovalo soudní přelíčení, ONV spolu s StB připravoval přesun rodinných příslušníků, aby po vynesení rozsudku mohl být proveden co nejdříve. Celá akce však byla vydávána za opatření lidové správy. Řídícím a evidenčním centrem celé Akce kulak byl vězeňský odbor ministerstva národní bezpečnosti, od listopadu 1952 pak VII. odbor pro mimořádná nápravná opatření Správy nápravných zařízení ministerstva národní bezpečnosti,³⁹ kde se evidovaly všechny přesuny mezi kraji za celou dobu trvání Akce K.

První fáze Akce K probíhala pouze v českých zemích, a to od listopadu 1951 do začátku května 1952, kdy byla kvůli problémům a organizačním nesrovnalostem dočasně pozastavena.⁴⁰ Šlo např. o úplně protichůdné pokyny, kdy podle usnesení strany a vlády mělo v dubnu 1952 dojít k rozsáhlé očištění státních statků od kulaků, na které zároveň mířily vysídlené rodiny. Státní statky nechtěly rovněž přijímat práce neschopné členy stěhovaných rodin, kteří pro ně představovali pouze přítěž.

Podle hodnocení organizátorů probíhala Akce K pomalu a v omezeném rozsahu. Trvalo skoro půl roku, než byly vydány prováděcí pokyny a vyřešily se kompetenční nesrovnalosti (např. až v této fázi bylo přizváno ministerstvo zemědělství).

Dne 1. listopadu 1952 začala druhá a masovější fáze Akce K, která trvala do konce roku 1953. Provázel ji ještě větší chaos, živelnost a svévole správních orgánů, když 13. července 1953 vydal ministr národní bezpečnosti K. Bacílek pouze ústní rozkaz náčelníkovi oddělení

---

³⁷ BLAŽEK, Petr – JECH, Karel – KUBÁLEK, Michal: *Akce „K“: Vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech. Studie, seznamy, dokumenty*, Praha 2010, s. 316-545.

³⁸ Směrnice ministra národní bezpečnosti, ministra vnitra a ministra spravedlnosti ze dne 22. října 1951 o úpravě poměrů rodinných příslušníků odsouzených vesnických boháčů. In: SOKA Kutná Hora 1945-1960, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, inv.č. 333 - Spisy předsedy 1952-1957, karton č. 44.

³⁹ BLAŽEK, P. – JECH, K. – KUBÁLEK, M. a kol: *Akce „K“*, s. 132.

⁴⁰ K dočasnému zastavení Akce k došlo po tajné poradě sekretariátu ÚV KSČ 2. května 1952. In: JECH, K.: *Kolektivizace a vyhnání sedláků z půdy*, s. 137.

pro mimořádná opatření, aby se vystěhovávání ihned zastavilo, resp. aby se bezpečnostní složky na vystěhovávání kulaků nepodílely.⁴¹ Vzhledem k tomu, že Směrnice tří ministrů však zrušena nebyla, správní orgány rodiny sedláků nadále stěhovaly.⁴²

Přesuny rodin kulaků mezi kraji ke konci roku 1953 sice ustaly, ale uvnitř krajů a okresů pokračovaly i nadále. V prosinci 1953 vydalo stranické vedení pokyn, aby byly zrušeny kulacké seznamy a s tím i zvýšená 10% dodávková povinnost.

Akce kulak byla sekretariátem ÚV KSČ formálně ukončena v lednu 1954 se zdůvodněním, že nesplnila svůj účel. Jako příčina neúspěchu bylo uvedeno *nedostatečné politické zajištění a nesprávné provádění*.⁴³ To se však konstatovalo pouze po stranické linii v neveřejných dokumentech.

Po přechodném uvolnění, nesporně způsobeném i určitým znejistěním strany a vlády po úmrtí Stalina a Gottwalda, se někteří postižení Akcí K snažili dosáhnout alespoň částečné nápravy a podávali stížnosti na nezákonný postup. Ale ani nejkřiklavější případy bezpráví napraveny nebyly. Za hrubé porušení zákonnosti nebyl nikdo stíhán, stížnosti na protiprávní postup byly zamítány. Přísně tajnou instrukcí generálního prokurátora ČSR z března 1954 byl dán prokurátorům na nižších úrovních pokyn o způsobu vyřizování podobných stížností, resp. jejich zamítání.

1. 5. Krizové roky 1953 a 1954

V důsledku smrti Stalina (5. 3. 1953) a následného boje o moc ve vedení KSSS se v celém východním bloku začaly projevovat rysy nestability. Československo bylo téměř vzápětí navíc zasaženo smrtí Klementa Gottwalda (14. 3. 1953). Vedení KSČ tyto události zaskočily a vznikly dvě frakce bojující o moc a způsob vedení státu (mezi novým prezidentem A. Zápotockým a prvním tajemníkem ÚV KSČ A. Novotným). Krize se naplno projevila v hospodářství, kde dosavadní hospodářská politika byla už neúnosná. Pod velmocenským tlakem SSSR se československá ekonomika militarizovala a od roku 1951 se soustředila na válečný a těžký průmysl. Musela se omezovat civilní výroba i spotřební průmysl a byly odčerpávány zdroje a pracovní síly z jiných odvětví. Nekompromisní podpora výstavby

---

⁴¹ BLAŽEK, P. – JECH, K. – KUBÁLEK, M. a kol: *Akce „K“*, s. 132.

⁴² Tamtéž, s. 110.

⁴³ Viz JECH, K.: *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, s. 186-187.

„Nesprávné provádění“ bylo mj. spatřováno v tom, že komise nevybíraly vhodně osoby k přesídlení – byli mezi nimi i staří a nemocní, nebo matky s malými dětmi, ale i rodinní příslušníci, kteří bydleli a byli zaměstnáni mimo vesnici. Za chybné se považovalo také to, že vystěhovaní sedláci nebyli odhaleni jako nepřátelé malých a středních rolníků, kteří naopak toto opatření posuzovali jako porušování socialistické zákonnosti a odmítali obhospodařovat opuštěné polnosti po vystěhovaných atd.

těžkého průmyslu od roku 1951 způsobila závažné problémy právě v zemědělství, na což reagovala oficiální zemědělská politika.⁴⁴

V polovině roku 1953 byla situace v zemědělství hrozivá. Oficiální politika nutila rolníky ke vstupu do JZD, ale na druhé straně vytvářela pro družstva neúnosné podmínky. JZD byla ztrátová, rostla jejich vysoká zadluženost, projevoval se nedostatek zemědělské techniky, hnojiv atd. Již na počátku roku 1953 byly výrobní náklady vyšší než výkupní ceny zemědělských výrobků. Přechod k zemědělské velkovýrobě se tak v této době nezdařil a vznikem JZD vyšších typů se vlastně uskutečnila kolektivizační malovýroba.⁴⁵

Negativní dopad měla také měnová reforma z 30. května 1953, jejímž cílem bylo zastavit inflaci, skoncovat s dvojím trhem (volným a přidělovým). Místo toho však lidé přišli o většinu svých úspor (přepočítávány v novém měně v poměru 1:5.) a jejich životní úroveň poklesla. Na vesnici se to promítlo mj. prohloubením krize JZD, která se ještě více zadlužila. Nespokojenost obyvatelstva se v některých místech dokonce projevila ve veřejných protestech (např. v Plzni), lidé byli znejistěni a dokonce mezi řadovými komunisty i původními přívrženci byla otřesena důvěra ve vedení státu.

Vliv na stávající postup kolektivizace měly kroky nového prezidenta A. Zápotockého. Znáмым se stal především jeho projev při otevření Klíčavské přehrady v srpnu 1953, kde řekl, že „*my vám nebudeme bránit ve výstupu (z družstva), ale zemědělská výroba se zvýšit musí.*“⁴⁶ Většina rolníků to pochopila jako souhlas k vystupování z družstev a mnohá z nich se skutečně začala rozpadat. Všechny tyto projevy krize i nejistoty měly vliv na přechodné uvolnění kolektivizace.

Tento přechodný stav trval přibližně půldruhého roku, kdy ze stávajících JZD odcházeli další zemědělci, družstva se rozpadala a došlo k celkovému poklesu zemědělské výroby. Československá ekonomika se dostala do hluboké krize, dosavadní jednostranné zaměření na těžký a vojenský průmysl bylo neudržitelné. Také v samotném Sovětském svazu se přistoupilo k politice uvolňování a snížení zbrojení. Rovněž v ČSR bylo nutné se zaměřit na zvýšení životní úrovně obyvatel s cílem pozvednout růst reálných příjmů a výrobu spotřebního zboží.⁴⁷ V zájmu zajištění nezávislosti v domácí produkci potravin se oproti počátku padesátých let začala věnovat velká pozornost zemědělství.

---

⁴⁴ KAPLAN, Karel: *Československo v letech 1948-1953*, Praha 1991, s. 108.

⁴⁵ Tamtéž, s. 123.

⁴⁶ KAPLAN, Karel: *Československo v letech 1953-1966*, Praha 1992, s. 10.

⁴⁷ Tamtéž, s. 25.

1. 6. Závěrečná fáze kolektivizace

Přes problematické výsledky združstevňování však nebyla myšlenka kolektivizace opuštěna. Poprvé to formuloval A. Novotný na zasedání ÚV KSČ v červnu 1955, když prohlásil, že rozvoj zemědělství spočívá pouze v JZD.⁴⁸ Také celostátní konference KSČ v červnu 1956 vyhlásila ambiciózní plán, že do roku 1960 musí být socializace zemědělství dokončena.⁴⁹ Přesto trvalo ještě rok, než se přistoupilo k závěrečné fázi kolektivizace.⁵⁰

Na jaře 1957 se v Praze konal III. celostátní sjezd JZD, kde ministr zemědělství Michal Bakuľa ve svém projevu prohlásil, že československé zemědělství v roce 1956 konečně dosáhlo předválečné úrovně (tedy až po 11 letech od konce války). Zároveň konstatoval, že je nutné navýšit výrobu o 30 % a pokračovat v kolektivizaci zemědělství a úspěšně ji dokončit.⁵¹ Na tyto závěry navázalo jednání sekretariátu ÚV KSČ, kde bylo schváleno politicko-administrativní opatření k urychlení socializace československého venkova. Orgány KSČ, národní výbory i tzv. masové organizace dostaly za úkol soustavně působit na zemědělce a přimět je ke vstupu do JZD. Ve stranických pokynech se sice zdůrazňovalo, že je nutné získat zemědělce pro členství v družstvech dobrovolně a varovalo se v nich před užíváním administrativních opatření, aby se neopakovaly excesy z první poloviny padesátých let, ale teorie s praxí se často rozcházela. Většina zemědělců měla s hospodařením v JZD špatné zkušenosti a těžko by do nich chtěla dobrovolně znovu vstoupit. Navíc stranické i státní úřady dostaly za úkol znepříjemňovat soukromým hospodářům život, především důsledným vymáháním dodávek, které úřady nadále stanovovaly direktivně.

Velmi účinným nástrojem pro tento postup se stalo vládní nařízení č. 50 z roku 1955 o některých opatřeních k zajištění zemědělské výroby,⁵² které vlastně nahradilo zák. č. 55 z roku 1947. Všichni vlastníci museli svou zemědělskou půdu řádně obdělávat. Když to nedokázali, mohli ji dobrovolně nabídnout socialistickému sektoru, který jim, pokud byli malými nebo středními rolníky, platil nájem. Když ji dobrovolně nepředali, mohl MNV jejich půdu přikázat do užívání socialistickému sektoru. I zde se opět uplatňovalo třídní hledisko: „Kulak“ mohl svou půdu dobrovolně předat pouze bezplatně, podle §9 mohl MNV půdu nebo

---

⁴⁸ PERNES, Jiří: *Závěrečná etapa kolektivizace zemědělství v Československu 1957-1960*. In: BŘEZINA, Vladimír – PERNES, Jiří (eds.): *Závěrečná fáze kolektivizace v Československu 1957-1960*, Brno 2009, s. 10.

⁴⁹ Tamtéž, s. 12.

⁵⁰ Příčinou opatrnější politiky vedení KSČ bylo také protikomunistické vystoupení v Polsku a Maďarsku na podzim 1956. Vládnoucí režim se proto snažil veřejnost raději neprovokovat změnami a získat ji na svou stranu vstřícnými kroky. Ke konci roku 1956 došlo ale v celém socialistickém bloku ke stabilizaci a také KSČ se vrátila k třídnímu pojetí své politiky, mj. obnovila snahy o dokončení kolektivizace zemědělství.

⁵¹ PERNES, Jiří: *Závěrečná etapa kolektivizace zemědělství v Československu 1957-1960*. In: BŘEZINA, Vladimír – PERNES, Jiří (eds.): *Závěrečná fáze kolektivizace v Československu 1957-1960*, Brno 2009, s.12.

⁵² Vládní nařízení č. 50/1955 Sb., o některých opatřeních k zajištění zemědělské výroby. In: Sbíрка zákonů a nařízení. 21. 9. 1955, roč. 1955.

usedlost kulaka bezplatně přikázat do užívání zemědělského závodu socialistického sektoru.⁵³ V roce 1957 bylo vydáno vládní nařízení č. 49, o výkupu zemědělských výrobků,⁵⁴ které znevýhodňovalo soukromě hospodařící rolníky, když plnění jejich dodávek bylo striktně vymáháno.⁵⁵

Hlavní přesvědčovací kampaň se tentokrát měla zaměřit na střední rolníky (5-15 ha), kteří měli větší zkušenosti s hospodařením, protože se ukázalo, že ta JZD, kde působili, dosahovala lepších výsledků. Komunistické vedení si dokonce vzalo poučení z neúspěchu první vlny kolektivizace a zdůrazňovalo, že stát musí nově založeným JZD všestranně pomáhat, aby od samého počátku své existence prosperovala. Pomoc spočívala především v mechanizaci (stále naléhavě chyběly zemědělské stroje) a zlepšení společného ustájení dobytka. Družstva měla být doplněna kvalifikovanými odborníky a podpořena také novými formami financování (výhodné úvěry, snížení dosavadní přebujelé finanční administrativy atd.).

Tato kombinace nátlakových metod a snahy skutečně zlepšit situaci družstevního zemědělství vedla v roce 1957 k zvýšenému vstupu nových členů do JZD; za první půlrok v rámci celého státu tehdy vzrostl družstevní sektor v zemědělství podstatně víc, než za celý rok 1956. V srpnu a září 1957 vrcholila velká vlna zakládání nových JZD a celkový počet družstev III. a IV. typu dosáhl počtu 11.090.⁵⁶

Další vliv na pozitivní vývoj hospodaření JZD měla snaha politického byra ÚV KSČ přilákat do zemědělství nové pracovní síly nebo alespoň udržet dosavadní stav. Nedostatek pracovníků v zemědělství byl trvalým problémem – mladí lidé odcházeli do měst a pracovali v průmyslu a věkový průměr venkovského obyvatelstva rychle a trvale stoupal. Reakcí bylo úsilí zkvalitnit život na venkově, zajistit lepší pracovní, bytové i kulturní podmínky, zlepšit péči o všechny pracující v zemědělství.⁵⁷ Přilákat mladé lidi do práce v JZD se však po celou dobu socialistického hospodaření nedařilo a prestiž zaměstnání v zemědělství byla trvale velmi nízká.

Navzdory všem těmto opatřením nedopadl zemědělský rok 1957 právě nejlépe. Výnosy sklizeného obilí byly poměrně nízké, což se projevilo v úbytku krmiva pro hospodářská

---

⁵³ Vládní nařízení č. 50/1955 Sb., o některých opatřeních k zajištění zemědělské výroby. In: Sbirka zákonů a nařízení. 21. 9. 1955, roč. 1955.

⁵⁴ Vládní nařízení č. 49/1957 Sb. o výkupu zemědělských výrobků. In: Sbirka zákonů a nařízení. 31. 7. 1957, roč. 1957.

⁵⁵ Paragraf 26 tohoto nařízení stanovil, že těm, kdo nesplní dodávky podle dodávkové smlouvy ve stanovené lhůtě, vydá odbor ONV na návrh výkupce výzvu ke splnění celého nedodaného množství. Podle §40 se při nesplnění dodávek nuceně odejme stejná výše nesplněných produktů, případně se může stejná výše splnit záměnou za jiný produkt.

⁵⁶ PERNES, Jiří: *Závěrečná etapa kolektivizace zemědělství v Československu 1957-1960*. In: BŘEZINA, Vladimír – PERNES, Jiří (eds.): *Závěrečná fáze kolektivizace v Československu 1957-1960*, Brno 2009, s. 16.

⁵⁷ Tamtéž, s. 24.

zvířata a následném nedostatku masa. Musel být zvýšen dovoz ze zahraničí, a to nejen ze Sovětského svazu, ale i z kapitalistických států.

Ze zpráv expertů sice vyplývalo, že neuspokojivé výsledky sklizně do značné míry způsobilo prudké tempo kolektivizace, ale vedení KSČ od ní přesto neustoupilo. Ani veškeré investice do rozvoje a výstavby na venkově nestačily, protože politický a ideologický faktor opět předběhl faktor ekonomický; rostoucí výměra družstevních pozemků stále převyšovala možnosti výroby zemědělské techniky a mechanizace.

KSČ zmírnila dosavadní třídní politiku a přehodnotila svůj vztah ke „kulakům“, kteří za určitých podmínek mohli být přijímáni do JZD.⁵⁸ V roce 1958 se na XI. sjezdu KSČ znovu konstatovalo, že je nutno zvýšit zemědělskou výrobu, přičemž toho lze dosáhnout jedině dokončením kolektivizace; stále totiž ještě čtvrtina zemědělské půdy zůstávala v rukou soukromě hospodařících zemědělců.

Velký problém představovala také zaostávající a špatně hospodařící JZD, u kterých se však přes vysoké dotace a různé úlevy tuto situaci nedařilo vyřešit. Tato ztrátová JZD byla proto předávána Státním statkům, případně slučována s většími a prosperujícími JZD, stávala se však často pro ně přítěží.⁵⁹ Úspěchy se však nedostavily a špatnou sklizeň v roce 1958 způsobil kromě počasí i nereálný plán kolektivizace. Znovu nastal nedostatek v krmivech, snížila se i produkce živočišné výroby, především masa. Přesto vedení KSČ ani nyní od vytyčené linie neustoupilo a v zakládání nových JZD se pokračovalo. Přitom mohla být zakládána pouze družstva IV. typu, a tak opět rostl nátlak na soukromé zemědělce.

Počátkem roku 1960 socialistický sektor obhospodařoval už 84 % veškeré zemědělské půdy a zbytek tvořili v drtivé většině tzv. kovorolníci, s výměrou od půl do 1 ha.⁶⁰

Na celostátní konferenci KSČ počátkem července 1960 A. Novotný slavnostně vyhlásil, že „po 15 letech velkého úsilí a bojů socialismus v naší vlasti zvítězil.“⁶¹ Zároveň se konstatovalo, že socialistické výrobní vztahy zvítězily v celém národním hospodářství a že do konce roku 1960 socialistický sektor v zemědělství bude obhospodařovat na 90 % veškeré zemědělské půdy, takže kolektivizace zemědělství byla v podstatě dokončena.

---

⁵⁸ Podle stanov JZD z 1957 mohli sedláci vstupovat do JZD, ale nesměli v něm zastávat žádné funkce; byli přidělováni pouze na manuální, většinou podřadnou práci. In: PERNES, Jiří: *Závěrečná etapa kolektivizace zemědělství v Československu 1957-1960*. In: BŘEZINA, Vladimír – PERNES, Jiří (eds.): *Závěrečná fáze kolektivizace v Československu 1957-1960*, Brno 2009, s. 23.

⁵⁹ Slučování výrobních zemědělských závodů do větších celků pokračovalo i po roce 1960.

⁶⁰ PERNES, Jiří: *Závěrečná etapa kolektivizace zemědělství v Československu 1957-1960*. In: BŘEZINA, Vladimír – PERNES, Jiří (eds.): *Závěrečná fáze kolektivizace v Československu 1957-1960*, Brno 2009, s. 48.

⁶¹ Tamtéž.

2. Poválečná léta v okrese Kutná Hora

2. 1. Přírodní a hospodářské podmínky

Okres Kutná Hora byl mezi léty 1949 a 1960 jedním z 26 okresů Pražského kraje.⁶² Po drobných územních úpravách v roce 1950 měl rozlohu 479 km², zahrnoval 115 obcí, v nichž žilo 49 557 obyvatel.⁶³ Měl výrazně protáhlý tvar ve směru od jihozápadu k severovýchodu, s centrem položeným u svého severovýchodního okraje. Zahrnoval poměrně rozdílné oblasti jak klimaticky, tak složením půdy, což významně ovlivňovalo celkovou zemědělskou produkci.

Na severovýchodě spadal do úrodné a klimaticky teplejší Polabské nížiny, jihovýchodním okrajem se již dotýkal Českomoravské vrchoviny s jejím specifickým drsnějším podnebím. Jihozápadní část pokrývala svým severním výběžkem Vlašimská pahorkatina a přirozenou hranici kutnohorského okresu zde tvořilo údolí řeky Sázavy. Většina jeho území tak měla charakter mírně zvlněné pahorkatiny s průměrnou nadmořskou výškou 376 m.⁶⁴

Zemědělská půda zabírala 83% plochy okresu. Souvislejší lesní porosty se vyskytovaly převážně na Uhlířskojanovicku (31%), na Kutnohorsku zabíraly lesy jen 16% půdy.

Podle půdních typů, přírodních a klimatických podmínek je možné okres rozdělit do čtyř zemědělských výrobních oblastí.⁶⁵

Severní část okresu kolem obce Záboří nad Labem tvořila zelinářská oblast, kde se pěstovala zelenina, cukrová řepa, obilí, v menší míře brambory.

Druhá, řepařská oblast se nacházela zhruba mezi Kutnou Horou a obcemi Solopysky a Úmonín.

Největší jeho část zabírala bramborářská oblast, která zhruba od linie obcí Úmonín - Malešov - Solopysky sahala jižním směrem přes Zbraslavice až ke Zručí nad Sázavou, a pak celé Uhlířskojanovicko.

Za pastvinářskou oblast lze označit menší území na jih od města Uhlířské Janovice v okolí obcí Kamenná Lhota a Žandov, jež leží mezi vrchy Březina a Kopaniny v nadmořské výšce kolem 550 m.⁶⁶ Rozsáhlé lesy zde doplňovaly louky a pastviny, což umožňovalo rozsáhlejší chov dobytka.

---

⁶² Příloha I. Mapa politického okresu Kutná Hora.

⁶³ SOkA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, inventář fondu, všeobecná charakteristika okresu, s. 3.

⁶⁴ Tamtéž.

⁶⁵ Příloha II. Mapa zemědělských výrobních oblastí okresu Kutná Hora.

⁶⁶ SOkA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, inventář fondu, zemědělský odbor, s. 7.

V roce 1949 bylo z celkové výměry 35 400 ha v rukou soukromě hospodařících zemědělců téměř 34 900 ha.⁶⁷ V roce 1945 měl kutnohorský okres stále převážně zemědělský charakter, kdy přes 38% obyvatel nacházelo v zemědělství svůj hlavní zdroj obživy. Výrazně převládala zemědělská malovýroba s výměrou od 5 do 10 ha. Tato hospodářství představovala relativně soběstačné jednotky zahrnující rostlinnou a živočišnou výrobu, v níž převládal chov skotu, prasat a drůbeže, přičemž chovatelství ovcí bylo v celém okrese okrajovou záležitostí. Ze zemědělských plodin se pěstovalo chlebové obilí, okopaniny, z technických plodin zejména len ve výše položené a méně úrodné oblasti okresu. Specializace v zemědělské výrobě téměř neexistovala. Jen v úrodném kraji na sever od Kutné Hory se tradičně pěstovala zelenina a rozvíjelo se ovocnářství.

Na celém okrese se nacházelo pouze 6 velkostatků s výměrou nad 100 ha, dále zde byly 3 bývalé šlechtické velkostatky (Nové Dvory, Sedlec a Roztěž).⁶⁸ Nezanedbatelnou část tvořila drobná hospodářství s nejmenší možnou výměrou 0,5 - 2 ha, kdy zemědělství sloužilo jako doplňkový zdroj obživy.

2. 2. Charakteristika šesti vybraných obcí kutnohorského okresu

Z okresu Kutná Hora jsem pro analýzu a vzájemné srovnání vybrala 5 obcí. Tři se nacházejí v jihovýchodní části okresu - Bahno a Opatovice I⁶⁹ asi 12 km na jih od Kutné Hory, Petrovice I,⁷⁰ ležící téměř na jihovýchodní hranici okresu, jsou vzdálené od Kutné Hory asi 18 km. Další dvě obce se nacházejí na Uhlířskojanovicku - Mitrov 3 km na jih od města Uhlířské Janovice, Vranice pak jihozápadním směrem ještě o 7 km dál, téměř na hranici benešovského okresu. Od nich asi 2 km jižně se v údolí řeky Sázavy nachází městečko Kácov,⁷¹ které je z druhé strany vzdálené asi 7 km severozápadně od Zruče nad Sázavou.

---

⁶⁷ SOkA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, inventář fondu, zemědělský odbor, s. 8.

⁶⁸ SOkA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, zemědělský odbor, s. 6.

⁶⁹ Protože se na Kutnohorsku nacházejí dvě obce tohoto jména, byl v roce 1920 pro tuto stanoven úřední název Opatovice I (Opatovice II leží 4 km jihozápadně od Uhlířských Janovic). Jméno obce se odvozuje od jejího zakladatele, kterým byl buď opat nějakého blízkého kláštera (nejspíš cisterciáckého v Sedlci u Kutné Hory), nebo byla na jeho počest založena. In: ZAVADIL, Antonín (red.): Kutnohorsko slovem i obrazem. 2. díl. Místopis okresního hejtmánství. část 1, sešit B, Kutná Hora 1914, s. 174.

⁷⁰ Jedná se o stejný případ jako u Opatovic. V kutnohorském okrese se nacházejí dvojice Petrovice, takže zemský úřad v roce 1920 rozhodl používat pro tuto obec úřední název Petrovice I (Petrovice II se nacházejí mezi Kácovem a Čestínem). SOkA Kutná Hora, f. Archiv obce Petrovice I - Kronika obce z let 1925-1945 (1966), inv. č. 2, kniha č. 2, s. 2.

⁷¹ Již v úvodu jsem zmínila, že Kácov do analýzy a komparace přímo zahrnovat nebudu, ale použiji ho jako doplňující příklad.

První písemné zmínky o těchto malých venkovských sídlech se datují do druhé poloviny 14. století, kdy v nich sídlily drobné zemanské rody.⁷² Od počátku 16. století byly začleňovány do větších patrimoniálních celků. Přestože se jednotlivé obce nacházejí v různých částech kutnohorského okresu, je zajímavé, že po roce 1624 byly (kromě Kácova a Vranic) začleněny do jednoho rozsáhlého panství Křesetice, které vlastnili jezuité z Kutné Hory. K jejich rozdělení došlo až po zrušení jezuitského řádu v roce 1773. V 19. století patřily části panství soukromým majitelům, kteří je na počátku 20. století začaly prodávat (kupříkladu město Kutná Hora koupilo v Opatovicích I lesní majetek, dvůr a polnosti byly rozprodány místním zájemcům).

Podle mapy zemědělské výroby spadají všechny analyzované obce do bramborářské výrobní oblasti, přičemž Bahno a Opatovice I leží téměř na hranici řepařsko-obilnářské oblasti a ve srovnání s ostatními měly úrodnější půdu a příznivější přírodní podmínky. Jako vyloženě bramborářské by se daly označit Vranice (a také Kácov), kde se kvůli chladnějšímu mikroklimatu cukrová řepa skutečně nepěstovala, převažovaly hlavně brambory, žito a oves, v menší míře ječmen a pšenice. V Mitrově i Petrovicích I se cukrová řepa okrajově pěstovala, především jako krmivo pro hospodářská zvířata.

Katastry těchto obcí měly rozlohu okolo 300 ha, kromě převažující orné půdy zahrnovaly také louky a v menší míře les (obecní i soukromý). Hlavní zdroj obživy po staletí představovalo zemědělství, doplňované řemeslnou výrobou pro místní potřebu. Počet obyvatel se po druhé světové válce pohyboval v rozmezí mezi 200 (Vranice, Bahno) až 300 (Mitrov, Petrovice I, Opatovice I).

Ve všech sledovaných obcích převažovali střední zemědělci, v žádné z nich se nevyskytovalo hospodářství nad 30 ha. V každé obci v průměru asi tři sedláci hospodařili na výměře okolo 20 ha. Pro detailnější pohled je však třeba rozlišit střední pozemkovou držbu. V Bahně a Vranicích byla poměrně četná hospodářství od 10 do 15 ha.⁷³ V Petrovicích I, Opatovicích I a především v Mitrově taková hospodářství téměř chyběla, zde naopak převažovali maloročníci s výměrou kolem 5 ha.

V každé obci také existovali tzv. kovozezemělci s výměrou do 2 ha i úplní bezzemci.

---

⁷² Vranice měly specifické patrimoniální uspořádání. Část osady patřila pod kácovské panství, část pod šternberské a jistá část obyvatel byla svobodníky kouřimského kraje I. čtvrti. In: ZAVADIL, A.: Kutnohorské slovem i obrazem, 2 díl, 2. část, Kutná Hora 1914, s. 427.

⁷³ Rozlišení či vymezení zemědělců na velké, střední a malé je velmi obtížné, protože nepanovala shoda, podle jakých kritérií je vlastně dělit. Vzhledem k tomu, že se jedná o bramborářský kraj, tak za středního zemědělce považují majitele polností o výměře kolem 10 ha. Takové hospodářství dovolovalo držet koně a bylo plně soběstačné.

Hospodářství se zabývala rostlinnou a živočišnou výrobou a v oblastech s úrodnější půdou stačilo už 5 až 6 ha,⁷⁴ aby zemědělství mohlo být hlavním zdrojem obživy.

Oproti všem sledovaným obcím má městečko Kácov řadu odlišností - svou velikostí, počtem obyvatel, ale zejména hospodářským zaměřením na řemeslo a obchod, kdy zemědělství bylo spíš doplňkovým zdrojem obživy. Zdejší hospodářství měla většinou kolem 5 až 8 ha a početnou vrstvu tvořili tzv. kovozezemědělci s výměrou okolo 2 ha. Jiná situace však panovala v přidružených osadách Račíněves a Zliv, kde byla větší výměra pozemků, lepší bonita půdy a zemědělství představovalo hlavní zdroj obživy. V osadě Zliv hospodařili také tři sedláci, každý na výměře okolo 18 ha.

Tyto rozdíly v případě Kácova a jeho osad budu při své analýze zohledňovat, současně je chci využít jako zajímavý a doplňující pohled v komparaci s pěti ostatními obcemi.

2. 3. Prosazení lidově demokratického zřízení na venkově

Po uklidnění revolučního vzrušení, které vyvolal konec druhé světové války a obnovení svobodných poměrů, se život v obcích rychle stabilizoval a vrátil se do původních kolejí. Lidé žili svými všedními starostmi a povinnostmi, museli se věnovat především své práci a obživě.

Poválečná situace ve sledovaných obcích, a dá se říci i v celém okrese, byla oproti ostatním regionům stabilní. Dosavadní majetková struktura se v zásadě nezměnila, v katastrech těchto obcí se nevyskytovala půda velkostatků nad povolenou výměru 50 ha, kterou by bylo možné konfiskovat a rozparcelovat. Navíc byl tento region národnostně homogenní a v žádné vesnici se nevyskytl případ kolaborace s nacistickou mocí, což by podle dekretu prezidenta republiky umožňovalo konfiskaci majetku.⁷⁵ Sociální napětí se zmírnilo i odchodem nejchudší vrstvy lidí do měst za prací, či do pohraničí.⁷⁶

Důležitou organizační změnou v životě obcí byl vznik národních výborů na místo dřívějších obecních úřadů. Národní výbory, které vznikaly spontánně v květnových revolučních dnech roku 1945, byly následně vládním nařízením ustanoveny jako orgány zastupitelské a orgány veřejné správy.⁷⁷ Kromě zajištění veškerých úkolů veřejné správy přebíraly také kompetence obecní samosprávy, přičemž měly být odvolatelné lidem. Zároveň však jako orgány státní správy podléhaly ministerstvu vnitra, popřípadě vládě, a národní

⁷⁴ Vycházím ze zkušeností mého prastrýce Bedřicha Duška z Kácova, který sám na 5 ha hospodařil a místní poměry dobře znal.

⁷⁵ Dekret prezidenta republiky č. 12, o konfiskaci majetku Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů.

⁷⁶ Např. z Petrovic I se už v srpnu 1945 do pohraničí odstěhovaly tři rodiny deputátníků, zaměstnaných u největších sedláků v obci, čímž oba přišli o námezdní pracovní sílu. Na jaře 1946 odešlo do pohraničí dalších 8 lidí. Také v Bahně se největší hospodáři potýkali s nedostatkem pracovních sil.

⁷⁷ Vládní nařízení č. 4/1945 Sb., o volbě a pravomoci národních výborů. In: HLEDÍKOVÁ, Zdena – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan: Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost, Praha 2007, s. 443.

výbory na nižším stupni byly podřízeny těm na stupních vyšších, což ale porušovalo základní zásadu samosprávy. Národní výbory měly poměrně široké kompetence, vzniklé z potřeb poválečné obnovy, které však neztrácely ani v pozdějších letech.

Do místní politiky všech šesti sledovaných obcí se také významně promítl zákaz agrární strany, protože v jejich obecních zastupitelstvech měli před válkou agrárníci hlavní slovo (v Petrovicích I, Opatovicích I, Mitrově a Vranicích byli členové agrární strany zároveň také starosty). Pokud se bývalí agrárníci chtěli nadále angažovat v místní politice, museli si nyní zvolit jednu ze čtyř povolených politických stran sdružených v Národní frontě.

2. 3. 1. Volby v roce 1946

Výsledky prvních poválečných voleb do Ústavodárného Národního shromáždění v červnu 1946, které se následně promítly i do složení místních národních výborů,⁷⁸ jsou důležitým ukazatelem pro poúnorový vývoj rovněž v jednotlivých zkoumaných obcích. V českých zemích v těchto volbách výrazně vyhrála KSČ, která v místních národních výborech získala 45,2% mandátů, ČSL jich měla 22,9%, národní socialisté 17,7% a sociální demokraté 13,2%, zbývajících 1,4% členů nemělo žádnou politickou příslušnost.⁷⁹

Také v kutnohorském okrese ve většině národních výborů komunisté převažovali. Z našich obcí vyhráli komunisté v Mitrově, Petrovicích I a Vranicích, ale v Bahně i v Kácově zvítězili národní socialisté a v Opatovicích I se stali nejsilnější stranou lidovci.

	KSČ	ČSNS	ČSL	ČSSD
Bahno	3	5	2	2
Opatovice I	4	1	5	2
Petrovice I	6	2	4	-
Mitrov	9	3	-	-
Vranice	6	-	4	2
Kácov	6	7	3	1

Jak ukazuje tabulka, měli komunisté nejsilnější pozici v Mitrově, kde získali 9 mandátů z 12.⁸⁰ Staronovým předsedou se stal Vladimír Novák, který funkci starosty zastával už za

⁷⁸ Na základě vládního nařízení č. 120/1946 Sb. byly národní výbory všech stupňů obnoveny podle výsledků voleb z května 1946 v jejich obvodu působnosti. In: HLEDÍKOVÁ, Zdena – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan: *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*, Praha 2007, s. 445.

⁷⁹ HLEDÍKOVÁ, Zdena – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan: *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*, Praha 2007, s. 445-446.

⁸⁰ SOkA Kutná Hora, f. Archiv obce Mitrov 1915-1950, kniha č. 1, Zápis o ustavující schůzi obnoveného MNV v Mitrově podle stran NF, 7.6.1946.

války. Další 3 mandáty získali národní socialisté, přičemž jeden z nich se stal náměstkem předsedy.⁸¹

V Petrovicích I, kde KSČ dosáhla také výrazného úspěchu, se stal předsedou MNV její člen, rolník Jan Vejvodič. Do funkce prvního náměstka předsedy za lidovou stranu, která měla v zastupitelstvu 4 členy, nastoupil rolník A. Jára. Kupodivu se jím nestal předseda místní organizace ČSL sedlák Josef Samek. Ten byl před válkou členem agrární strany, za druhé světové války byl starostou, poté se stal předsedou revolučního národního výboru a měl v obci velkou autoritu. Také v Petrovicích se potvrdil celostátní trend velkým propadem sociální demokracie, která zde ve volbách z 205 získala pouze 8 hlasů.⁸² Přitom za první republiky měla v obci silnou organizaci, po válce však místní organizace obnovena nebyla a bývalí členové přešli hromadně ke komunistům.⁸³

Ve Vranicích sice volby vyhráli komunisté, ale lidovci i sociální demokraté měli poměrně silné zastoupení. Předsedou se stal Josef Jelínek za KSČ, který zastával funkci starosty už za války a od května 1945 byl předsedou místního národního výboru. Místopředsedou byl zvolen člen zastupitelstva za sociální demokracii.

V Bahně byl předsedou MNV zvolen rolník M. Černovský, který tuto funkci zastával už od května 1945.

V Opatovicích I vyhráli těsnou většinou lidovci se ziskem 5 mandátů.⁸⁴ Předsednickou funkci však nezískal Josef Hanzl, který byl jako agrárník starostou obce od roku 1938 a po skončení druhé světové války jako člen strany lidové zastával funkci předsedy MNV až do voleb 1946. Místo něho se stal předsedou nového MNV další velký hospodář a člen strany lidové Karel Krňavský.

Takové volební výsledky měly celou řadu příčin. V Mitrově i Petrovicích I tvořili většinu obyvatelstva drobní rolníci, které mohl z komunistického zemědělského programu zaujmout např. požadavek nové pozemkové reformy. Tento argument však neodpovídá situaci ve Vranicích, kde do KSČ vstoupila i většina středních rolníků, a dokonce i jeden z největších sedláků.

V Bahně, Opatovicích I i v Kácově, nehledě na složení obyvatel, se původní členové i voliči agrárníků rozhodli převážně pro národní socialisty či lidovce. Přitom vítězství lidovců

---

⁸¹ SOkA Kutná Hora, f. Archiv obce Mitrov 1915-1950, kniha č. 1, Zápis o ustavující schůzi obnoveného MNV v Mitrově podle stran NF, 7.6.1946.

⁸² SOkA Kutná Hora, f. Archiv obce Petrovice I - Kronika obce z let 1925-1945 (1966), inv.č.2, kniha č.2, s.105.

⁸³ Tamtéž.

⁸⁴ SOkA Kutná Hora, f. MNV Opatovice I, Zápisy ze schůzi MNV 1945-1951, inv. č. 1, kniha č. 1, Zápis z ustavující schůze MNV v Opatovicích, 12.6.1946.

v Opatovicích I by mohlo naznačovat vyšší religiozitu obce. Vliv na takovýto výsledek však mohla mít i skutečnost, že se lidé nenechali oklamat předvolebními sliby komunistů a volili národní socialisty, neboť o této straně předpokládali, že může být určitou protiváhou KSČ a že má šanci, na rozdíl od jiných, s ní reálně soupeřit.⁸⁵

Nicméně ve zkoumaných obcích je vidět zajímavý posun v názorech občanů, když se do nových národních výborů nedostali lidé, kteří se ve vedení obce již osvědčili a měli s tím dlouholeté zkušenosti - Václav Vojáček (v Mitrově), Josef Hanzl (v Opatovicích I) ani Josef Samek (v Petrovicích I).

Přitom tito největší sedláci získávali v obci postavení a vliv nejen díky svému majetku, ale především proto, že jako zkušení a vesměs úspěšní hospodáři dokázali dobře řídit svá hospodářství. Svoje nesporné manažerské schopnosti, za nimiž stála rozhodnost, iniciativnost a odpovědnost, mohli pak uplatnit i při řízení obce. Ve svém prostředí byli většinou nositeli pokrokových trendů v zemědělství, často už vycházejících z odborného zemědělského vzdělání, zkoušeli zavádět různé inovace, mechanizaci atd. Tím vším získávali mezi sousedy přirozenou autoritu. Navíc i za druhé světové války a nacistické okupace se vesměs chovali slušně a snažili se lidem pomáhat.

Tato tendence byla nejspíš výrazem všeobecného poválečného posunu doleva a zesíleného pocitu rovnostářství. I tak se ve všech zkoumaných obcích do vedení MNV dostala skoro polovina lidí, kteří v obecním zastupitelstvu působili již v předválečném období. Jak ukázal i další vývoj, na místní úrovni na příslušnosti k politické straně tolik nezáleželo a lidé vycházeli především z toho, jaké měl kdo schopnosti a jak se choval k druhým.

2. 3. 2. Sucho v létě 1947

Rok 1947 přinesl dlouhotrvající sucho, které těžce postihlo Československo i sousední země. Výrazné komplikace, jež pochopitelně způsobilo v zemědělství, komunistický režim navíc propagandisticky obratně využíval. Situace však nebyla všude stejná, mnohdy záleželo na specifických lokálních podmínkách; právě ve zkoumaných obcích tak sucho žádnou velkou katastrofu nepředstavovalo.

Podle záznamu v kácovské kronice⁸⁶ kromě 4 bezvýznamných přepršek, kdy nespadlo víc jak 5 mm srážek, přišlo naposledy v dubnu. Ještě v polovině září teplota překračovala 32°C ve stínu, ale už v říjnu uhodily mrazy, takže teplota v noci klesala až k -15 °C a zamrzla polovyschlá řeka Sázava. Sucho se projevilo hlavně na podzim, kdy kvůli vyprahlé zemi

---

⁸⁵ Z tohoto důvodu je volil i můj prastrýc Bedřich Dušek z Kácova, který jinak k programu této strany vztah neměl; a prý se v Kácově našlo víc podobně uvažujících lidí.

⁸⁶ SOkA Kutná Hora, f. Kronika Kácova IV 1945-1970, kniha č. 85a, s. 19.

nebylo vůbec možné sít ozimy. Pršet začalo až v listopadu, kdy se také mírně oteplilo. Výnos obilí poklesl o 30%,⁸⁷ nejvíc však byly postiženy brambory, u nichž se dosáhlo sotva 16% produkce normálního roku (průměrně se urodilo okolo 1720 q). Podobně dopadly i píce, takže se musely snížit stavy dobytka. Rozdíly podle místních podmínek dokládá zápis z kroniky v Petrovicích, kde v rámci katastru byla sklizeň brambor někde značně menší, jinde však slušná, a to díky místním deštům a odolnému druhu brambor.⁸⁸

2. 3. 3. Únorový převrat v roce 1948

Změny po únoru 1948 se v obcích neprojevíly okamžitě, ale prosazovaly se pozvolna⁸⁹ a s jistým fázovým posunem, protože určitou dobu trvalo, než pronikly až na nejnižší úroveň a dotkly se každodenního života tamních obyvatel.

Téměř bezprostředně však zasáhly místní správu. Impulsem se stala výzva K. Gottwalda k ustavování akčních výborů Národní fronty (AV NF), která zazněla 21. února v jeho projevu na Staroměstském náměstí při masové demonstraci pracujících na podporu požadavků KSČ. Tyto mocenskopolitické orgány zcela podřízené komunistům byly zakládány na všech úrovních, od centrální až po nejnižší stupeň samosprávy v obcích, v průmyslových závodech a ve všech dalších institucích a měly provést očistu od „reakčních živlů“.⁹⁰

MNV všech pěti obcí se podle tohoto pokynu zařídily, i když třeba až se čtrnáctidenním zpožděním (Vranice). Ze zástupců všech politických stran se utvořily místní AV NF, přičemž v nich zasedali také zástupci Jednotného svazu českých zemědělců (JSČZ), Revolučního odborového hnutí (ROH), Sboru hasičů i Odbočky partyzánů. Členové KSČ nahrazovali příslušníky ostatních stran NF, kterých v NV zbyla menšina.

Změny se nejvíce dotkly Bahna (a také Kácova), protože v původních MNV komunisté neměli převahu. Staly se však případy, že na své členství rezignovali i samotní komunisté, kteří naopak měli být nositeli nové politiky. Tak ve Vranicích odstoupili dva členové místního národního výboru za KSČ, v Petrovicích dokonce rezignoval sám předseda MNV.

Naopak v Opatovicích I předsedou zůstal lidovec K. Krňavský, i když jako sedlák s výměrou nad 20 ha nebyl z třídního hlediska právě žádoucí. Měl však v obci nejspíš velkou autoritu a vydržel v čele MNV až do roku 1950.⁹¹

⁸⁷ V roce 1946 bylo odevzdáno 740 q oproti roku 1947, kdy se odevzdalo jen 520 q. In: SOkA Kutná Hora, f. Kronika Kácova IV 1945-1970, kniha č. 85a, s. 19.

⁸⁸ SOkA Kutná Hora, f. Archiv obce Petrovice I - Kronika obce z let 1925-1945 (1966), inv.č.2, kniha č.2, s.111.

⁸⁹ Více kapitola o Socialistické kultuře.

⁹⁰ KAPLAN, Karel: *Pět kapitol o Únoru*, Brno 1997, s. 370-371.

⁹¹ Jedině v Opatovicích je zmíněn důvod, proč byl vyměněn jeden člen MNV. Rolník Jaroslav Ulrich, člen národně socialistické strany, musel odstoupit, protože na schůzi akčního výboru protestoval proti podepsání rezoluce o přijetí demise ministrů prezidentem Benešem.

V Mitrově nebyla „očista“ místního národního výboru nutná, neboť k výměně členů nekomunistických stran došlo ještě před rokem 1948. Už v srpnu 1946 kvůli neshodám v radě rezignoval náměstek předsedy, člen strany národně socialistické. Na jaře 1947 bylo třeba za zemřelého člena MNV, opět národně socialistu, zvolit nástupce, kterým se stal člen KSČ. Takže už půl roku před únorovým převratem získali komunisté v Mitrově jasnou převahu. Na jaře 1948 stačilo pouze vyměnit jediného zbylého zástupce národních socialistů.

Přesto tato proměna ve složení místních národních výborů k nějaké převratné změně v životě a chodu obcí však nevedla. V některých z nich je spíš nápadné, že se „obrozené“ místní národní výbory téměř nescházely, nebo se v této době ze schůzí nepořizovaly záznamy.⁹² Pokud se tedy členové místního národního výboru sešli, věnovali se převážně obecním záležitostem (úpravy cest, ošetření ovocných alejí, pronájem obecního domku apod.). Proto usuzují, že jednotliví členové MNV raději zaujali vyčkávací stanovisko a drželi se zpátky. Přitom ani další místní organizace nevyvíjely velkou činnost. V zemědělství se dosud nikde nevyskytly problémy a dodávky zemědělci všude plnili dobře.

---

⁹² Např. v Mitrově se z roku 1948 dochoval jediný zápis, v Bahně čtyři. MNV však neúřadovaly příliš svědomitě ani před Únorem 1948, scházely se jenom tehdy, když to bylo nezbytné.

3. Nástup socializace v letech 1949-1950

Až následující rok 1949 přinesl změny, které se citelně dotkly všech obyvatel. Začalo se s celkovou socialistickou přestavbou společnosti, uplatňovala se nová třídní a také zemědělská politika.

Na venkově však nejdříve socializace zasáhla soukromé živnosti. Vedle vázaného (lístkového) systému zásobování,⁹³ kdy se některé základní potraviny, textil a další zboží běžné spotřeby kupovalo na přiděl za nižší ceny, byl od ledna 1949 znovu zaveden i volný trh, ale s podstatně vyššími cenami. Kromě ekonomických a finančních důvodů se zde uplatnilo i třídní hledisko. Živnostníci byli vyřazeni z vázaného hospodářství, takže veškeré zboží pro osobní potřebu i své podnikání museli kupovat na volném trhu za mnohem vyšší ceny. Prováděly se hospodářské kontroly, které měly objevit zatajené zboží a potírat černý obchod, což bylo trestně velmi přísně postihováno.

Také ve sledovaných obcích byly všechny soukromé obchody se smíšeným zbožím převedeny do spotřebního družstva Jednota se sídlem v Kutné Hoře. Živnosti zajišťující služby obyvatelům byly postupně převáděny do Komunálního podniku, který byl ve vlastnictví národních výborů.⁹⁴ Toto opatření se zatím nedotklo hostinců, začleňovaných do socialistického sektoru později; někde jako soukromé fungovaly až do roku 1957. Zatím se snižoval jejich počet se záměrem, aby v obcích zůstal jenom jeden.⁹⁵

3. 1. Zakládání prvních JZD

Na Kutnohorsku vznikly první státní statky už v roce 1949 v souvislosti s převzetím bývalého schwarzenberského velkostatku, a staly se tak prvním zemědělským socialistickým závodem na okrese. Od roku 1950 měly své ředitelství v Sedlci u Kutné Hory. Obhospodařovaly půdu ležící ladem, dále přebíraly tzv. úpadková hospodářství, jejichž majitelé nebyli schopni práci

---

⁹³ Přídělový (lístkový) systém zásobování kromě několika let po vzniku Československa byl zaveden v protektorátu 2. října 1939. Pokračoval kontinuálně i po osvobození a k jeho zrušení došlo až s měnovou reformou 1. června 1953.

⁹⁴ NOVÁK, Pavel: *Totalitní společnost*. In: ŠTROBLOVÁ, Helena – ALTOVÁ, Blanka (edd.): *Kutná Hora slovem i obrazem*, Kutná Hora 2000, s. 279.

⁹⁵ Vzhledem k sociálnímu složení obyvatel to postihlo především Kácov, kde se začalo znárodnovat již o rok dříve. Hned v dubnu 1948 byl jako jeden z prvních znárodněn drobný podnik Syka Jaroslava Sysla, který zpracovával šťávy z léčivých rostlin. Na znárodnění se podílel jeho agilní zaměstnanec, který se v novém podniku stal vedoucím. Během roku 1949 postupně v Kácově došlo k socializaci více než dvou třetin obchodů a živností, které byly převedeny na národní podniky. Jejich bývalí majitelé se v nich většinou stali vedoucími. V soukromém sektoru tak z původních 66 živností zůstalo na konci roku 1949 pouze 31. In: SOkA Kutná Hora, f. Kronika Kácova IV 1945-1970, kniha č. 85a, s. 29.

zvládnout. V roce 1950 v kutnohorském okrese celkem hospodařily na 1788 ha zemědělské půdy.⁹⁶

V únoru 1949 Národní shromáždění schválilo zákon o jednotných zemědělských družstvech (JZD) a hned v dubnu 1949 se rozběhla masivní celostátní přesvědčovací kampaň k zakládání JZD. Komunisté se snažili využít československou tradici družstevnictví, jehož základy spočívaly už v 19. století, ale jeho plný rozvoj nastal hlavně od počátku 20. století. Jak ukazuje situace v analyzovaných obcích, ještě před první světovou válkou existovala úvěrní družstva (tzv. kampeličky), meliorační družstva k odvodňování půdy, hospodářská družstva, která zprostředkovávala výkup zemědělských produktů, nákup osiv atd. Poté vznikala také elektrifikační družstva pro zavádění elektřiny do obcí. Po roce 1945 se začala objevovat i strojní družstva, která pro drobné zemědělce nakupovala větší stroje, jinak pro ně těžko dostupné.

Přes rozsáhlou agitační kampaň a přesvědčování se však idea JZD nesetkala s velkou odezvou. Na venkově převládala vůči společnému hospodaření nedůvěra a nechuť, především mezi středními a velkými zemědělci. Jak je vidět ze situace sledovaných obcí na Kutnohorsku, přesvědčování se provádělo spíš nárazově, nekoordinovaně a hlavně v okolí větších sídel, kde byl dostatek komunistických agitátorů z průmyslových závodů. V této první fázi záleželo hlavně na aktivitě místních komunistů a funkcionářů. V roce 1949 tak vzniklo na Kutnohorsku pouze 11 JZD.⁹⁷

Ze všech pěti sledovaných obcí se založení JZD projednávalo nejdříve v Bahně, kde se tento návrh dostal na pořad schůze místního národního výboru už v dubnu 1949. Vyjádřily se k němu všechny důležité organizace, tedy KSČ, JSČZ a MAV NF. Z formulace zápisu je

---

⁹⁶ SOkA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, inventář fondu, zemědělský odbor, s. 8.

⁹⁷ JZD vznikla především v obcích ležících v úrodné řepařské oblasti u Kutné Hory, jejich základem se stala původní strojní družstva. Kromě samotné Kutné Hory to byly obce Hlízov, Miskovice, Dobřeň, Solopysky, Sv. Mikuláš, Úmonín a Kobylnice. Šlo o JZD I. a II. výrobního typu, která k vyšším typům společného hospodaření přecházela až v dalších letech. Např. v Hlízově vzniklo sloučením původního strojního a kulturního družstva jako JZD I. typu, kdy ze 68 členů bylo jenom 12 kovozezemělců a celková výměra byla pouze 12 ha. Družstevníci nechtěli společně hospodařit, půjčovali si stroje a družstvo v podstatě fungovalo jako dřív. Až v roce 1950 přešlo na III. výrobní typ a specializovalo se na pěstování zeleniny. JZD v Hlízově velmi dobře prosperovalo a produkty vyváželo i do zahraničí. In: NOVÁK, Pavel: Kolektivizace zdola - případ JZD Hlízov na Kutnohorsku. Příspěvek k mezinárodní konferenci Kolektivizace v Československu, Jindřichův Hradec, 25.4.-26.4.2012.

Další tři JZD se podařilo založit v Polipsech, Čestíně a Ratajích, v obcích ležících naopak na samé jihozápadní hranici okresu, kde převažovala zemědělská malovýroba. Tato družstva se od počátku potýkala s velkými problémy. SOkA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, f. Zakládání JZD 1949-1954, inv. č. 1307, sign. zem/20 - Zakládání JZD (1949-1960), karton 621, přehled ustanovených JZD a schválených PV, stav ze dne 31. 5.1952.

vidět, že se k tomu však stavěly zdrženlivě až opatrně, neboť se rada MNV usnesla, že se záležitost odloží, „až budou veškeré podrobnosti o jednotných družstvech dokonale známy.“⁹⁸ Jak je z dalších zápisů zřejmé, čekalo se na tyto podrobnosti poměrně dlouho, protože následující dva roky se o možnosti založení JZD v obci už nemluvilo.

V dalších obcích se z této doby nedochovaly žádné záznamy. Je možné, že se problematika JZD pojednávala při různých osvětových přednáškách, i když v jejich programech není výslovně zmíněna. To je u takto důležité záležitosti dost neobvyklé.

Až skoro o rok a půl později se na pořadu schůze MNV v Mitrově objevil podnět k založení JZD. Podle zápisu se „rozvinula debata, kde byly různé názory“, ale jindy aktivní funkcionáři MNV i KSČ k žádnému jasnému závěru nedospěli.⁹⁹

Je příznačné, že JZD se v tomto období ze sledovaných obcí podařilo založit jenom v Kácově, který měl nejméně zemědělský charakter a pozemky nejvíc rozdrobené. Velký podíl na tom měli místní komunisté a funkcionáři MNV. V červnu 1950 se ustavil sedmičlenný přípravný výbor a již 11. července bylo založeno menšinové JZD II. výrobního typu na výměře 44 ha, do něhož vstoupilo 50 zemědělců;¹⁰⁰ už jenom z počtu členů a celkové výměry družstva je zřejmé, že členský vklad půdy nebyl ani 1 ha. Členy se stali především drobní rolníci ze Zlivi, kovozezemědělci a bezzemci z přidružené osady Račíněves. Noví družstevníci neměli provozní inventář, takže zástupce patronátního závodu slíbil, že jim pro začátek dodá aspoň dva vozy z prvních JZD v okrese, tedy Hlízova a Miskovic. Členové družstva však hospodaření na větších výměrách nerozuměli, a JZD proto bylo vysoce ztrátové, jak dokládají údaje z roku 1950 - celkový finanční obrat tehdy činil 765 592,50 Kčs a čistý zisk pouhé 4 299,30 Kčs.¹⁰¹

3. 2. Změny v zemědělském hospodaření

3. 2. 1. Plánování

Nástup kolektivizace zemědělství se v životě vesnice projevil v několika směrech. Jednu z výrazných změn představovala už samotná organizace práce v zemědělství, když centrálně administrativnímu plánování byla podřízena i zemědělská výroba. Cílem mělo patrně být zvýšení její efektivity, ale výsledek bylo spíše kontraproduktivní a plánování se používalo hlavně jako nátlakový prostředek vůči jednotlivým zemědělcům.

⁹⁸ SOkA Kutná Hora, f. Obecní úřad Bahno - Zápisy ze schůzí 1919-1956 (OV, OZ a finanční komise, rada, plénum a finanční komise MNV), Protokol ze schůze MNV v Bahně, 7.4.1949.

⁹⁹ SOkA Kutná Hora, f. Archiv obce Mitrov 1915-1950, kniha č. 1, Zápis sepsaný o schůzi MNV, 13.12.1950.

¹⁰⁰ SOkA Kutná Hora, f. JZD Kácov I/3 1/208/3/14 - nezpracováno, Bilance 1952, 11.7.1950.

¹⁰¹ SOkA Kutná Hora, f. JZD Kácov I/3 1/208/3/14 - nezpracováno, Bilance 1952, 11.7.1950.

Téměř na všech schůzích MNV se projednával plán na celý zemědělský rok a poté musely být vypracovány podrobné plány jednotlivých zemědělských prací (jarní setí, ošetření okopanin, senoseč a především žně, podzimní orba a setí atd.). Rytmus zemědělského roku byl sice pravidelný, ale záležel na mnoha proměnlivých faktorech. Jedním z hlavních bylo počasí, které lidé nemohli nijak ovlivnit, a museli se proto poměrně pružně a rychle přizpůsobovat jeho nečekaným proměnám.

Zkušení zemědělci dobře věděli, kdy a jaké plodiny sít či sázet, kdy sklízet úrodu, kdy provádět orbu atd. Nyní se však musely dodržovat naplánované termíny, s konkrétní prací se smělo začít pouze v úředně stanovenou dobu,¹⁰² a pokud se to třeba i z objektivních příčin nedařilo, začaly hrozit postihy.

Okresní národní výbor v Kutné Hoře vydal začátkem roku 1950 pro jednotlivé obce pokyn k povinnému vypracování plánů zemědělských prací na celý rok. Přitom za nejdůležitější byly považovány žně, které se proto musely velmi podrobně naplánovat. Žňový plán musel každý MNV spolu se zemědělskou komisí projednat a do deseti dnů pak rozepsat jednotlivé práce na každého zemědělce. Je pochopitelné, že se k takovým pokynům, které znamenaly další zbytečnou administrativní práci, většina členů MNV a zemědělců stavěla odmítavě. Jednotliví hospodáři a lidé z obce se při žňových pracích jako dřív dohodli mezi sebou, vzájemně si vypomáhali a vypracovávání plánů ignorovali. Na plnění dodávek obilí se to projevilo spíš pozitivně, přičemž byly všechny splněny.

Pokyny okresu iniciativně plnili pouze v Mitrově, kde MNV podle instrukcí ONV už na konci června 1950 projednával žňový plán, byly stanoveny žňové hlídky a protipožární opatření. V Mitrově vypracovávali plány velmi pečlivě a už v roce 1950 se v nich začaly objevovat diskriminační prvky vůči velkým zemědělcům. Dokládá to například zápis ze schůze místního národního výboru ze září 1950: „*J. Žahour udal připomínku k orání a zasetí těch zemědělců, kteří nemají svůj vlastní potah. MNV se usnesl, že předseda uvědomí ty zemědělce, kteří mají koně, aby jim polní práci udělali, nebo že bude přikročeno k paragrafu 55.*“¹⁰³ Tato formulace dobře ukazuje, jak se proměňovaly vztahy na vesnici, kdy se i sousedská pomoc začala používat jako donucovací nástroj.

---

¹⁰² „*Konstatováno že žňové práce již někteří jedinci zahájili a tím porušili žňový plán společných polních prací. Stále nechápou, že společně bychom měli práci usnadněnou a dříve udělanou než jednotlivě. Dohodnuto, že budeme pečlivě kontrolovat, jak práce postupují a kde bude co vážnout zjednat nápravu, aby nic nepřišlo nazmar.*“ In: SOKA Kutná Hora, f. Archiv obce Vranice (1850-1950) - Obecní úřad Vranice 1936-1951, inv.č. 1, kniha č. 1, Zápis ze schůze MNV ve Vranicích, konané dne 11.7.1950.

¹⁰³ Ve skutečnosti jde o zákon č. 55/1947 Sb., o pomoci rolníkům při uskutečňování zemědělského výrobního plánu. Podle tohoto zákona mohl MNV rozhodovat o nasazení nevyužitých výrobních prostředků. In: SOKA Kutná Hora, f. Archiv obce Mitrov 1915-1950, kniha č. 1 - Zápis sepsaný o schůzi MNV, 13.9.1950.

Také ve Vranicích členové MNV pečlivě kontrolovali průběh zemědělských prací. Zápisy svědčí o jejich snaze novým požadavkům vyhovět, ale zdá se, že tím chtěli spíše prokázat „dobrou vůli“ a přitom na sebe neupoutat pozornost, protože ve skutečnosti stanovená opatření neprováděli a věci si stále dělali po svém. „*Ohledně průběhu jarních a letních prací kontrolováno, že v letošním roce byla většina půdy řádně obdělána, práce šla rychle, takže v jednom týdnu bylo zaseto a to pečlivěji než jiná léta, vždyť to děláme v první řadě pro obec, pro naši lepší a zabezpečenější výživu pro celý národ.*“¹⁰⁴

Teprve s narůstajícím tlakem nadřízených orgánů a se zpřísněnými kontrolami začali plány zemědělských prací vypracovávat také v Bahně, Opatovicích i Petrovicích.

3. 2. 2. Plnění dodávek zemědělských produktů

Další zásah do hospodaření rolníků představovalo zavedení systému dodávek zemědělských produktů. Byl nutný vzhledem k zhoršující se zásobovací situaci ve státě, ale stal se z něho také jeden z nejúčinnějších nátlakových nástrojů na zemědělce. Podle výměry pozemků bylo pro každého zemědělce stanoveno dodat určité množství a druh zemědělských plodin (obilí, brambor, cukrovky atd.). Smlouvy o povinných dodávkách se uzavíraly s jednotlivými zemědělci, přičemž se v rozpisu začalo postupně uplatňovat třídní hledisko, a tak velkým zemědělcům byly zvyšovány na neúnosnou míru. Za nesplnění předepsaných dodávek hrozily postihy, kdy takový zemědělec nesměl provádět domácí porážky, nedostal přidělové lístky na šaty apod.

S povinnými státními dodávkami zemědělských produktů, pevně stanovenými pro celou vesnici, měli zemědělci zkušenosti už za druhé světové války. Lidé si však vzájemně pomáhali, a pokud nemohl někdo splnit dodávku některé plodiny, dodal ji za něj druhý. Tato praxe je doložena z Bahna a Vranic, ale existovala i v jiných vesnicích. Přes všechny direktivy i nyní stále záleželo na přístupu místních funkcionářů. Pokud se nepodařilo rozeštvat lidi mezi sebou, mohl tento systém vzájemné výpomoci do jisté míry fungovat i nadále. Komunistická moc se však snažila takovou solidaritu trvale narušovat.

Dodávkové smlouvy podepisovali zemědělci na počátku každého roku. V Mitrově kvůli tomu vytvořili i speciální rozpisovou a dodávkou komisi. Zajímavé bylo však její složení. Předsedou se stal sice Václav Zouplna, jeden z neaktivnějších komunistů, ale byl v ní také největší místní zemědělec Václav Vojáček.¹⁰⁵

¹⁰⁴ SOkA Kutná Hora, f. Archiv obce Vranice (1850-1950) - Obecní úřad Vranice 1936-1951, inv.č. 1, kniha č.1, Zápis ze schůze MNV ve Vranicích, 11.4.1950.

¹⁰⁵ SOkA Kutná Hora, f. Archiv obce Mitrov 1915-1950, kniha č. 1, Zápis sepsaný o schůzi MNV v Mitrově, 6.1.1950.

Z Petrovic tyto smlouvy nepodepsali pouze dva zemědělci, sedlák L. Mráček a maloročník A. Jára. Byli proto předvoláni k okresnímu národnímu výboru, kde dostali úřední výměr s předepsaným množstvím dodávek zemědělských produktů. Pokud by ho nesplnili, bylo možné je trestně postihovat či likvidovat. To byl zřetelný posun oproti předešlému roku, kdy 52 zemědělců z Petrovic odmítlo podepsat hospodářské smlouvy o dodávkách zemědělských plodin kvůli jejich výši. Tehdy byli rovněž předvoláni na ONV do Kutné Hory, kde jednali o snížení dodávek obilí pro celou obec. Teprve když bylo jejich žádosti vyhověno, většina z nich smlouvy podepsala.¹⁰⁶

Dodávky zemědělských produktů za rok 1950 plnila většina obcí dobře, v Bahně dokonce nad stanovený plán, a to včetně mléka, s nímž pak byly neustále problémy. Potíže nastávaly, když se dodávky plnit nedařilo, což přitahovalo pozornost okresních úřadů a mohlo to mít neblahé následky. Jak dosvědčují některé zápisy, místní funkcionáři k tomu mohli zaujmout různá stanoviska. V Petrovicích dodali pšenici, žito a oves nad plán (např. žito o 89 q navíc), ale naopak v luštěninách a olejninách nebylo dosaženo předepsaných čísel. Stejně tak u brambor do stanovených 1055,25 q chybělo 398 q;¹⁰⁷ hlavní příčinou bylo špatné počasí (mokro a zima). Také Místní národní výbor ve Vranicích s neplněním dodávek nemohl nic dělat, ale alespoň se snažil předejít možným postihům. Proto se scházel častěji než dřív a k řešení nastalých problémů přistupoval svědomitě, ale svým osvědčeným způsobem. Např. na schůzi 22. srpna 1950 hodnotil předseda Jelínek průběh žní, výmlat a výkup obilí: *„Předseda MNV připomíná všem členům a ukazuje tabulku výmlatu a výkupu obilí z celého okresu Kutnohorského, kde obec Vranice je skoro na posledním místě a nabádá všechny členy, by působili na zemědělce, aby urychlili výmlat a dodávku obilí, abychom ukázali naši snahu a dobrou vůli, že máme snahu jít s dobou a svědomitě plnit závazky vůči národu a státu. Všichni uvedení členové vzali upozornění předsedy MNV na vědomí a slíbili, že se budou snažit u těch liknavých zemědělců, aby urychleně vymlátili a plnili dodávky, aby na naši obec nebylo poukazováno jako na nejhorší.“*¹⁰⁸

3. 2. 3. Nucený pacht

Pro všechny obce představovala ožehavý problém neobdělaná půda. Příčinou byl odchod lidí z venkova do měst, dále pak uplynutí doby nájmu obecních polí, který se obvykle uzavíral na 6 let, ale vzhledem k zvyšujícím se dodávkám si je už nikdo nechtěl pronajímat (dříve se o ně

¹⁰⁶ SOKA Kutná Hora, f. Archiv obce Petrovice I - Kronika obce z let 1925-1945 (1966), inv.č.2, kniha č.2,s.120.

¹⁰⁷ Tamtéž.

¹⁰⁸ SOKA Kutná Hora, f. Archiv obce Vranice (1850-1950) - Obecní úřad Vranice 1936-1951, inv.č. 1, kniha č.1. Zápis ze schůze MNV ve Vranicích, konané dne 22.8.1950.

skoro bojovalo). Také přibývalo případů, kdy kvůli vysokým dodávkám, stáří nebo nemoci nemohli zemědělci všechna pole obdělávat, takže v jednotlivých katastrofách zůstávalo čím dál více neobdělané zemědělské půdy. Podle zákona č. 55 z roku 1947¹⁰⁹ byl přitom majitel povinen svou půdu obdělávat a hospodářství zajistit. Také tento zákon se často zneužíval k nátlaku na větší zemědělce. Přes narůstající tlak režimu se tyto problémy daly alespoň částečně řešit, pokud si místní lidé byli ochotni vyjít vstříc a dohodnout se mezi sebou.

Specifická situace s neobdělanou půdou nastala ještě před únorem 1948 v Bahně. Konkrétně se jednalo o statek s výměrou 10 ha. Jeho majitel tragicky přišel o mužského dědice a obě jeho dcery se provdaly mimo Bahno. Těsně po skončení druhé světové války si tento statek pronajala jedna rodina od Ledče nad Sázavou. Po třech letech však nájem vypověděli a opět odešli. Protože se v obci ani v blízkém okolí nenašel nikdo, kdo by si chtěl statek pronajmout, přidělila jej Okresní zemědělská správa tabákové továrny v Sedlci.¹¹⁰ Pole už v té době obdělávala Strojní a traktorová stanice a sezónní práce zajišťovaly brigády zaměstnanců z patronátních průmyslových podniků, v tomto případě z tabákovky. Takovéto hospodaření však nebylo příliš výdělečné, lidé k obdělávání půdy neměli velkou motivaci, navíc zemědělství moc nerozuměli; ať už šlo o nutnost střídat na polích plodiny (obilí, brambory, řepku olejku, jetel a vojtěšku), nebo je pořádně hnojit atd.¹¹¹ V blízkém okolí Bahna se vyskytl ještě jeden podobný případ. V sousední obci Bykaň vlastnila velké pole majitelka, která žila mimo republiku. Proto ho do roku 1949 dostala na starost opět tabáková továrna. Jenže pak se při kontrole ukázalo, že podle katastru toto pole patří do Bahna, takže ho museli převzít a obdělávat místní zemědělci. Ti si pole mezi sebe rozdělili, a tak i zvýšené dodávky dokázali splnit.¹¹²

V létě 1950 se v Opatovicích řešil plánovaný osev řepky na obecním poli o výměře 3,6 ha, který měli provést čtyři největší místní zemědělci (J. Hanzl, K. Krňavský, J. Siřinek a O. Zelený).¹¹³ Hrozilo jim, že pokud by se mezi sebou nedohodli, bude pozemek dvěma z nich nuceně přidělen. Podobně se nakládalo s obecními poli, která se musela znovu pronajmout. Zatím se ještě nepostupovalo striktně podle třídního hlediska. Byla tu stále možnost, že se mezi sebou lidé domluví. Jenom v případě, že by se nenašli zájemci, musela se pole nuceně

---

¹⁰⁹ Zákon č. 55/1947 Sb., o pomoci rolníkům při uskutečňování zemědělského výrobního plánu. In: Sbirka zákonů a nařízení. 1.4.1947, roč. 1947.

¹¹⁰ Archiv autorky. Rozhovor s Miloslavem Klečákem, 14.4.2012.

¹¹¹ Archiv autorky. Rozhovor s Miloslavem Klečákem, 14.4.2012.

¹¹² Stejným způsobem postupovali zemědělci ve Vranicích.

¹¹³ SOkA Kutná Hora, f. MNV Opatovice I, Zápisy ze schůzí MNV 1945-1951, inv. č. 1, kniha č. 1, Zápis ze schůze MNV v Opatovicích I, 21.8.1950.

přidělit.¹¹⁴ Další dílce obecních polí byly přiděleny šesti, vesměs malým a středním zemědělcům.

V Petrovicích, v Mitrově a ve Vranicích problémy s neobdělávanými pozemky nastaly až v následujících letech.¹¹⁵

3. 3. Reorganizace MNV v roce 1950

Postup socializace se v roce 1950 snažil komunistický režim uspíšit dalším zásahem do složení národních výborů. Tzv. reorganizací MNV se mělo docílit zlepšení třídního složení nejnižšího stupně lidové správy ve prospěch dělníků a menších rolníků. Toto opatření bylo namířeno především proti sedlákům, kteří někde byli dokonce předsedy či místopředsedy místních národních výborů.¹¹⁶

K takovému zásahu došlo v Opatovicích I, kde byl předsednické funkce zbaven K. Krňavský, jeden z největších zemědělců (22 ha) a na jeho místo přišel zedník A. Aubrecht. Současně byl vyměněn i náměstek předsedy, ale ostatní členové MNV zůstali na svých místech.¹¹⁷ Také v Petrovicích I musel z rady MNV odejít sedlák J. Samek, hospodařící na výměře 23 ha.¹¹⁸

Reorganizací MNV v Bahně a Petrovicích se podařilo odstranit členy nekomunistických stran a do čela obou místních národních výborů byli postaveni komunisté. K zostření třídního boje však nedošlo, spíše se dál snažili prosazovat opatrnou a zdrženlivou politiku. Proto o rok později chtěl ONV v Bahně iniciovat výměnu příliš vlažného předsedy, ale navrženého kandidáta členové pléna zavrhlí a předsedkyní jednomyslně zvolili B. Francovou,¹¹⁹ která se nadále snažila v rámci možností pokračovat v dosavadním přístupu.¹²⁰

Tuto politiku se vůbec nepodařilo prosadit ve Vranicích, kde reorganizace sice formálně proběhla, ale ve složení MNV se nic nezměnilo. Byl zvolen jenom nový kulturní referent, a to pouze proto, že se učitel A. Heller odstěhoval do sousední vesnice. Na jeho místo nastoupil V. Král, čímž se podařilo naplnit i další z pokynů ONV, kdy měly být „*místní výbory doplněny*

---

¹¹⁴ SOkA Kutná Hora, f. MNV Opatovice I, Zápisy ze schůzí MNV 1945-1951, inv. č. 1, kniha č. 1, Zápis ze schůze MNV v Opatovicích I, 21.8.1950.

¹¹⁵ Viz Podkapitola 4.3.2. První postihy – pokuty, nucený pacht.

¹¹⁶ JECH, K.: *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, s. 146.

¹¹⁷ SOkA Kutná Hora, f. MNV Opatovice I, Zápisy ze schůzí MNV 1945-1951, inv. č. 1, kniha č. 1, Zápis ze schůze MNV v Opatovicích I, 7. 6. 1950.

¹¹⁸ SOkA Kutná Hora, f. Archiv obce Petrovice I - Kronika obce z let 1925-1945 (1966), inv. č. 2, kniha č. 2, s.126.

¹¹⁹ SOkA Kutná Hora, f. Obecní úřad Bahno - Zápisy ze schůzí 1919-1956. Zápis ze schůze rady MNV v Bahně 3.10.1951.

¹²⁰ V této době se ženy už celkem běžně stávaly členkami místních národních výborů, či dokonce působily v různých komisích (svou největší aktivitu však měly uplatňovat ve Výboru žen). Bylo však dost ojedinelé, aby ženy předsedaly MNV. V Bahně však k aktivní účasti žen na řízení obce přistupovali vstřícně, protože v obecním zastupitelstvu zasedala žena už za první republiky.

*z řad mládeže, kteří mají kladný poměr k našemu lidově demokratickému zřízení a mají poctivý úmysl pracovat na zvelebení naší obce a našeho státu.*¹²¹

Výměna místních funkcionářů, kteří by prosazovali tvrdší třídní politiku, se podařila jenom v Mitrově. Dosavadní předseda z kádrového hlediska sice vyhovoval, ale přesto na svou funkci rezignoval a na jeho místo nastoupil Václav Zouplna. Ten byl v obci jedním z hlavních iniciátorů velmi tvrdého postupu proti všem tzv. třídním nepřátelům, především proti místním sedlákům. Povoláním byl kolář, ale podle pamětníků nebyl příliš dobrý řemeslník, a tak ho lidé moc nevyhledávali. Za zmínku stojí, že za první světové války bojoval na východní frontě, vstoupil do československých legií a zažil bolševickou revoluci v Rusku. Od roku 1950 přestal své řemeslo provozovat úplně a začal se plně věnovat politice. S novým MNV se ustavily i nové komise: zemědělská, finanční, zásobovací a kulturní, ale v jejich personálním složení ke změnám de facto nedošlo.¹²²

Z rozdílných přístupů ke změnám v MNV v jednotlivých obcích jasně vyplývá, že mimořádně záleželo na tom, jaký postoj k pokynu vyšších orgánů zaujali jejich místní funkcionáři a členové. Důležité jistě bylo, jaký vliv měla místní organizace KSČ v akčním výboru NF, který navrhoval nové předsedy MNV. Ale na příkladu Vranic, kde funkci předsedy KSČ i MNV zastával tentýž člověk, se opět potvrdilo, že také u členů komunistické strany záleželo na postojích a charakteru konkrétních lidí.

V rozboru situace prvních dvou let ve sledovaných obcích jsem se snažila postihnout nejdůležitější změny jak v zemědělství, tak v životě jejich obyvatel. Tyto změny se v praxi prosazovaly pozvolna a s jistým zpožděním. Jednotliví funkcionáři se chovali zdrženlivě, nevyvíjeli zvláštní iniciativu a snažili se spíše vyčkávat. Tím zvolili vůči nadřazeným úřadům

---

¹²¹ SOKA Kutná Hora, f. Archiv obce Vranice (1850-1950) - Obecní úřad Vranice - Protokoly ze schůzí OV, OZ, finanční, stavební a volební komise a MŠR, rady, pléna, finanční, rolnické a volební komise MNV a OV NF 1936-1951, inv. č. 1, kniha č. 1. Zápis z ustavující schůze MNV ve Vranicích, konané dne 13.6.1950.

¹²² SOKA Kutná Hora, f. MNV Mitrov - Zápisy ze schůzí pléna a rady MNV 1950-1955, inv. č. 1, kniha č. 1, Zápis sepsaný o schůzi MNV, konané dne 27.8.1950.

V Kácově byl vývoj poněkud jiný. Na rozdíl od ostatních pěti obcí probíhaly změny ve složení MNV v Kácově od února 1948 každý rok a byly nejspíš vyvolávány vnitřním napětím a spory. Postupně se do vedení prosazovali ti členové KSČ, kteří zastávali tvrdou třídní politiku. Jedním z nich byl bývalý pivovarský dělník a aktivní komunista J. Plešinger, který se při reorganizaci v roce 1949 stal místopředsedou MNV. Ale při celostátně iniciované reorganizaci MNV na jaře 1950 v Kácově k žádné změně překvapivě nedošlo. J. Plešingerovi se MNV podařilo ovládnout až o rok později, nejspíš na zásah z okresu, když byl v létě 1951 dosavadní předseda MNV rozhodnutím ONV odvolán. J. Plešinger získal podporu nového předsedy MO KSČ, který ho navrhl jako jediného kandidáta, a členové místního výboru ho poslušně zvolili. Hned po svém nástupu do funkce navrhl změny ve složení rady MNV a jednotlivých komisí, kam se mu podařilo prosadit většinu svých přívrženců. Změny se nedotkly pouze finančního referenta, protože k hospodaření MNV bylo přece jen třeba jisté odbornosti. Do vedení MNV v Kácově se tak podařilo prosadit spolehlivé kádry až po třech letech. In: SOKA Kutná Hora, f. MNV Kácov - Zápisy ze schůzí MNV Kácov 1949-1955, inv. č. 3, kniha č. 3, Zápis ze schůze MNV v Kácově, 19.7.1951.

strategii, která se osvědčila zvláště v dobách, kdy se změny provádějí překotně a nepromyšleně.

Jejich důsledky se začaly projevovat postupně v následujících letech v souvislosti s nově nastavenými mechanismy a narůstajícím tlakem režimu. Místní funkcionáři museli opouštět svoji pasivitu a taktizování, zaujímat jasnější stanoviska a provádět konkrétní rozhodnutí. Stále však nejvíce záleželo na tom, zda se místní lidé chopili příležitosti a využili ji, ať ve smyslu pozitivním (Vranice) či negativním (Mitrov).

4. Zostření kurzu v letech 1951-1953

V roce 1951 hospodářské problémy narůstaly, od února se musely znovu zavést lístky na chleba a moučné výrobky a na jaře se projevil také nedostatek masa, mléka, sádla a vajec. Zákonitě rostla nespokojenost, nedůvěra a obavy obyvatel. Příčinou těchto problémů bylo byrokraticky těžkopádné plánování, přílišná koncentrace ekonomiky na těžký a válečný průmysl, neefektivní zemědělská politika, kdy zakládaná JZD byla ztrátová a současně se podvazovaly podmínky pro samostatné hospodaření zemědělců. Vzniklé potíže komunistický režim využil jako záminku pro zostření své politiky vůči sedlákům. Byly zahájeny propagandistické kampaně proti vesnickým boháčům a zároveň se zpříšňoval jejich postih. Prováděly se kontroly stavu hospodářských zvířat, a pokud nebyl dodržen jejich předepsaný počet, hrozil od ONV trestní postih.¹²³ Podle usnesení ÚV KSČ se od dubna 1951 připravoval zpřísněný rozpis zemědělských dodávek pro nastávající sklizeň. Rostlinné produkty, stejně jako živočišné výrobky se měly hned po sklizni vykupovat přímo na vesnici.¹²⁴ U rostlinné výroby byly dodávky pro velké zemědělce navýšeny tak, že po odvedení povinných dodávek jim zbylo obilí pouze pro osev a pro vlastní potřebu.¹²⁵ Všechny tyto zásahy celou situaci ještě zhoršily, rozvrat zemědělství pokračoval a za dva roky vyústil ve vážnou krizi.

4. 1. Zvyšování dodávek zemědělských produktů

Ve všech sledovaných obcích musely MNV na tyto zvýšené požadavky reagovat.

V Petrovicích je přijali jako danou věc a nový výměr dodávek se snažili plnit. Tamní MNV podle směrných čísel rozepsal na jednotlivé zemědělce dodávky, zvýšené přibližně o jednu třetinu oproti předešlému roku.¹²⁶ Nejvíce byly zvýšeny zemědělcům s výměrou nad 20 ha. Josef Samek hospodařil na výměře 22,87 ha a jeho bratr Ladislav dokonce na 28 ha. Oba bratři Samkové však stačili neúměrné dodávky plnit a většina zemědělců z obce jim ve špičce při zemědělských pracích dál pomáhala.

Ti, kdo odmítli dodávky na MNV podepsat, byli předvoláni do Kutné Hory, kde na ONV museli převzít zvláštní výměry dodávek. Navíc jim hrozily postihy za nesplněné dodávky z loňského roku. Dále jim nebyly povoleny domácí porážky, nedostali šatenky a lístky na potraviny, takže museli nakupovat pouze na volném trhu, kde byly ceny několikanásobně

---

¹²³ JECH, K.: *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, s. 90.

¹²⁴ Tamtéž, s. 91.

¹²⁵ Tamtéž.

¹²⁶ Za celou obec se např. dodávka pšenice zvýšila z 517 q na 689 q, mléka z 119 475 l na 159 300 l, brambor z 860 q na 1147 q, vepřového masa z 15 670 kg na 20 893 kg. In: SOkA Kutná Hora, f. Archiv obce Petrovice I - Kronika obce z let 1925-1945 (1966), inv. č. 2, kniha č. 2, s. 120.

vyšší. Tato opatření se stala důležitým nátlakovým nástrojem nové třídní politiky: „*Těmito opatřeními se lidová správa stará o zlepšení morálky v plnění dodávek.*“¹²⁷

Ve Vranicích však s touto novou politikou nesouhlasili a už v listopadu 1950 se pokoušeli dosáhnout snížení předepsaných dodávek. K projednání svolali veřejnou schůzi, kde všichni členové MNV znovu zdůrazňovali, že pro obec jsou dodávkové smlouvy na příští rok neúnosné, hlavně v mléce: „*Těž se konstatuje, aby při stanovení výměru Okresní komisí byla naše obec přehodnocena jak ve výnosu obilí, tak v mléce, v tom nejvíce, a že není možné, aby v naší obci nadojila kráva 2000 l a nebo 1850 l, jak bylo při rozdělování kontingentu mléka stanoveno. Ostatní členové rady plně souhlasí se zemědělským referentem a u zmíněných úřadů budou žádat snížení kontingentů mléka.*“¹²⁸

Také v Mitrově byla ještě před začátkem nového roku uspořádána veřejná schůze, kde se projednávaly dodávkové povinnosti zemědělců, přičemž členové MNV i zástupci místních organizace KSČ s novým rozpisem dodávkových smluv plně souhlasili. Při schůzi si každý zemědělec měl rovnou zapsat, co bude muset příští rok povinně dodat. Členové místního národního výboru dali jasně najevo, že se plně ztotožňují s názorem strany a vlády na třídní politiku na vesnici: „*Právě teď máme možnost k větším možnostem větší výroby prostřednictvím JZD. Strana že vždy bude hájit zájmy malých zemědělců proti útlaku velkých sedláků, že starou formou výroby nikdy nedojdem k většímu výnosu.*“¹²⁹ Podle této linie se také v praxi snažili postupovat. Zaměřili se především na velké zemědělce, jejichž dodávky svědomitě kontrolovali a starali se, aby v případě neplnění byli postihováni. Přitom největší dluhy nastávaly v dodávkách mléka.

Přes proklamované třídní hledisko se však postihy nevyhnuly ani maloročníkům. Dokládá to případ malozemědělce J. Raka z Mitrova, u kterého bylo zjištěno, že mléko doléval vodou, aby dokázal nadsazené dodávky splnit. Za trest musel za první tři měsíce roku 1951 zaplatit dodavatelům srážky za tučnost v částce 2 221,40 Kčs.¹³⁰ Členové rady místního národního výboru spolu se zemědělskou komisí přitom prováděli kontroly u všech zemědělců a pro zvýšení jejich účinnosti se navíc rozhodli, že „*vyvěsí černou tabuli ve sběrně Mitrov a všem nesevědomitým plničům vyvěsí jejich jména.*“¹³¹

¹²⁷ SOKA Kutná Hora, f. Archiv obce Petrovice I - Kronika obce z let 1925-1945 (1966), inv. č. 2, kniha č. 2, s.127.

¹²⁸ SOKA Kutná Hora, f. Archiv obce Vranice (1850-1950) - Obecní úřad Vranice 1936-1951, inv. č.1, kniha č.1. Zápis ze schůze MNV ve Vranicích, 8.8.1947.

¹²⁹ SOKA Kutná Hora, f. MNV Mitrov - Zápis ze schůzi pléna a rady MNV 1950-1955, inv. č. 1, kniha č. 1. Zápis ze schůze všeho občanstva v Mitrově, 31.12.1950.

¹³⁰ SOKA Kutná Hora, f. MNV Mitrov - Zápis ze schůzi pléna a rady MNV 1950-1955, inv. č. 1, kniha č. 1, Zápis sepsaný při schůzi MNV, 3.12.1951.

¹³¹ SOKA Kutná Hora, f. MNV Mitrov - Zápis ze schůzi pléna a rady MNV 1950-1955, inv. č. 1, kniha č. 1, Zápis sepsaný při schůzi MNV, 27.3.1951.

MNV v Mitrově i nadále postupoval stejně nekompromisně. Při kontrole dodávek mléka za první čtvrtletí 1951 se usnesl „u všech zemědělců, kteří mají neomluvené velké částky nedodaného mléka, udělat v nejkratší době kontrolu dojitosti a výsledek této kontroly bude veřejně vyhlášen ve schůzi hovorů se zemědělci a případné závady veřejně pranýřovat.“¹³²

Na konci září z celoroční dodávky 33 780 l mléka chybělo v Mitrově 7 434 l.¹³³ Rada MNV se rozhodla, že se pokusí dosáhnout splnění dodávek na 100% dobrovolnou cestou. Pokud však k dohodě nedojde, budou rozepsány na jednotlivé zemědělce povinně. V listopadu 1951 se dodávky splnit nepodařilo, a proto se rada MNV rozhodla, že u neplničů bude každý den provádět kontroly dojitosti. Přitom v Mitrově se vyskytovali i zemědělci, kteří dodávali mléko nad stanovený plán, a tento přebytek bylo možné převést do povinných dodávek za celou obec a tím dluh odstranit (takovou praxi uplatňovali v Bahně a ve Vranicích). Členové rady však rozhodli, že tento přebytek bude odveden nad stanovené povinné dodávky, za které byly stanoveny vyšší ceny (tj. 15 Kčs za litr mléka, přitom za povinné dodávky pouze 4 Kčs za litr).¹³⁴ S těmi zemědělci, kteří dodávky mléka nedokázali splnit, rada MNV sepsala protokoly a předala je mlékárně v Uhlířských Janovicích, a jejich dluhy tak narůstaly a mohli být za ně postihováni.

Podobný přístup, i když ne tak razantní, začali uplatňovat místní funkcionáři i v Opatovicích I, kde na začátku roku 1951 byla pro kontrolu plnění dodávek při MNV ustanovena akční trojka.¹³⁵ Když po půl roce členové MO KSČ v Opatovicích I na své schůzi hodnotili plnění dodávek, přistupovali k nim opět podle třídního hlediska. U malých a středních rolníků předpokládali, že předepsané dodávky odevzdají, u větších sedláků, údajně „známých neplničů“,¹³⁶ však předem dávali najevo obavy, že je nesplní. Přesto se nakonec dodávky obilí podařilo splnit, a do konce roku pak i dodávky živočišných produktů.¹³⁷

V Bahně všichni zemědělci dodávky řádně plnili, dokonce je ještě překračovali. Malý nedostatek nastal pouze v dodávkách mléka, což ale rada MNV zdůvodnila tím, že v obci nebyl zdroj pitné vody. Voda se musela dovážet z míst vzdálených přes půl kilometru a

---

¹³² SOKA Kutná Hora, f. MNV Mitrov - Zápisy ze schůzí pléna a rady MNV 1950-1955, inv. č. 1, kniha č. 1. Zápis sepsaný při schůzi MNV a zásobovací komise, 12.4.1951.

¹³³ Tamtéž, Zápis sepsaný při schůzi MNV, 29.9.1951.

¹³⁴ SOKA Kutná Hora, f. MNV Mitrov - Zápisy ze schůzí pléna a rady MNV 1950-1955, inv. č. 1, kniha č. 1. Zápis sepsaný při schůzi MNV, 29.9.1951.

¹³⁵ SOKA Kutná Hora, f. MNV Opatovice I, Zápisy ze schůzí MNV 1945-1951, inv. č. 1, kniha č. 1. Zápis ze schůze MNV v Opatovicích I, 22.1.1951.

¹³⁶ SOKA Kutná Hora, f. OV KSČ Kutná Hora - MO KSČ - Opatovice I 1950-1960, inv. č. 912, kniha č. 901. Zápis z výborové schůze, konané v Opatovicích I dne 10.8.1951.

¹³⁷ Ani splnění předepsané dodávky však v některých případech neznamenalo konec šikanování. Např. můj prastrýc Bedřich Dušek z Kácova po dodání 30 q brambor dostal z MNV v podstatě absurdní přípis, že mu z tohoto množství strhávají 15 kg (!) na hlínu a kamení. A proto „ať okamžitě dodá nových 15 kg brambor, jinak svým postojem ukazuje, že je proti míru a podporuje Adenauera.“

schraňovat v kádích, v nichž se hlavně v létě brzo kazila. V důsledku toho dobytek trpěl žízni, což mělo u krav vliv na malou dojivost. V té době byly tyto důvody na okrese akceptovány.

4. 2. JZD v roce 1951

V souvislosti se zahájením důraznější kolektivizační politiky získalo na intenzitě i přesvědčování, jehož cílem bylo dosáhnout založení dalších JZD. V samotném kutnohorském okrese však toho roku k dosavadním 16 přibyla pouze 4 nová družstva.¹³⁸ Již toto samotné číslo vypovídá o ne příliš horlivém přístupu funkcionářů OV KSČ i ONV. V Bahně, Vranicích ani v Mitrově se přitom o možnosti založení JZD za celý rok nejednalo.

Pouze v Opatovicích I, kde většinu obyvatel tvořili malorolníci a na rozdíl od ostatních obcí zde byla MO KSČ aktivní, se během roku na jejích výborových schůzích několikrát jednalo o tom, že by se zemědělci měli přesvědčovat o založení JZD. Členové místní organizace však v této záležitosti nevyvíjeli příliš velkou iniciativu a nakonec na schůzi 21. prosince 1951 museli přiznat, že se jim malé a střední rolníky nepodařilo přesvědčit. Dokonce i zemědělci, kteří byli členy KSČ a od nichž se očekávalo, že půjdou do družstva iniciativně jako první, neměli o společné hospodaření zájem. Podle vlastního vyjádření by JZD i založili, ale zároveň se vymluvili na to, že je jich málo a mají jenom malou výměru.

Díky iniciativě okresu jistý úspěch zaznamenala družstevní myšlenka až v Petrovicích, kde na členské schůzi místní organizace KSČ v polovině prosince 1950 krajský a okresní instruktor KSČ zdůrazňovali důležitost založení JZD v obci.¹³⁹ Poté na další členské schůzi místní stranické organizace byl 14. ledna 1951 schválen a ustaven přípravný výbor JZD. Měl sedm členů, přičemž pouze 3 z nich byli rolníci (předseda MNV J. Vejvodič vkládal 8 ha, další dva rolníci a členové MNV po 3 a 5 ha). Ostatní členové budoucího družstva - mezi nimi dělník, újezdní tajemník, ředitel národní školy a úředník okresního sekretariátu KSČ - neměli žádnou zemědělskou půdu.¹⁴⁰ Předsedou přípravného výboru byl zvolen J. Vejvodič, ale tento výbor nebyl příliš aktivní a na ustavení družstva nijak nespěchal. Z jeho pasivity jasně vyplývá, že vznikl spíše z nařízení vyšších orgánů, než ze skutečného přesvědčení jeho členů.

---

¹³⁸ SOKA Kutná Hora, f. Zakládání JZD 1949-1954, přehled ustanovených JZD a schválených PV, stav ze dne 31.5.1952.

¹³⁹ SOKA Kutná Hora, f. OV KSČ Kutná Hora - Zápisy ze schůzí MO KSČ Petrovice I 1950-1960, inv. č. 926, kniha č. 915, Zápis z členské schůze MO KSČ v Petrovicích I, 13.12.1950.

¹⁴⁰ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, inv. č. 1307, sign. zem/20 - Zakládání JZD (1949-1960), Petrovice I - Přívlaky, karton č. 632. Ustanovení Přípravného výboru JZD, 14.1.1951.

4. 3. Rok 1952

Roku 1952 byl tlak na soukromé zemědělce největší, když kulminovala snaha zakládat nová JZD a likvidovat velké zemědělce v celostátně řízeném tažení (Akce K). Jeho součástí bylo i další zvyšování dodávek zemědělských produktů. Patrně kvůli špatné zásobovací situaci ve státě došlo 28. května 1952 ke zřízení ministerstva výkupu. Jeho zplnomocněnci byli mj. oprávněni provádět prohlídky zásob zemědělských výrobků a v případě zatajování je zajistit a podat trestní oznámení náčelníku okresního oddělení VB.¹⁴¹ Zároveň mohla tyto kontroly provádět také zemědělská a vyživovací komise u jednotlivých MNV.

4. 3. 1. Plnění povinných dodávek

Navzdory opatrné politice místního národního výboru v Bahně se v roce 1952 i v této obci objevily jisté potíže s plněním dodávek zemědělských produktů, zvýšených zhruba o jednu třetinu oproti předchozímu roku. Ve srovnání s jinými vesnicemi byly zde dluhy v dodávkách téměř zanedbatelné. Podle šetření za první čtvrtletí 1952 obec splnila dodávky mléka na 98%, hovězího a vepřového masa nad 100%, počet setat dokonce na 150%, u vajec kvůli mrazu dosáhlo plnění „pouze“ 90%.¹⁴² Šlo tedy spíše o politický a ideologický nátlak, jak ukazuje zápis z veřejné schůze ze 14. března 1952, kdy předsedkyně Francová přednesla referát „o vnitřní i zahraniční situaci a poukázala na nedostatky v dodávkách kontingentů a mléka v naší obci. Zároveň apelovala na přítomné ku plnění svých povinností k národu a též že je možno upevnit mír.“¹⁴³

V průběhu jara 1952 se plnění dodávek v Bahně zlepšilo, mj. díky tomu, že se v dubnu v celé obci narodilo 132 setat, takže zde měli nad plán 207 kusů prasat.¹⁴⁴ Zlepšily se i dodávky mléka, které zemědělci plnili už na 99,39%.¹⁴⁵

V Bahně se lidé stále snažili o vzájemnou výpomoc, a dařilo se jim tak jednotlivce chránit před postihy. Na výzvu předsedkyně MNV se např. složili na 240 kg osiva, které se

---

¹⁴¹ JECH, K.: *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, s. 150.

¹⁴² Podle plánu měla obec dodat čtvrtletně 10 163 l mléka (při celoroční dodávce 40 652 l), u vepřové masa celoročně 2654 kg, přitom v červnu už bylo dodáno 1672 kg, na další půlrok tak zbývalo pouze 982 kg. Rovněž hovězího masa z 2547 kg za rok bylo v červnu dodáno 1528 kg a do konce roku zbývalo 1018 kg. In: SOKA Kutná Hora, f. Obecní úřad Bahno - Zápisy ze schůzí 1919-1956, Zápis ze schůze MNV, 25.3.1952. Předpisy dodávek nerespektovaly zemědělský rok i přirozený přírodní cyklus. Např. slepice chované v přirozených podmínkách v zimě vejce téměř nesnášejí, podle počasí se snůška zlepšuje až v březnu. Na doživost krav mělo také vliv roční období, když byly krmeny pouze senem, snižovala se produkce mléka.

¹⁴³ SOKA Kutná Hora, f. Obecní úřad Bahno - Zápisy ze schůzí 1919-1956. Zápis z veřejné schůze v Bahně, 14.3.1952.

¹⁴⁴ SOKA Kutná Hora, f. Obecní úřad Bahno - Zápisy ze schůzí 1919-1956. Zápis o schůzi rady MNV v Bahně, 24.4.1952.

¹⁴⁵ Tamtéž, 24.4.1952.

nedostávalo místnímu mlynáři L. Štamberkovi, aby je mohl u Hospodářského družstva v Kutné Hoře vyměnit za setbu fazolí a splnit tím jejich povinnou dodávku.¹⁴⁶

Z Petrovic I se přesné záznamy o plnění dodávek za rok 1952 nedochovaly, ale z pozdějšího vývoje je zřejmé, že je místní zemědělci až na jeden případ dokázali plnit. Místní národní výbor proti nim nijak nezakročoval.

Vranice se v roce 1952 potýkaly s velkými dluhy v dodávkách všech zemědělských výrobků. Především plnění dodávek mléka v roce 1952 se přes „horlivou snahu“ místního MNV ve Vranicích nijak zvlášť nelepšilo. Rada místního výboru si rozdělila obec do úseků a osobně zemědělce přesvědčovala o plnění dodávek mléka. Předseda Jelínek dokonce vyhlásil, že „*bude plnění dodávek zvlášť připomínat v rozhlasových relacích.*“¹⁴⁷ Přesto obec v listopadu dlužila 25 198 l mléka, 1080 q brambor, 555 q obilí, 78,5 q vepřového masa; pouze v hovězím mase dodala 29 q nad stanovený plán.¹⁴⁸

4. 3. 2. První postihy – pokuty, nucený pacht

Problémy nastávaly především tehdy, když zemědělci nedokázali zvyšované dodávky plnit. Měli je pevně vyměřené od okresní výkupové komise a podléhali kontrole okresního plnomocníka výkupu. Avšak při zachování sousedské solidarity mohli i v této situaci místní funkcionáři i lidé z obcí do jejich osudu zasahovat. Jak protikladné postupy se daly zaujmout, ukáží na srovnání Mitrova, Vranic a Petrovic.¹⁴⁹

Mitrov

Ještě v roce 1950 MNV v Mitrově přistupoval k neplnění dodávek shovívavě. Když na podzim 1950 přišel z ONV dotaz, proč zemědělec V. Vedral nedodal v roce 1949 předepsané množství řepky, zemědělská komise MNV po prošetření případu došla k závěru, že k tomu nedošlo jeho vinou.¹⁵⁰

Problém ovšem nastal, když majitel pro stáří a nedostatek pracovních sil nemohl své hospodářství zajistit. V Mitrově se to týkalo středního zemědělce V. Uriánka (10 ha), který byl za nedodávky opakovaně pokutován trestní komisí ONV v Kutné Hoře, a se zvyšujícími se dodávkami jeho potíže stále narůstaly. V březnu 1951 tak místní národní výbor rozhodl, že

¹⁴⁶ SOKA Kutná Hora, f. Obecní úřad Bahno - Zápisy ze schůzí 1919-1956. Zápis z veřejné schůze v Bahně, 22.5.1952.

¹⁴⁷ Tamtéž.

¹⁴⁸ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, inv. č. 1307, sign. zem/20 - Zakládání JZD (1949-1960),

¹⁴⁹ V Bahně dodávky plnit stačili, takže za dluhy v nich nikdo postihován nebyl. V Opatovicích I měl dluhy v dodávkách hlavně největší zemědělec Josef Hanzl, ale o postupu místního národního výboru či MO KSČ se nedochovaly záznamy.

¹⁵⁰ SOKA Kutná Hora, f. MNV Mitrov - Zápisy ze schůzí pléna a rady MNV 1950-1955, inv. č. 1, kniha č. 1. Zápis sepsaný o schůzi MNV, konané dne 10.10.1950.

mu od ostatních zemědělců nepřidělí žádné krmení pro dobytek, ale jeho hospodářství zlikviduje. Pro tento účel byla dokonce sestavena zvláštní „přesunovací komise“. V. Uriánek se musel ze své usedlosti vystěhovat do obecního domku v Mitrově, dobytek mu byl odebrán a přidělen čtyřem největším zemědělcům v obci. MNV pak provedl podle stejného klíče rozdělení všech jeho pozemků na ostatní zemědělce.¹⁵¹

Václav Vojáček i další dva větší zemědělci se proti přidělení polí a hospodářských zvířat odvolali k ONV. Jenže místní národní výbor k jejich odvolání připojil své stanovisko, že „*při přidělování pozemků jednotlivcům vzal v úvahu všechny okolnosti než rozhodl o přidělení všem zemědělcům, a proto nemůže na svém usnesení nic měnit.*“¹⁵² Členové rady současně rozhodli, že pokud zemědělci jednotlivá pole do 13. dubna 1951 nezasejí, nebo alespoň se setím nezačnou, objedná se tato práce u STS, která je na jejich náklady oseje. To se pak skutečně stalo a tito zemědělci museli úrodu na přidělených polích o žních sklídit.

Zároveň jim byl opakovaně přidělován dobytek od malozemědělců, kteří ho měli tzv. nad plán. Tak během dvou let (1951 a 1952) největší zemědělci v Mitrově dostali na starost desítky zvířat. Např. Václav Vojáček, který hospodařil na usedlosti o výměře 29,96 ha, musel přijmout navíc 12 kusů (6 krav, 2 jalovice, 2 býčci a 2 prasata); přitom měl vlastních 25 kusů hovězího dobytka, 4 koně, 2 chovné svině a 12 mladých prasat.¹⁵³ Takže stav hospodářských zvířat, které nyní choval, byl vysoce předimenzován a navíc mu byly ještě zvýšeny dodávky, především mléka. Je zcela jasné, že tento postup nesledoval jiný účel, než mu hospodaření de facto znemožnit, aby mohl být zlikvidován. Další dva větší zemědělci dostali přiděleno celkem 10 kusů dobytka.¹⁵⁴

Václav Vojáček byl na jaře 1951 potrestán ONV v Kutné Hoře pokutou 30 000 Kčs za nesplnění povinných státních dodávek.¹⁵⁵ Rada MNV v květnu 1951 přijala usnesení, že doporučí finančnímu referátu ONV, aby dluh V. Vojáčka za hovězí a vepřový dobytek u Konzumního družstva v Kutné Hoře byl uhrazen obstavením platu jmenovaného v záložnách.¹⁵⁶ Veškeré peníze na jeho účtu byly kvůli splácení pokut zablokované a nesměl

---

¹⁵¹ SOKA Kutná hora, f. MNV Mitrov - Zápisy ze schůzí pléna a rady MNV 1950-1955, inv. č. 1, kniha č. 1, Zápis sepsaný při schůzi MNV v Mitrově, konané dne 7.3.1951.

¹⁵² SOKA Kutná Hora, f. MNV Mitrov - Zápisy ze schůzí pléna a rady MNV 1950-1955, inv. č. 1, kniha č. 1. Zápis sepsaný při schůzi MNV a zásobovací komise, konané dne 12.4.1951.

¹⁵³ Archiv autorky. Předávací protokol ke dni 24.12.1952 (předání hospodářských budov, živého a mrtvého inventáře v Mitrově čp. 4).

¹⁵⁴ Také v Mitrově se však našli lidé, kteří příkazy MNV nechtěli plnit, i když riskovali vlastní postih. Např. člen zemědělské komise J. Přenosil odmítl převést krávu od malorolníka k V. Vojáčkovi. MNV ho k tomu opakovaně vybízel a nakonec mu pohrozil, že pokud to neudělá, bude nahlášen na ONV.

¹⁵⁵ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, kniha č. 38, inv. č. 38 - Zápisy ze schůzí trestní komise ONV Kutná Hora 1950-1954. Zápis ze zasedání trestní komise u ONV, dne 1951.

¹⁵⁶ SOKA Kutná Hora, f. MNV Mitrov - Zápisy ze schůzí pléna a rady MNV 1950-1955, inv. č. 1, kniha č. 1. Zápis sepsaný při schůzi MNV, konané dne 21.5.1951.

s nimi volně disponovat. Proto musel na jaře 1952 podat k MNV žádost o uvolnění alespoň malé částky ze svých peněz, aby mohl svému synovi, který chodil do základní školy, koupit nové oblečení.

V Mitrově šlo především o aktivitu místních funkcionářů. Potvrzuje to mj. stížnost zdejšího tajemníka MNV okresnímu instruktorovi pro místní národní výbory, který v září 1952 kontroval úřadování mitrovského MNV, že „*velcí funkcionáři neprojevíli dostatečný zájem o plnění dodávek v obci.*“¹⁵⁷ Nejspíš měl pocit, že postihy za neplnění jsou málo razantní. Okresní instruktor ale pouze prohlásil, že do 3 dnů musí být splněny dodávky z celé obce na 100%, do 10. září na 105%.¹⁵⁸ MNV se proto usnesl, že u velkých zemědělců bude proveden nucený výmlat, aby se tyto vysoké dodávky splnily alespoň náhradně.

V další schůzi v polovině září 1952 MNV v Mitrově rozhodl, že podá na okres vyjádření o nesplnění dodávek v rostlinné výrobě u V. Vojáčka čp. 4 a u L. Polesného čp. 3 s návrhem na jejich potrestání.¹⁵⁹ Už o měsíc později se jednalo o převzetí hospodářství L. Polesného podle zákona č. 55/1947. Mitrovský národní výbor úzce spolupracoval s ONV a po dohodě s ním rozhodl o svolání veřejné schůze, kde měl být přijat plán na nucené přidělení pozemků L. Polesného jednotlivým zemědělcům. Zároveň se proti čtyřem největším sedlákům z Mitrova připravoval ještě radikálnější zásah.

Vranice

Také ve Vranicích museli na jaře 1951 řešit dluhy v dodávkách zemědělských produktů za uplynulý rok. Potíže s nimi měl především největší sedlák F. Kubín, který vlastnil usedlost s výměrou 26 ha a menší problémy s plněním zemědělských dodávek měl už před únorem 1948. Hospodařil pouze s manželkou, měl dvě malé dcery a nesměl zaměstnávat pracovníky ani na sezónní práce. Nyní za zhoršené situace při záměrném zvyšování dodávek byl za jejich neplnění opakovaně pokutován vysokými částkami u trestní komise ONV (např. už v roce 1949 za nesplnění dodávek vajec z předešlého roku šlo o částku 5 000 Kčs).¹⁶⁰

S problémy se potýkala také Marie Mašková, když její syn byl povolán na tři roky vojenské služby k Pomocným technickým praporům (PTP) a jako vdova své 15 hektarové hospodářství nestačila sama obhospodařovat.

---

¹⁵⁷ SOKA Kutná Hora, f. MNV Mitrov - Zápisy ze schůzí pléna a rady MNV 1950-1955, inv. č. 1, kniha č. 1. Zápis sepsaný při schůzi MNV, konané dne 2.9.1952.

¹⁵⁸ Tamtéž.

¹⁵⁹ SOKA Kutná Hora, f. MNV Mitrov - Zápisy ze schůzí pléna a rady MNV 1950-1955, inv. č. 1, kniha č. 1. Zápis sepsaný při schůzi MNV, konané dne 15.9.1952.

¹⁶⁰ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, kart. č. 37, inv. č. 37. Zápis ze schůze trestní komise u ONV, 12.3.1949.

Kvůli dluhům v dodávkách těmto zemědělcům hrozily od ONV trestní postihy. Místní národní výbor ve Vranicích se jim snažil pomáhat, jak to šlo. Např. na schůzi 11. dubna 1951 se při projednávání nedodávek za uplynulý rok usnesl, že „*všichni zemědělci plnili dle svých sil a že nemají vinu na nesplnění a tím taky aby bylo upuštěno od psaní protokolů a předání je k potrestání.*“¹⁶¹ Snaha členů MNV však byla marná, a tak v května 1951 musel F. Kubín podruhé nastoupit náhradní trest do vězení při okresním soudu v Kutné Hoře, protože na tak vysokou pokutu 30 000 Kčs neměl finanční prostředky.¹⁶² Výkon trestu trvajících do října 1951 byl navíc nastaven tak, aby záměrně zasahoval do celé zemědělské sezóny. Proto musela být provedena částečná likvidace jeho hospodářství, které převzal místní národní výbor. Ostatní zemědělci si rozebrali část pozemků, stejně jako hospodářská zvířata, která se nacházela ve velmi špatném stavu. Na zbytku hospodařila jeho manželka.

Na jaře 1952 se případ F. Kubína znovu projednával u trestní komise ONV, protože z jeho hospodářství nebylo za minulý rok dodáno „*značné množství různých produktů.*“¹⁶³ Trestní řízení proti němu však bylo zastaveno. Domnívám se, že významnou roli přitom sehrál postoj vranických funkcionářů, neboť okresní trestní komise uznala, že byl v té době ve vazbě, jeho majetek obhospodařoval MNV, a proto za vzniklé dluhy „*nemohl být činěn zodpovědným.*“¹⁶⁴ To ho zachránilo před dalším postihem i možným vystěhováním. Stejně tak M. Maškové byla zrušena pokuta 5 000 Kčs.¹⁶⁵

Petrovice I

V roce 1951 se místní národní výbor potýkal s ožehavým problémem jak zajistit zemědělskou výrobu na jednom z největších hospodářství v obci. Ladislav Mráček vlastnil 18 ha půdy, ale kvůli zvyšujícím se dodávkám, pro stáří a nedostatek pracovních sil nemohl na svých polích dál hospodařit. Proto v srpnu 1951 MNV od něho jeho polnosti převzal a přidělil je místním zemědělcům, aby na nich podle zákona č. 55/47 Sb. byla zajištěna výroba. Ti z pochopitelných důvodů nechtěli další pole obhospodařovat, a tak se prostřednictvím MNV odvolali k okresnímu národnímu výboru. Teprve po tři čtvrtě roku se však zjistilo, že jejich odvolání nebylo „*z neznámých důvodů*“ odesláno.¹⁶⁶ Přitom postoupené polnosti i

¹⁶¹ Tamtéž. Zápis ze schůze MNV ve Vranicích, konané dne 11.4.1951.

¹⁶² SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, kart. č. 38, inv. č. 38. Zápis ze schůze trestní komise u ONV, 8.3.1952.

¹⁶³ Tamtéž. Zápis ze schůze trestní komise, 8.3.1952.

¹⁶⁴ Tamtéž.

¹⁶⁵ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, inv. č. 333 Spisy předsedy (vymanipulované složky /kád. materiály, venkovští boháči, osoby nepřátel. stát. zřízení/) 1952-1957, karton č. 44, Seznam osob navržených k prominutí pokut.

¹⁶⁶ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960 - Zápis ze schůze MNV Petrovice I 1952-1960, inv. č. 102, karton č. 12 - Poměry v MNV v Petrovicích I. Zápis ze dne 2.5.1952.

hospodářské budovy se přímo nabízely ke společnému hospodaření a dobře by posloužily k založení JZD, jehož přípravný výbor v obci už půl roku existoval. Nikdo z jeho členů se však k tomuto kroku neměl, takže Mráčkova pole vesměs zůstala ležet ladem. Zároveň však místní národní výbor Ladislavu Mráčkovi nabídl, aby se stal vedoucím místní Jednoty a tak mu byl zajištěn alespoň nějaký příjem.

Skutečné poměry v Petrovicích I unikaly pozornosti okresních úřadů poměrně dlouho. Teprve 17. března 1952, tedy více než rok od založení přípravného výboru JZD, došla do Petrovic I zpráva, že HD Kutná Hora přidělilo místnímu družstvu elektrickou výfukovou řezačku v hodnotě 30 000 Kčs.¹⁶⁷ Udivený předseda Vejvodič 20. března odepsal, že žádný zemědělský stroj neobjednávali, protože družstvo ještě nebylo ustaveno, a dokud nedojde k jeho založení, žádný stroj objednávat ani nebudou. Domníval se, že nejspíš došlo k omylu a týká se to jiné vesnice (např. Petrovic II, pozn. autorky),² či družstva.¹⁶⁸ Téhož dne Přípravný výbor JZD Petrovice I poslal také plán schůzí představenstva i seznam členstva de facto neexistujícího družstva, který si vyžádalo oddělení JZD při ONV. Důvodem pro to nejspíš bylo, aby nepřitahovali pozornost vyšších úřadů. Pracovníci tohoto oddělení totiž vyžadovali přesný plán schůzí jednotlivých JZD v okrese, aby se jich mohli pravidelně zúčastňovat a všestranně jim pomáhat v rozvoji.¹⁶⁹ Hned následujícího dne přišel od ONV další úřední přípis, v němž bylo uvedeno, aby místní JZD řádně vyplnilo přiložené dotazníky týkající se prací na nové družstevní elektroinstalaci a adaptaci stávajících elektrických zařízení, které okresní oddělení JZD plánuje pro rok 1952.¹⁷⁰

Předseda přípravného výboru Vejvodič však musel tiskopisy vrátit s odůvodněním, že JZD v obci dosud neexistuje, navíc přípravný výbor už není ani úplný. Zdůraznil, že elektroinstalace nepřipadá v úvahu i z toho důvodu, že v obci není dosud zavedena elektřina.¹⁷¹

Zmatky se tím však nevyřešily. 8. dubna 1952 přišel od ONV rozhořčený dopis, aby JZD v Petrovicích I pro příště neobjednávalo žádné další stroje a aby výfukovou řezačku u HD Kutná Hora okamžitě odřekli, jinak budou platit penále za náklady s tím spojené. Navíc je ještě upozornil, že se o žádný omyl nejedná, ale jde skutečně o JZD v Petrovicích I.¹⁷²

¹⁶⁷ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, inv. č. 1307, sign. zem/20 - Zakládání JZD (1949-1960), Petrovice I - Přívlaky, karton 632. Zpráva o přidělení strojů JZD Petrovice I.

¹⁶⁸ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, inv. č. 1307, sign. zem/20 - Zakládání JZD (1949-1960), Petrovice I - Přívlaky, karton 632, č.j. 152/52, věc Příděl strojů, 20.3.1952.

¹⁶⁹ Tamtéž. Tiskopis plánu schůzí představenstva a členstva JZD.

¹⁷⁰ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, inv. č. 1307, sign. zem/20 - Zakládání JZD (1949-1960), Petrovice I - Přívlaky, karton 632, Hlášení požadavku pro elektrický podnik dne 21.3.1952,

¹⁷¹ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, inv. č. 1307, sign. zem/20 - Zakládání JZD (1949-1960), Petrovice I - Přívlaky, karton 632, č.j.182/52, věc: Vrácení tiskopisů, 28.3.1952.

¹⁷² Tamtéž, zn.179-IX-52, věc: Objednávka strojů, 8.4.1952.

Mezitím se však hromadily problémy a neshody, jak řešit situaci zemědělců v obci. V květnu 1952 rezignoval zemědělský referent, neboť kvůli nesrovnalostem s poli pana Mráčka měl doma spory s rodiči.¹⁷³ V průběhu léta však musela dojít na okresní národní výbor další stížnost. Není bohužel datována, ani pisatel není uveden, ale podle obsahu i formulace se zdá, že se jednalo o agilního člověka z Petrovic, či někoho, kdo byl s tamními „neutěšenými poměry“ dobře obeznámen a podal o nich na ONV stručnou a výstižnou zprávu. Několikrát v ní zdůraznil, že MNV v obci není obsazen spolehlivými lidmi a je k vesnickým boháčům smílivý. Problémy podle něj spočívaly v tom, že místní lidé nechtějí pracovat v MNV a funkcionáři necítí odpovědnost za svou práci, a dokonce vracejí pověřovací dekrety. Navíc samotný předseda nemá ujasněný postoj ke kulakům, protože prý „poslouchá svou manželku“ (dvakrát podtrženo – pozn. autorky).¹⁷⁴ Dále mu vadilo, že není proveden třídní rozpis dodávek, že L. Mráček, který vlastní přes 20 ha půdy, je vedoucím Jednoty, a navíc jde o neplniče. Stížnost uzavírá tím, že hlavní příčinou všech potíží jsou podle očekávání kulaci.

Přesto se po celé léto s tímto případem v Petrovicích nic nedělo, z okresu žádná kontrola nepřišla. Tamní MNV začal neobdělané pozemky L. Mráčka řešit až po žních. Sám L. Mráček sice podal písemné prohlášení, že se svých polí vzdává, ale MNV je nemohl bez hospodářských budov, živého a mrtvého inventáře převzít. Rada nechtěla v této věci sama rozhodovat, takže nakonec požádala o pomoc ONV.¹⁷⁵ Těžko se dá zjistit, zda rada ONV tentokrát vyslyšela jejich prosbu a zareagovala téměř okamžitě, ale spíše se zdá, že kvůli stížnostem docházejícím na okres se k podobnému jednání schylovalo už delší dobu.

Hned následujícího dne 10. září 1952 se konala mimořádná schůze rady MNV, na které byl přítomen dokonce zástupce KNV a tři členové ONV. Během jednání se brzy ukázalo, že se budou řešit všechna tři největší hospodářství v obci a že se jasně směřuje k založení JZD. Když se projednávalo předání polí L. Mráčka, všichni členové rady se shodli na tom, že je neschopen je obhospodařovat a tím splnit pětiletý hospodářský plán. Jenže při jednání o hospodářství bratří Samků se jich z pětičlenné rady tři zastávali a přehlasovali dva zbývající. Dokonce se nebáli své přesvědčení hájit a postavit se názoru vyšších funkcionářů, načež zástupce z krajského národního výboru prohlásil, že „*to není správné jednání funkcionářů rady MNV, složí-li slib do rukou dělnické třídy, zastávají-li se kulaka a jsou proti jeho*

---

¹⁷³ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960 - Zápisy ze schůzí MNV Petrovice I 1952-1960, inv. č. 102, karton č. 12. Dopis Jar. Poborského předsedovi MNV ze dne 1.5.1952.

¹⁷⁴ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, Zápisy ze schůzí MNV Petrovice I 1952-1960, inv.č.102, karton č. 12.

¹⁷⁵ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, Zápisy ze schůzí MNV Petrovice I 1952-1960, inv.č.102, karton č. 12. Dopis ONV v Kutné Hoře ze dne 8.9.1952.

*likvidaci a že nejdou dle linie strany a vlády, nýbrž, že jdou proti.*¹⁷⁶ Po tomto prohlášení tito tři členové rady ze schůze odešli, a protože jich byla většina, musela být schůze ukončena. Člen rady ONV ale neopomněl zdůraznit, že tím veškerá odpovědnost za nesplnění dodávek a obdělání půdy spadá na MNV a především na tyto tři neuvědomělé funkcionáře, neboť vinou jejich postoje nemohla být „*likvidace těchto tří kulaků vyřešena.*“¹⁷⁷

Statečnost petrovických členů MNV je třeba ocenit, protože museli počítat s tím, že takový postoj se neobejde bez následků. Současně se také ukazuje, že v tomto období měl MNV poměrně značnou pravomoc, jeho členové se mohli samostatně rozhodovat a jejich rozhodnutí nešlo jen tak zrušit.

Následky jejich postoje na sebe skutečně nenechaly dlouho čekat. 29. září 1952 proběhl za přítomnosti tří funkcionářů z okresu průzkum činnosti MNV v Petrovicích. Výsledky se podle očekávání shodovaly s předchozími udáními: „*Rada ani plénum MNV nepracuje podle pracovního plánu, podle zápisů byly řešeny věci podřadného významu.*“¹⁷⁸ Dále se konstatovalo, že „*předseda nemá autoritu ani energii, aby prosazoval politická opatření.*“ Podle vyšetřující komise největší problém spočíval v tom, že větší část členů MNV je stále ve styku s vesnickými boháči, kteří na ně mají, hlavně J. Samek, velký vliv.¹⁷⁹

Je však velmi zajímavé, že skoro dva měsíce po tomto šetření se nic nedělo a MNV zůstal nezměněn. Ve stejném složení se sešel ještě jednou 7. listopadu 1952, kdy opětovně řešil hospodářství L. Mráčka. Tajemník MNV se snažil prosadit, aby na L. Mráčka byl kvůli velkým nedodávkám uplatněn zákon č. 55/1949 Sb., případně podáno trestní oznámení, což navíc zdůvodňoval i tím, že nemůže zaručit plnění dodávek na rok 1953. Rada MNV se však nerozhodla ani pro jedno navrhované řešení a usnesla se, aby se jednání odložilo, než se zlikvidují jeho smluvní dodávky. Poté předseda schůzi ukončil. Takže i v situaci, kdy všem už muselo být jasné, že je postih nemine, si členové rady stále stáli za svým názorem. Přitom si jistě byli vědomi, že tři dotyčné sedláky nezachrání, ale rozhodli se jejich likvidaci alespoň zdržet.

Nedlouho po té však už v Petrovicích I k výměně místního národního výboru došlo. Reorganizace MNV není v kronice datována, ale podle zápisu se tak stalo za přítomnosti

---

¹⁷⁶ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, Zápisy ze schůzí MNV Petrovice I 1952-1960, inv.č.102, karton č. 12. Opis protokolu ze schůze rady MNV: Protokol sepsaný na schůzi rady MNV, která byla svolána mimořádně dne 10.9.1952.

¹⁷⁷ Tamtéž.

¹⁷⁸ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, Zápisy ze schůzí MNV Petrovice I 1952-1960, inv.č. 102, karton č. 12. Zápis o průzkumu činnosti MNV v Petrovicích, konaném dne 29.9.1953.

¹⁷⁹ Tamtéž.

zástupců OAV NF, ONV a všech občanů Petrovic. Za odstupujícího Jana Vejvodiče byl předsedou zvolen maloročník Josef Major a většina členů rady i pléna byla obměněna.¹⁸⁰

4. 4. Kulacké seznamy

V rámci centrálně řízené Akce K, která byla zahájena v listopadu 1951, měly jednotlivé okresy vytipovat určitý počet sedláků, považovaných za „*třídně cizí lidově demokratickému zřízení*.“¹⁸¹ V kutnohorském okrese se však tato akce opožďovala, protože zdejší ONV poslal všem předsedům MNV v okrese tajný úřední list až 29. dubna 1952. Podle něj měli ve své obci sestavit seznamy těch, které by bylo možné označit za „vesnické boháče“. U každého muselo být uvedeno jméno, příjmení, datum a místo narození, zaměstnání a především třídní profil. Tento seznam měli předsedové místních národních výborů do měsíce zaslat zpět.

Z došlých odpovědí lze usuzovat, že výběr osob vhodných ke stíhání se prováděl nahodile. Záleželo na tom, jaké informace okresní orgány, ať už VB, justice či ONV, z jednotlivých míst měly, zda se tam našel někdo, kdo byl ochoten spolupracovat. Potvrzují to odpovědi samotných předsedů MNV či dalších místních funkcionářů, protože na výzvu okresních orgánů reagovali pouze agilní předsedové, kteří si tím nejspíš vyřizovali osobní účty. Ze všech sledovaných obcí poslal tento seznam pouze jediný z nich, ostatní to nejspíš ignorovali. Takový postoj nebyl asi nijak neobvyklý, protože z více jak poloviny vesnic celého okresu se žádný návrh nedochoval.

Jako ukázkou tvrdého postupu proti tzv. třídnímu nepříteli uvádím jednání předsedy kácovského MNV J. Plešingera, který v červnu 1952 poslal na okres šest kádrových posudků bývalých kácovských živnostníků. Všichni jmenovaní o své živnosti dávno přišli, navíc ani výměra půdy nemohla hrát žádnou roli, protože většinou měli sotva 2 ha. Podle předsedy Plešingera však kvůli svému třídnímu původu představovali pro režim vážné nebezpečí, a tak ve snaze vyjít vstříc očekávání nadřízených orgánů neváhal při jejich formulaci použít ostré (z dnešního pohledu) absurdní argumenty. U bývalého kapelníka A. Krále například stačilo, že svou kapelu „*nevedl v politickém duchu a nezúčastňoval se žádných veřejných projevů*.“¹⁸² Jeho dcera projevila záporný postoj k lidově demokratickému zřízení pouze tím, že se provdala za MUDr. Jaroslava Sysla, bratra bývalého majitele malé továrničky, která vyráběla

¹⁸⁰ SOKA Kutná Hora, f. Archiv obce Petrovice I, Kronika obce z let 1925-1945 (1966), inv.č.2, kniha č.2, s.128.

¹⁸¹ Kromě vesnických boháčů se mezi tyto osoby zahrnovali také bývalí továrníci, statkáři, velkoobchodníci, dokonce i osoby s velkým bezpracným důchodem i jejich synové, kteří projevovali nepřátelský postoj. Dále šlo o osoby sabotující práci nebo měnící často zaměstnání a osoby poškozující řízené hospodářství. In: SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, inv. č. 333 - Spisy předsedy (vymanipulované složky /kádr. materiály, venkovští boháči, osoby nepřátel. stát. zřízení/) 1952-1957, karton č. 44, čj. 41 taj.-29/4-1952, Prověrka osob zaměřených proti lidově demokratickému zřízení.

¹⁸² SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960 - Spisy předsedy 1952-1957, karton č. 44. Hlášení MNV.

z bylin léčivé roztoky a vynášela 1 milion Kčs ročně!¹⁸³ Kominický mistr jako bývalý živnostník svůj záporný postoj k lidově demokratickému zřízení projevoval tím, že *„komunistům neřekl jinak, než ta lůza zlodějská“*¹⁸⁴ Přitom byl za tyto výroky už potrestán dvěma roky podmíněně. Proviněním důchodce J. Vilimovského bylo, že pocházel ze selského rodu a před únorových převratem provozoval v Uhlířských Janovicích hostinec. Předsedovi MNV se přesto zdál obzvlášť nebezpečný, protože se *„vždy štítíl manuální práce, byl velký piják, s ničím v našem zřízení nesouhlasí. Roznáší hlas Svobodné Evropy, který pilně poslouchá. Nemá kladný poměr k lidově demokratickému zřízení, stále čeká na nějaký převrat.“*¹⁸⁵

Se stejnou iniciativou na tento pokyn reagoval i předseda MNV v Mitrově, jemuž se podařilo sestavit přímo „reprezentativní seznam“ čtyř vesnických boháčů.

V první řadě za vesnického boháče označil Václava Vojáčka, který tuto kategorii splňoval už výměrou svých pozemků (29,96 ha). Dalším na seznamu byl Vojtěch Vedral s 21 ha a Antonín Pokorný z Kochánova, který měl 19,58 ha. Podle předsedy V. Zouplny byli všichni tři hospodáři *„nebezpeční a vychytralí, protože neplní dodávky a schválně tak poškozují stát,“* dále měli *„velký vliv na menší zemědělce, urputně brání socializaci vesnice a založení JZD.“*¹⁸⁶

Přidal k nim ještě Bohumila Vencla, kováře z Mitrova, který hospodařil pouze se svou matkou. Jako důvody uvedl, že *„je urputným nepřitelem založení JZD a sebevědomě se staví proti socializaci vesnice“*, a dokonce si dovoluje *„chytrácky zesměšňovat usnesení vlády a prostřednictvím jiných osob rozšiřuje poplašné a nepravdivé zprávy.“*¹⁸⁷

Předseda mitrovského MNV V. Zouplna měl ale nejvíce spadeno na Václava Vojáčka. Nedlouho poté na něho napsal ještě horší udání, kde se mu podle dobových parametrů podařilo zkoncentrovat úplnou esenci „třídního nepřítele“: *„Na Vojáčka jest se dívat jako na vesnického boháče, kulaka, vykořisťovatele, nepřítele lidově demokratického zřízení, dělnické*

---

¹⁸³ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960 - Spisy předsedy 1952-1957, karton č. 44. Hlášení MNV.

¹⁸⁴ Tamtéž.

¹⁸⁵ Tamtéž.

Na okrese těmito informacím našťestí nevěnovali velkou pozornost, a přes udavačskou iniciativu předsedy Plešingerera k žádným postihům těchto lidí nejspíš nedošlo. Živnosti všech jmenovaných byly již dávno znárodněny a cílem kampaně spuštěné proti vesnickým boháčům bylo exemplární potrestání vytipovaných velkých sedláků s cílem zastrašit ostatní zemědělce a donutit je ke vstupu do družstva. Kácov však nebyl typickou zemědělskou obcí, výměry polností zde byly malé a navíc tam nějakým způsobem JZD už existovalo.

¹⁸⁶ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, inv. č. 333 - Spisy předsedy 1952-1957, karton č. 44.

Označení vesnických boháčů.

¹⁸⁷ Tamtéž.

*třídy a socializace vesnice. Vojáček jest škodlivý jak po stránce politické, tak i po stránce hospodářské.*¹⁸⁸

Především závěr tohoto dokumentu jasně dokládá, že místní funkcionáři měli na dění v obci velký vliv a že na jejich rozhodnutí skutečně záleželo: „*Funkcionáři lidosprávy a MO KSC v Mitrově plně souhlasí s tím, aby byl Vojáček nějakým způsobem zlikvidován, a tím bude umožněno založit JZD v obci.*“¹⁸⁹

V rámci celého okresu se začalo postupovat s větší důsledností až na podzim 1952 po vydání vládního nařízení č. 57/1952 Sb.,¹⁹⁰ které v § 17 upravovalo vyměřování povinných dodávek zemědělských výrobků. Samostatně hospodařící zemědělci byli rozděleni podle velikosti své výměry do 7 skupin. První skupinu tvořili zemědělci nad 20 ha, druhou zemědělci o výměře od 15 do 20 ha, třetí od 10 do 15 ha atd. Přičemž se zemědělci nad 20 ha se dodávkové smlouvy neuzavíraly, ale byly jim vyměřeny okresním plnomocníkem výkupu a doručeny jako příkaz. Dále se jim dodávkové normy pro jednotlivě hospodařící rolníky zvyšovaly o 10%.¹⁹¹ Okresní národní výbory měly na návrh rad MNV zároveň vypracovat seznamy vesnických boháčů a pak je každý rok do 30. listopadu doručit okresním plnomocníkům výkupu.¹⁹² Z toho jasně vyplývá, že stát vytvořil podmínky pro koordinovanější a masovější perzekuci sedláků, ve kterých neměli téměř šanci obstát.

Požadované seznamy vesnických boháčů, jejichž přípravě se tentokrát věnovala podstatně větší pozornost, musely všechny MNV vypracovat během prosince 1952. Jejich prvním úkolem bylo obratem (telefonicky či telegramem) okresnímu národnímu výboru potvrdit, že dokument dostaly s pokynem, aby byl co nejrychleji řešen. Na začátek prosince předsedové všech místních národních výborů museli svolat schůzi, kde se za účasti zástupců ONV projednávalo označení vesnických boháčů. Ale ani taková opatření vždy nepřinesla kýžený výsledek, neboť stále nepanovala shoda, kdo má být za něho označen. Stávalo se, že mezi vesnické boháče byli zařazeni také rolníci s výměrou 15 a méně hektarů, protože neschvalovali založení JZD, či dokonce lidé, kteří nevlastnili žádnou zemědělskou půdu, ale „*stavěli se nepřátelsky k lidově-demokratickému zřízení.*“¹⁹³

---

¹⁸⁸ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, inv. č. 333 - Spisy předsedy 1952-1957, karton č. 44. Označení vesnických boháčů.

¹⁸⁹ Tamtéž.

¹⁹⁰ Vládní nařízení č. 57/1952 Sb. k provádění zákona č. 56/1952 Sb., o dodávkové povinnosti a výkupu zemědělských výrobků na rok 1953. In: Sbirka zákonů a nařízení, 4.11.1952, roč. 1952.

¹⁹¹ Vládní nařízení č. 57/1952 Sb. k provádění zákona č. 56/1952 Sb., o dodávkové povinnosti a výkupu zemědělských výrobků na rok 1953. In: Sbirka zákonů a nařízení, 4.11.1952, roč. 1952.

¹⁹² Tamtéž.

¹⁹³ To byl právě případ Kácova, kde předseda MNV Plešinger navrhl označit za vesnické boháče pět bývalých živnostníků. Udání jsou koncipována ve stejném duchu jako o půl roku dříve. Podle reakce ONV si tam však

Po výměně funkcionářů MNV v Petrovicích I noví členové rady, za přítomnosti zástupců ONV při této schůzi poslušně označili za vesnické boháče tři největší hospodáře: „*Všichni tři vlastní zemědělské usedlosti s výměrou nad 20 ha a zaměstnávají jiné pracovní síly. Ladislav Mráček navíc provozuje hostinec a je vedoucím místní prodejny Jednota.*“¹⁹⁴

Toto lakonické konstatování doplnil stránkový kádrový posudek, který vyhotovil strážmistr O. Vopěnka z Červených Janovic. Podle pisatele byl Josef Samek typickým vesnickým boháčem nejen kvůli velikosti svého majetku, politické minulosti v agrární straně, ale hlavně kvůli svému vlivu v obci: „*Táhne za sebou skoro celou vesnici a co se řekne, je svaté, všichni ho poslouchají. Měl ve vleku bývalého předsedu MNV Vejvodiče. Většina občanů na něho nedá dopustit. Jest odpůrcem JZD a socialismu. Občané u něho pracují ve špičkových prací.*“¹⁹⁵ Vysoké dodávky dokázal plnit a nedostatky v mléce mohl do konce roku splnit náhradně. Díky pomoci ostatních zemědělců měl také všechny pozemky řádně obdělány. Takže bylo těžké ho z něčeho obvinít, proto si pisatel na závěr stěžuje, že „*jest velice chytrý a zná všechny předpisy.*“¹⁹⁶

V Bahně padl na schůzi MNV návrh na zemědělce V. Pilaře, který měl výměru 16,2 ha, do roku 1950 zaměstnával cizí pracovní síly, dříve prodával zemědělské stroje a handloval s dobytkem. Zemědělský referent místního národního výboru se však proti tomu ohradil, že toto dělal spíše jeho otec, že Pilař je dobrý hospodář a organizátor práce. Po tomto prohlášení dala předsedkyně hlasovat a všemi hlasy rady byl její návrh zamítnut.¹⁹⁷ S názorem rady plně souhlasilo i dvanáctičlenné plénum MNV, včetně místopředsedy MO KSC a předsedy MAV NF. Dále se hlasovalo také o Josefu Klečákovi z čp. 3, který v Bahně vlastnil statek s výměrou 18 ha. Rozhodnutí ale bylo obdobné a ještě ten den poslala předsedkyně MNV v Bahně na ONV do Kutné Hory toto sdělení: „*Rada místního národního výboru spolu s plénem místního národního výboru oznamuje, že ve zdejší obci není vesnických boháčů, na které by se vztahovala vyhláška ministerstva výkupu ze dne 1. prosince 1952 čís. 345 § 4, publikovaná v Úředním listě částka 150.*“¹⁹⁸ Díky tomu, že se obou největších zemědělců místní národní výbor, místní organizace KSC a vlastně celá vesnice zastala, nebyli zlikvidováni.

---

s těmito informacemi nevěděli moc rady. V kulackých seznamech je u těchto pěti proto poznamenáno, že jim nemají být vydány šatenky a lístky na potraviny. In: SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, inv.č. 333 - Spisy předsedy 1952-1957, karton č. 44. Hlášení MNV.

¹⁹⁴ Tamtéž.

¹⁹⁵ Tamtéž.

¹⁹⁶ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, inv.č. 333 - Spisy předsedy 1952-1957, karton č. 44. Hlášení MNV.

¹⁹⁷ SOKA Kutná Hora, f. Obecní úřad Bahno - Zápisy ze schůzí 1919-1956 (OV, OZ a finanční komise, rada, plénum a finanční komise MNV). Zápis ze schůze rady MNV, 10.12.1952.

¹⁹⁸ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, inv.č. 333 - Spisy předsedy 1952-1957, karton č. 44. Hlášení MNV.

Ještě výmluvnější postoj k tomuto nařízení zaujali ve Vranicích, kde se nacházel minimálně jeden vhodný kandidát na tuto kategorii, neboť Antonín Stoupa vlastnil hospodářství o výměře 24 ha.¹⁹⁹ Rovněž MNV ve Vranicích však žádné zemědělce za kulaky neoznačil. Předseda argumentoval opatrně, ale důrazně: „*Po pečlivém prozkoumání jednotlivých občanů, kteří by přicházeli v úvahu pro vyšší výměru zeměd. půdy nebo z důvodů provozování živností, bylo shodně konstatováno, že žádný z nich nenese znaky vesnického boháče nebo vykořisťovatele. S tímto prohlášením ztotožňují se též přítomní členové plena.*“²⁰⁰

Z Mitrova nebylo třeba seznam posílat, protože v té době tam už žádný větší soukromý zemědělec nehospoďaril. V. Vojáček byl ve vazbě a také ostatní velcí zemědělci byli již trestně stíháni a jejich pozemky a majetek přebralo místní JZD.

Z Opatovic I se jednání ze schůze MNV nedochovalo, ani žádný přípis na ONV nedošel, přestože v obci byli dva sedláci s výměrou nad 20 ha. Ale podle rychlého sledu událostí, jehož výsledkem bylo zatčení J. Hanzla na konci prosince, musely být okresní orgány o situaci v Opatovicích I informovány.

Už 18. prosince 1952 byl z došlých návrhů na okresním národním výboru sestaven seznam vesnických boháčů, který však byl dost neúplný. V celém okrese se totiž vyskytlo 24 obcí, kde MNV odmítl místní sedláky za kulaky označit. Rada ONV v Kutné Hoře ale tento seznam mohla doplnit, protože samostatné návrhy na vesnické boháče z některých obcí poslal např. místní tajemník či angažovaný komunista nebo si zástupci zemědělského referátu ONV provedli šetření sami. Tak se do kulackého seznamu dostali oba největší zemědělci z Bahna, ačkoliv jejich výměra dosahovala 18 ha. Z Vranic tam byl zařazen A. Stoupa, přestože výměrou své orné půdy 20 ha také nepřesáhl.²⁰¹ Pro Opatovice I rada ONV doplnila seznam o Josefa Hanzla a Karla Krňavského.²⁰²

Vznikl tak podrobný seznam o rozsahu 65 stran, v němž byli „vesničtí boháči“ zapsáni podle jednotlivých vesnic, řazených abecedně. Kromě největších zemědělců se do této evidence dostali ale také další „*reakčně zaměřené osoby, či osoby, které nemají kladný poměr*

---

¹⁹⁹ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, inv.č. 333 - Spisy předsedy (vymanipulované složky), 1952-1957, karton č. 44.

²⁰⁰ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, inv.č. 333 - Spisy předsedy (vymanipulované složky) 1952-1957, karton č. 44. Zařazení vesnic. boháčů do seznamu podle § 4 vyhl. č. 345 z 1.12.1952 U.1., částka 150, ze 4.12.1952.

²⁰¹ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, inv. č. 333 - Spisy předsedy (vymanipulované složky) 1952-1957, karton č. 44. Seznam vesnických boháčů dle návrhu MNV, předložený dle zák. o dodávkové povinnosti a o výkupu zemědělských výrobků §17, odst. 2, dne 18.12.1952.

²⁰² Tamtéž.

k lidově demokratickému zřízení“.²⁰³ Tyto seznamy mohly pak posloužit k dalším postihům, jako bylo vystěhování sedláka i jeho rodiny z obce či vyloučení jeho dětí ze škol. Podle nich se také určovala výše jejich povinných dodávek zemědělských produktů.

4. 5. Zakládání JZD v roce 1952

Tlak na zakládání JZD během roku 1952 narůstal a vrcholil pak v jeho závěru, kdy byl často spojen s likvidací velkých sedláků v rámci celostátně organizované Akce k. K 31. říjnu 1952 existovalo v okrese Kutná Hora 36 JZD III. typu, 5 JZD nižších typů a 15 přípravných výborů.²⁰⁴ Do konce roku 1952 pak jejich počet stoupl na 56 JZD III. typu a vzniklo dalších 5 přípravných výborů.²⁰⁵

V Bahně se na konci září 1952 konala informativní beseda s místními zemědělci, které se však zúčastnilo pouze 16 z nich. Naopak pozvaní hosté jejich počet výrazně převyšovali, když do Bahna přijeli zástupci ČKD Praha, dělníci z tabákové továrny v Kutné Hoře, okresní zemědělství referenti a zástupce z úspěšného JZD Roztěž. Zemědělský referent KSČ promluvil o socializaci vesnice a v následující diskuzi se místní ptali na různé záležitosti týkající se JZD, „*kteří jim přítomní odborníci velmi dobře zodpověděli, pak byla schůze ukončena.*“²⁰⁶

K žádnému konkrétnímu závěru se ale nedospělo a do konce roku se otázka socializace vesnice v Bahně neprobírala. Navíc zdejší zemědělci dokázali povinné dodávky splnit, takže do hry nemohl vstoupit ani účinný argument o úpadkovém hospodaření.

Tento případ opět dokládá, že přesvědčování o založení JZD se v této době provádělo nárazově a nejspíš ani ne moc intenzivně. Proto podle mého soudu tehdy záleželo především na iniciativě místních zemědělců. Dokladem toho může být i situace ve Vranicích, kde se navíc daly k nátlaku využít velké dluhy v dodávkách snad všech zemědělských produktů. V listopadu 1952 se k ožehavé otázce založení družstva místní zemědělci postavili svým osvědčeným způsobem.

Podle zprávy obvodního oddělení VB z Ratají nad Sázavou byla na podzim 1952 situace ve Vranicích pro založení JZD příznivá. Celkem 15 středních zemědělců v čele s předsedou J. Jelínkem se vyjádřilo, že by byli ochotni do družstva vstoupit; předseda Jelínek si už dokonce

²⁰³ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, inv. č. 333 - Spisy předsedy 1952-1957, karton č. 44. Toto je jediná neucelenější a nejkompletnější evidence největších zemědělců ze všech obcí kutnohorského okresu z první poloviny padesátých let. Chybí v něm však větší sídla jako např. Kácov, Zbraslavice a samotná Kutná Hora.

²⁰⁴ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, inv. č. 1307, sign. zem/20 - Zakládání JZD (1949-1960), karton č. 621. Zpráva o plnění úkolů usnesení strany a vlády o upevnění a dalším rozvoji JZD v okrese Kutná Hora, 31.10.1952.

²⁰⁵ Tamtéž. Zpráva o plnění úkolů usnesení strany a vlády o upevnění a dalším rozvoji JZD v okrese Kutná Hora. 30.12.1952.

²⁰⁶ SOKA Kutná Hora, f. Obecní úřad Bahno - Zápisy ze schůzí 1919-1956 (OV, OZ a finanční komise, rada, plénium a finanční komise MNV). Zápis o informativní besedě se zemědělci, 26.9.1952.

vyzvedl přihlášku. Na rozdíl od většiny ostatních obcí však zde proti vstupu byli spíše malí rolníci a kovozemědělci. Ti se jinde o založení družstva obvykle nejvíc zasazovali a viděno optikou třídního boje na ně KSČ jako více méně vesnický proletariát také spoléhala. Ve Vranicích se ale prý báli, že by kvůli vstupu do družstva museli odejít ze svého hlavního zaměstnání v jiném odvětví (např. na dráze). Pisatel zprávy se domníval, že do Vranic stačí z ONV poslat schopného referenta, který by místním zemědělcům vyložil celkovou situaci a přesvědčil je o výhodách společného hospodaření, „protože předpoklady pro založení JZD ve Vranicích jsou.“²⁰⁷ Naštěstí pro Vranice však na okrese tomuto hlášení asi moc velkou pozornost nevěnovali, protože takový referent sem nikdy poslán nebyl.

4. 5. 1. JZD v Kácově a vystěhování zlivských sedláků

Situaci v Kácově v roce 1952 chci k porovnání s ostatními obcemi nabídnout jako specifický příklad. Přes vysoce ztrátové hospodaření přešlo kácovské JZD v srpnu 1952 na III. výrobní typ,²⁰⁸ kdy byl sveden dobytek k hromadnému ustájení a rozorány meze. V souvislosti s tím byly pro JZD zabráněny všechny hospodářské i obytné budovy třech největších sedláků v osadě Zliv, z nichž každý hospodařil na usedlosti o výměře 18 ha. Příkazem MNV v Kácově se museli i s rodinami vystěhovat.

K tomuto případu se nedochovaly téměř žádné prameny. Informace chybí jak v okresních dokumentech, tak v zápisech kácovského národního výboru či dalších místních organizacích. Stěhování těchto rodin přitom muselo být plně v režii MNV, jak svědčí vzpomínky jednoho z jejich potomků J. Filipa. Místní komunisté a funkcionáři obcházeli obyvatele, kteří svými podpisy museli potvrdit, že tito tři sedláci i s rodinami jsou třídními nepřáteli a že jim škodí, a na základě toho byli vystěhováni.²⁰⁹ Naštěstí se odstěhovali jen do blízkého okolí, kde se všem třem rodinám podařilo sehnat ubytování u příbuzných či se jich ujali sousedé.²¹⁰ Josef Filip pracoval jako dělník na nádraží v Kácově a jeho manželka byla zaměstnaná v místní továrně na zpracování lnu.

Družstvo sice přebralo jejich usedlosti, ale ke společnému hospodaření je moc nevyužívalo. Na statcích Z. Nevšimala a J. Dastycha zůstali bydlet jejich příbuzní, takže se

²⁰⁷ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, inv. č. 1307, sign. zem/20 - Zakládání JZD (1949-1960) Vavřinec - Všesoky, karton 637, č. j. VB-2486/1952. Obec Vranice - předpoklady k založení JZD, 13.10.1952.

²⁰⁸ SOKA Kutná Hora, f. Kronika Kácova IV 1945-1970, kniha č. 85a, s. 44.

²⁰⁹ Na tomto případě lze ukázat, jak argumenty vlády, že svými opatřeními vyplňuje „vůli lidu“, jsou do značné míry pouhou ideologickou floskulí, která nemá valnou váhu. Pokud se totiž nepodařilo získat souhlas lidí v obci, bylo třeba postupovat přece jen opatrněji. Další věcí samozřejmě je, jakým způsobem byl takový souhlas získáván. Přesto se našli lidé, kteří se nebáli nesouhlasit.

Např. v sousedních Vranicích se komunističtí agitátoři snažili poštvat místní deputátnici proti největšímu sedláku A. Stoupovi. Měla potvrdit, že ji vždycky vykořisťoval a utiskoval. Ale ona se ohradila, že to není pravda, protože za války jí Stoupovi naopak pomáhal. In: Archiv autorky. Rozhovor s Janem Stoupou, 30.9.2011.

²¹⁰ Archiv autorky. Rozhovor s Josefem Filipem, 9.1.2012.

tam členové družstva přece jen trochu krotili. Nejhůře dopadl úplně opuštěný statek J. Filipa. Hned po jejich odchodu z něho někteří sousedé odnášeli, co se dalo. Jednomu členu družstva se např. propadl strop ve stodole, protože neunesl váhu nadměrných zásob nyní družstevního obilí, které u sebe patrně nezištně uskladnil.²¹¹

4. 5. 2. Založení JZD v Mitrově a Petrovicích I

V Mitrově a Petrovicích I se perzekucí největších sedláků podařilo odpor ostatních zemědělců zlomit a poté došlo velmi rychle k založení JZD.²¹²

Na schůzi všech zemědělců 24. listopadu 1952 byl ustaven sedmičlenný přípravný výbor, jehož předsedou se stal F. Chlumský, zemědělec s výměrou 7,5 ha.²¹³ Hned následující den se za účasti 53 členů konala valná hromada, kde předseda MNV Zouplna rovnou oznámil, že tento den v Mitrově vzniklo JZD. Bylo zvoleno jeho představenstvo a předsedou se stal Josef Váňa, zemědělec z Mitrova s výměrou 4,8 ha.²¹⁴ Na počátku prosince 1952 rada ONV v Kutné Hoře družstvo schválila jako JZD III. výrobního typu; mělo 79 členů hospodařících na společné výměře 254,52 ha.²¹⁵

Přes intenzivní přesvědčování a stupňování nátlaku k socializaci okresu však nikdo z ONV celý měsíc neprojevil o nové JZD v Mitrově zájem. V obci byla naplánována schůze, kde chtěli členové získat informace, jak začít v družstvu pracovat, jak je vůbec zorganizovat, a byli velmi roztrpčeni, když na ni nikdo z ONV nepřišel. Proto 22. prosince 1952 náčelník obvodního oddělení VB v Ratajích nad Sázavou sepsal jejich stížnost, v níž mj. uváděl: *„Členové družstva tím jsou roztrpčeni, protože si v mnohém nevědí rady, jako např. nyní, když mají provádět svod dobytka. Když si předseda JZD osobně stěžoval na ONV, tak mu bylo řečeno, že ONV nemá dopravní prostředek.“*²¹⁶

O měsíc později se konečně podařilo založit JZD také v Petrovicích I, kde pro ně MNV 29. prosince 1952 zabral všechna tři největší hospodářství v obci i s živým a mrtvým inventářem. Hned následujícího dne 30. prosince 1952 se konala valná hromada JZD, na kterou se dostavilo všech 29 členů. Novým předsedou byl zvolen Josef Zelený (4,7 ha),

²¹¹ Archiv autorky. Rozhovor s Josefem Filipem, 9.1.2012.

²¹² Přitom v Opatovicích, kde byl ke konci roku zatčen největší místní hospodář J. Hanzl a ve srovnání s ostatními sledovanými obcemi zde byla MO KSČ aktivnější, k ustanovení družstva během roku 1953 nedošlo, a dokonce se o něm nikdo ani nezmiňoval.

²¹³ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, inv. č. 1307, sign. zem/20 - Zakládání JZD (1949-1960), Mitrov - Nové Dvory, karton č. 630. Zápis o ustavující schůzi PV JZD Mitrov, 24.11.1952.

²¹⁴ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, inv. č. 1307, sign. zem/20 - Zakládání JZD (1949-1960), Mitrov - Nové Dvory, karton č. 630. Zápis o ustavující schůzi PV JZD Mitrov, 24.11.1952.

²¹⁵ Tamtéž.

²¹⁶ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, inv. č. 1307, sign. zem/20 - Zakládání JZD (1949-1960), Obvodní oddělení VB Rataje nad Sázavou, čís. VB-2961/52, ze dne 22.12.1952.

místopředsedou F. Chvátil (6 ha) a dalších 5 členů představenstva; byli to většinou střední rolníci s výměrou okolo 11 ha.²¹⁷

Vůči majitelům zabraných hospodářství však byly použity tvrdé perzekuční metody. Oba bratři Samkové totiž zemědělské dodávky navýšené na téměř nesplnitelnou míru dokázali plnit. Ladislav Samek splnil všechno, jeho bratr Josef měl sice nějaké menší nedodávky v mléce, ale splnil je náhradně, případně zaplatil pokuty. Díky tomu je nemohli zlikvidovat pro úpadkové hospodaření, ani je trestně postihovat za nesplnění dodávek. Bylo potřeba najít nějaký jiný způsob, jak se jich zbavit. Proto pracovní úřad v Kutné Hoře oběma vydal příkaz na pracovní zařazení do dolů v Příbrami. Josef i Ladislav byli posláni na půlroční „brigádu“, která se ale pravidelně po půl roce prodlužovala. Pak jim byl doručen výměr podle §3 zákona č. 55/1947 Sb., že nezaručují včasné a řádné obdělání půdy ani splnění výrobních a dodávkových povinností, a proto se jejich hospodářství převádí do místního JZD.²¹⁸ Jejich rodinám však bylo dovoleno zůstat a mohly bydlet ve svých statcích. Manželka Josefa Samka tam pracovala jako zaměstnankyně JZD a krmila družstevní prasata, i když často neměla čím.

4. 6. Sedláci vystěhovaní z okresu Kutná Hora

První fáze celostátně řízené Akce K, která probíhala od listopadu 1951 do května 1952, v okrese Kutná Hora de facto neproběhla, neboť mimo kraj nebyla vysídlena žádná rodina. Sedláci byli sice postihováni a trestáni za neplnění dodávek a další „zločiny proti lidově-demokratickému zřízení,“ ale zákazy pobytu mimo okres jako vedlejší tresty se příliš neukládaly.²¹⁹

Ve druhé fázi této akce bylo z kutnohorského okresu přesídleno mimo Pražský kraj pět rodin, z nich první v březnu a další čtyři v červenci.²²⁰ Na čtyři případy z léta se však vztahovala amnestie prezidenta Zápotockého v květnu 1953, díky které byla odsouzeným sedlákům prominuta větší část hlavního trestu.

Během celé Akce K postihlo vystěhování mimo kraj na Kutnohorsku, na rozdíl od sousedních okresů, překvapivě málo selských rodin. Přitom z okresu Kolín to bylo 14 rodin, z okresu Benešov 11 a z čáslavského okresu dokonce 23 rodin!²²¹

²¹⁷ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, inv. č. 1307, sign. zem/20 - Zakládání JZD (1949-1960), Korotice - Rašovice, karton č. 662. Zápis o valné hromadě JZD v Petrovicích I, dne 30.12.1952.

²¹⁸ Archiv autorky. Převzetí hospodářství podle zák. 55/47 Sb., č. j. 574/52, ze dne 29.12.1952.

²¹⁹ Během první fáze Akce K bylo z celého Pražského kraje vysídleno „pouze“ 15 rodin. In: BLAŽEK, P. – JECH, K. – KUBÁLEK, M.: *Akce „K“*, s. 318-323.

²²⁰ Zdrojem je seznam Správy Sboru nápravné výchovy (SNV). In: BLAŽEK, P. – JECH, K. – KUBÁLEK, M.: *Akce „K“*, s. 318-498.

²²¹ Z celého Pražského kraje bylo během Akce K vystěhováno celkem 219 rodin. Číselné údaje vycházejí ze seznamu vystěhovaných sedláků a jejich rodin. In: BLAŽEK, P. – JECH, K. – KUBÁLEK, M.: *Akce „K“*, s. 514.

To však neznamená, že by zde sedláci se svými rodinami nebyli pronásledováni. Příčinu těchto nízkých čísel bych spíše spatřovala v tom, že se kutnohorský okres zařadil do centrálně řízené Akce K teprve v její druhé fázi a navíc až v prvním pololetí roku 1953. K přesunům v rámci kraje, okresu, či dokonce vesnice docházelo už dříve, ale ještě i mnohem později. Vyskytlo se také více případů, kdy odsouzení sedláci nečekali, až dostanou příkaz k vystěhování, a raději se odstěhovali sami. Podle záznamů Okresního oddělení VB Kutná Hora z dubna 1953 šlo o rodiny dvou odsouzených sedláků z Bylan či další dvě rodiny z Habrkovic.²²²

4. 6. 1. Případ „vesnického boháče“ Josefa Hanzla

Jedním z postižených sedláků, kteří byli zařazeni do Akce K, patřil Josef Hanzl z Opatovic I. Hospodařil na statku čp. 46 o výměře 22,34 ha, k němuž patřil také rybník přímo na obecní návsi. Na statku začal samostatně hospodařit ještě před druhou světovou válkou. Od roku 1938 byl zdejším starostou a po skončení války zastával až do voleb v roce 1946 funkci předsedy MNV. Hospodářství zvládal spolu se svou manželkou a pomáhal jim ještě jeho švagr. Zaměstnávali pouze jednoho pracovníka z Opatovic, který měl na starost hospodářská zvířata. V roce 1950 také J. Hanzla postihla opatření namířená proti sedlákům, kdy svého jediného zaměstnance musel propustit a zároveň mu byly zabaveny zemědělské stroje. Zvyšující se dodávky se snažil plnit, ale přes veškerou snahu mu dluhy narůstaly. Jeho osud se začal naplňovat v roce 1952, kdy se v Opatovicích I začalo s likvidačním postupem.

V srpnu 1952 členové tamní MO KSČ na své schůzi řešili jeho dluhy v dodávkách, zvláště pak velký dluh v dodávkách vajec narůstající od začátku roku. Ale současně na základě pouhého předpokladu, že po žních nesplní ani dodávky obilí, mu byl rovnou předepsán nucený výmlat.²²³ Na schůzi 26. srpna 1952 bylo pak konstatováno, že i když mu MNV a místní stranická organizace zajistila mlátičku, ani s ní prý nemůže výmlat obilí zvládnout, protože mu chybějí pracovníci. Aby se dodávky obilí stihly splnit do určeného termínu, tak se členové místní organizace KSČ přihlásili na noční brigádu.²²⁴ Přestože J. Hanzl vysoké dodávky obilí nakonec splnil, před perzekucí ho to nezachránilo. Za povinné dodávky státu bylo málo peněz, navíc musel odevzdat i veškeré ostatní obilí a ještě zaplatit výlohy za jeho

---

²²² SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, karton č. 44. Okresní oddělení VB Kutná Hora, Hlášení ze dne 10.6.1953.

²²³ SOKA Kutná Hora, f. OV KSČ Kutná Hora - MO KSČ - Opatovice I 1950-1960, inv. č. 912, kniha č. 901. Zápis z mimořádné výborové schůze v Opatovicích I ze dne 6.8.1952.

²²⁴ SOKA Kutná Hora, f. OV KSČ Kutná Hora - MO KSČ - Opatovice I 1950-1960, inv. č. 912, kniha č. 901, Zápis z členské schůze MO KSČ v Opatovicích I ze dne 26.8.1952.

vymláčení. Iniciativa k jeho šikanování nejspíš vycházela od místních funkcionářů KSČ, díky kterým byli na okrese dobře informováni.

Do kulackého seznamu na ONV byl J. Hanzl zařazen jednak kvůli velikosti svého statku s výměrou 22,34 ha, a jednak proto, že nadsazené povinné dodávky zemědělských produktů nestíhal plnit, a tak mu hrozily postihy. Dokládá to zápis v tomto seznamu, kde se závěrem konstatovalo, že „svým postojem jak v plnění dodávek, tak i v chování dává zřejmě najevo nepřátelský postoj k lidově demokratickému zřízení.“²²⁵ Nakonec byl 31. prosince 1952 kvůli dluhu na státních dodávkách a narušení jednotného hospodářského plánu vzat do vazby.

Jeho rodina zůstala takřka bez prostředků. Nejstarší, tehdy 17letá dcera Zdena se snažila sehnat nějakou práci, aby vydělala alespoň nějaké peníze na základní potraviny (např. cukr), ale jako dceru „kulaka“ ji nikdo nechtěl zaměstnat. Proto nejdříve chodila na brigádu do lesa, kde sbírala semínka a svorkovala stromky. Poté šla za předsedou MNV, aby ji propustil ze zemědělství. Musela však podepsat, že hospodářství stačí zastat její matka a strýc, tedy matčin bratr A. Širínek. Přes špatné kádrové ohodnocení ji zaměstnali v kuchyni ČKD v Kutné Hoře, kde přes týden bydlela u své tety a většinou v pátek se vracela do Opatovic.

Dne 12. března 1953 se v Kutné Hoře konalo soudní přelíčení s Josefem Hanzlem. Lidový soud ho uznal vinným pro „*trestný čin ohrožení jednotného zemědělského plánu k trestu odnětí svobody v trvání 6 měsíců nepodmíněně, 10 000 Kčs peněžité trest, v případě nedobytnosti náhradní trest jeden měsíc. Podle §47 trestního zákona bylo vysloveno propadnutí veškerého jmění obviněného vyjma bytového zařízení a svršků v domácnosti, šatstva a prádla. Zákaz pobytu soudem vysloven nebyl.*“²²⁶ Okresní prokurátor se ještě v den vynesení rozsudku odvolal. Josef Hanzl si odpykával trest ve věznici na Pankráci a jako vězeň byl nasazován na práci do pracovního útvaru v Kladně, kde válcovál silnice.²²⁷

Při odvolacím řízení 20. května 1953 u krajského soudu v Praze byl rozsudek lidového soudu v Kutné Hoře potvrzen a navíc byl J. Hanzlovi zvýšen trest odnětí svobody na 9 měsíců.²²⁸ Přitom ho ani tehdy neodsoudili k vedlejšímu trestu zákazu pobytu, takže se zdá, jako by s jeho zařazením do Akce k zatím nepočítali.

---

²²⁵ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, inv.č.333 - Spisy předsedy 1952-1957, karton č. 44, s. 19. Druhý největší hospodář z Opatovic Karel Krňavský dopadl o trochu lépe. Dodávky stačil plnit, což udivovalo i okresní funkcionáře, protože na práci v celém hospodářství byli pouze tři lidé! Hodnocení jeho „politických postojů“ pak vyznívá velmi svérázně: „*Nedává nijak najevo, že by byl proti lid. dem. zřízení, neb se proti němu nenechalo nic zjistit.*“ In: SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, inv.č.333 - Spisy předsedy 1952-1957, karton č. 44, s. 19.

²²⁶ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, Spisy předsedy 1952-1957. Trestní řízení s kulaky, č. j. T 41/53-26, karton 44.

²²⁷ Archiv autorky. Rozhovor s Marií Thurichovou, 19.11.2012.

²²⁸ Rodinný archiv Marie Thurichové. ONV v Kutné Hoře, referát pro vnitřní věci, zn. III-463.0-16.7.1953. Výměr k zákazu pobytu v okrese Kutná Hora ze dne 16.7.1969.

Jeho manželka Marie zaslala ještě v květnu 1953 Místnímu národnímu výboru v Opatovicích I prohlášení, že po propadnutí poloviny majetku jejího manžela není schopna zajistit zemědělskou výrobu ani ze své vlastní poloviny. Žádala MNV, aby podle zákona č. 55/1947 Sb. učinil vhodné opatření i s její polovinou.²²⁹ MNV v Opatovicích I tuto žádost poslal k Okresnímu národnímu výboru, kde se pak na poradě okresní bezpečnostní komise 16. června 1953 rozhodlo o vystěhování celé rodiny. Přestože J. Hanzlovi nebyl u krajského soudu jako vedlejší trest vyměřen zákaz pobytu, tato komise rozhodla, že tak učiní dodatečně podle správního zákona.²³⁰

17. července 1953 přišel z okresního národního výboru výměr, že se celá rodina Hanzlova musí do pěti dnů vystěhovat. Jako důvod se uvádělo, že „*podle šetření bylo zjištěno, že přítomnost Vaše a Vaší rodiny v obci Opatovice I okres Kutná Hora porušuje veřejný klid a pořádek. Okresní národní výbor v Kutné Hoře vydává proto na základě článku 3 odst. 1 zák. číslo 125/27 Sb. zákaz, abyste se nadále se svojí rodinou zdržovali v obvodu okresu Kutná Hora a přikazuje Vám, abyste území tohoto okresu neprodleně opustili.*“ Současně výměr obsahoval i rozhodnutí, že pro „*naléhavý veřejný zájem a jeho neodkladnost*“ nemělo odvolání odkladný účinek.²³¹ Celá pětičlenná rodina se musela v daném termínu vystěhovat na Plzeňsko do Státního statku v obci Čemíny, provozovny Kumberk.

23. července 1953 přijelo pro rodinu Hanzlovu nákladní auto, kam naložili vše, co si mohli vzít s sebou, a bylo to skutečně jen to nejnnutnější. Dcery vzpomínají, že vezli kredenc, mycí stůl, velký kuchyňský stůl, umyvadlo, základní nádobí, příkrývky a šaty. Vyjeli časně ráno a schválně je vozili po okresních silnicích, aby jejich stěhováním bylo zastrašeno co nejvíce lidí. O průběhu stěhování se zachovala zpráva, kterou Hanzlovi krátce po svém příjezdu na státní statek v Kumberku poslali svým příbuzným do Opatovic.²³²

Na jejich statku v Opatovicích zůstal bratr Marie Hanzlové a staral se dobytek, než ho rozvezli do okolních JZD. Všechno ostatní, co tam zůstalo, lidé z vesnice „odnesli“.

V Kumberku žila rodina Hanzlova šest let. Rodiče a jejich nejstarší dcera Zdena pracovali ve státním statku a krmili dobytek, mladší děti chodily v Čemínech do školy. Ubytování byli v budově statku, jehož majitele postihl podobný osud. Po válce však stačil svůj statek opravit, takže Hanzlovi měli poměrně slušné bydlení v jednom pokoji s kuchyní. Ve stejném stavení bydleli také další vystěhovaní sedláci z Kutnohorska, rodina Čejkova z Miskovic. Zaměstnání ve státním statku se oproti minulým zkušenostem pro rodinu Hanzlovu stalo svým způsobem

---

²²⁹ Tamtéž, Dopis MNV v Opatovicích I ze dne 27.5.1953.

²³⁰ Národní archiv, f. Správa SNV, Kartotéka vystěhovaných zemědělců, čj. SNZ-5163/102-taj.-53.

²³¹ Rodinný archiv Marie Thurichové. Zn.: III-463.0-16.7.1953.

²³² Viz Příloha č. III.

vysvobozením. Měli pevnou pracovní dobu, denně pracovali šest hodin, a poté měli volno. Sestry Hanzlovy vzpomínají, že se jim tam i docela líbilo a snad by tam zůstaly dodnes, nebýt jistého incidentu. V roce 1959 nastoupil do Státních statků v Kumberku nový vedoucí, který začal „radit“, jak se má správně zacházet s dobyt看em, jak krmit apod. Josef Hanzl jako zkušený hospodář, který zemědělství doopravdy rozuměl, se ohradil, že to je nesmysl a že to bude dělat po svém. Nepohodli se do té míry, že se Josef Hanzl i s celou rodinou odstěhoval. V Zemědělských novinách náhodou objevili inzerát, že Státní statek v Kolíně přijímá nové zaměstnance a zároveň nabízí i nový byt. V Kolíně manželé Hanzlovi opět pracovali v kravíně, stejně jako jejich dcera Zdena, která se mezitím provdala. Asi po třech letech za nimi přijel nový vedoucí Státního statku z Kumberku a nabízel jim všemožné výhody a skoro je prosil, aby se vrátili zpět. Josef Hanzl by se návratu nebránil, ale kvůli dětem, které měly ve městě víc možností, už zůstali v Kolíně, odkud měli navíc blíž do svého rodného kraje. Mladší děti dokončily v Kolíně základní školu, ale další studium jim bylo kvůli „kulackému“ původu znemožněno. Syn i mladší dcera se proto vyučili a pracovali pak v průmyslu.

V roce 1968 podal Josef Hanzl žádost o soudní rehabilitaci a navrácení majetku. Po dvouletém řízení mu byl zdevastovaný statek vrácen a za část živého a mrtvého inventáře vyplacena i náhrada, ale představovalo to jen zlomek bývalé hodnoty. Hanzlovi se však do Opatovic už trvale nevrátili. Jednotlivé hospodářské budovy prodali zájemcům o rekreaci, kteří je začali postupně opravovat.²³³

4. 6. 2. Likvidace sedláka Václava Vojáčka v Mitrově

Poté, co Vojáčkovi nesměli zaměstnávat žádné námezdní síly, museli práci zastávat pouze rodinní příslušníci. Krávy dojila Marie Vojáčková se svou dcerou Annou, s koňmi jezdil syn František. Na statku pracovala také 18letá dcera Helena, která musela odejít ze střední školy.

Václav Vojáček byl už v roce 1951 potrestán ONV v Kutné Hoře pokutou 30 000 Kčs za nesplnění povinných státních dodávek. Záminkou pro trestní řízení se však stalo uhynutí jednoho kusu dobytka na jeho statku. V srpnu 1952 byl k Vojáčkovým nuceně převeden býček, spíš odrostlejší tele, od malozemědělce J. Žahoura ze Silvánky. Bylo ve špatném stavu, nakažené tuberkulózou. V. Vojáček se ho bál připojit ke svému stádu, aby je nenakazilo, takže ho ustájil samostatně ve stodole. Přivolaný veterinář potvrdil, že je zvíře nemocné, ale

---

²³³ Ještě v osmdesátých letech se však s rodinou Hanzlovou nesl cejch „vesnických boháčů“. Syn Marie Hanzlové nebyl tehdy přijat na vysokou školu, ačkoli si opakovaně podával přihlášky, ale vždy mu bylo oznámeno, že „pro velký počet uchazečů neuspěl“. Jeho matka psala na děkanát, rektorát, na ministerstvo školství, prezidentu Husákovi, ale nic nepomáhalo. Až v roce 1988 se na odvolání a snad na přímluvu nějakého známého konečně dostal na vytouženou vysokou školu. In: Archiv autorky. Rozhovor s Pavlem Jeřábkem, 19.11.2012.

než ho Vojáček stačil odvést na porážku do Uhlířských Janovic, tele uhynulo. Bezprostředně poté bylo na něho 12. září 1952 podáno trestní oznámení pro ohrožení jednotného hospodářského plánu.²³⁴ K tomu se přidaly další nesplněné dodávky za rok 1952, a tak byl 21. listopadu 1952 Václav Vojáček zatčen. Podle vzpomínek jeho vnuka ho ten den vylákali příslušníci SNB do auta, aby údajně dojel podepsat nějaký dokument, jenže se už nevrátil. Jeho rodina se později domnívala, že to bylo domluvené s místními funkcionáři, kteří měli obavy z jeho autority a potřebovali ho nějak ze statku odstranit. Ještě před zatčením jim dal potvrzení od veterináře, že tele uhynulo následkem dřívější nemoci a ne jeho vinou, ale nebylo mu to nic platné. Navíc byl postižen i veterinář, který toto potvrzení vystavil. Za trest ho přeložili na horší místo, a Václava Vojáčka pak mrzelo, že byl kvůli němu perzekvován.

Syn František Vojáček se měl na podzim 1952 vrátit z vojenské prezenční služby. Prodloužili mu ji však o další rok u PTP, nejspíš proto, aby nemohl doma pomáhat. Na statku tak zbyly pouze ženy - manželka zatčeného hospodáře Marie Vojáčkové, její matka a dcery Anna a Helena. Marie Vojáčková musela do 23. prosince 1952 krmit asi 30 kusů dobytka, byla však nemocná a tak těžkou práci nemohla zastat sama, proto jí obě dcery pomáhaly. Starší Anna byla už vdaná, ale s manželem zůstala na rodném statku, aby jim také mohl vypomáhat.

Na Štědrý den odpoledne si Marii Vojáčkovou zavolali na MNV a oznámili jí, že se do tří dnů musí vystěhovat, protože její manžel se do Mitrova už nesmí vrátit. Přitom to bylo ještě pět dní před zahájením soudního řízení v Kutné Hoře. Naštěstí rodina jejího zetě bydlela v obci Mirošovice, vzdálené asi 4 km od Mitrova. Kromě vlastního hospodářství jim patřil malý domek na návsi a tam se Vojáčkovi nastěhovali. Bylo to staré stavení o dvou místnostech, ještě s doškovou střechou. Bratr Marie Vojáčkové měl v Mitrově menší hospodářství, takže základní nábytek a osobní věci naložil na vůz a odvezl je do Mirošovic. Vojáčkovi si na svém statku v Mitrově nechali osobní věci, které nestihli odvést, např. Helena tam měla celou svou výbavu peřin. Vše zamkli do jedné místnosti s tím, že se pro to co nejdříve vrátí. Když tam však po třech dnech přišli, byl zámek od této místnosti vypáčený a všechny osobní věci zmizely. V celém statku nezbylo prakticky vůbec nic, dokonce byl rozkradený i stavební materiál na novou stodolu. Rodina zůstala téměř bez prostředků. Směli si vzít pouze pár vlastních slepic, několik králíků jim věnovali lidé z Mirošovic. Marie Vojáčková pobírala důchod 95 Kčs měsíčně.²³⁵ Veškeré hospodářské zvířectvo převzalo JZD, zbytek strojů pak STS v Uhlířských Janovicích.

---

²³⁴ SOkA Kutná Hora, f. Okresní prokuratura Kutná Hora 1945-1960, nezpracováno; spis založen pod čj. Pt 426/52.

²³⁵ Archiv autorky. Rozhovor s Helenou Nedvědovou a Jiřím Nedvědem, 2.12.2012.

K vystěhování rodiny Vojáčkovy došlo téměř půl roku před tím, než Krajský soud v Praze po třech stáních 1. června 1953 uznal Václava Vojáčka vinným pro neplnění jednotného hospodářského plánu. Odsoudil ho k propadnutí celého majetku a k zákazu pobytu v kutnohorském okrese navždy!²³⁶ Podíl místních funkcionářů z Mitrova na osudu rodiny Vojáčkovy, přestože k tomu postrádáme prameny, byl nesporně zásadní.

Pronásledování se nevyhnulo ani dětem manželů Vojáčkových. Předseda MNV v Mitrově V. Zouplna měl velmi dobré konexe na okrese, zvláště s A. Kozelkou, který smutně proslul svou angažovaností v okresní trestní komisi a provádění Akce k na Kutnohorsku. Musel mít také vliv na odboru pracovního zařazení, protože Helenu Vojáčkovou doslova pronásledoval. Kvůli cejchu „kulacké dcery“ byla nucena nejdéle po dvou měsících střídat zaměstnání, přitom byla většinou zaměstnána na farmách Čs. státních statků. Jakmile na okrese zjistili její další místo, byl na ředitele statků okamžitě vyvíjen nátlak, aby ji propustil. Za dva roky tak vystřídala nejméně deset míst (dokonce pracovala na státním statku až u Přelouče, ale i odtud musela odejít), takže se na nějaký čas vrátila ke své matce do Mirošovic. V roce 1955 nastoupila znovu u ČSSS v Kutné Hoře, na oddělení v Uhlířských Janovicích, kde pracovala jako účetní. Zakrátko ji však zase přesunuli, a to na státní statek do Petrovic I.²³⁷

Přes tolik prožitých šikan ji však tentokrát potkalo štěstí. Na farmě v Petrovicích I se seznámila se svým budoucím manželem Jiřím Nedvědem, který zde pracoval jako farmář. Oba také poznali paní Samkovou, matku obou místních perzekvovaných sedláků, která se na svém bývalém statku starala o dobytek. Helena Vojáčková na ni vděčně vzpomínala, že jim pomáhala a skromně přilepšovala jídlem.

Po roce byl však Jiří Nedvěd přeložen na farmu státního statku do Chmeliště, poblíž Uhlířských Janovic. Helena v Petrovicích I zůstala a na místního ředitele byl opět vyvíjen nátlak, aby ji propustil. Ten se však nedal zastrašit a naopak se jí snažil pomoci. Proto dojel za Jiřím Nedvědem a řekl mu: „*Prosím tě, Jirko, tak už si tu Helenu vem, abych měl pokoj.*“²³⁸ Zakrátko se skutečně vzali a díky tomu, že sňatkem získala Helena Vojáčková jiné jméno, přestali ji konečně pronásledovat. Po nějaké době se manželé Nedvědovi usadili v Ratajích nad Sázavou.

Nejmladšího syna Václava Vojáčka poslali rodiče k příbuzným do Nymburka, kteří ho adoptovali. Tím se ztratil z dosahu MNV v Mitrově i ONV v Kutné Hoře, mohl vystudovat a později se stal ředitelem Agropodniku Praha-západ.²³⁹

---

²³⁶ SOKA Kutná Hora, f. Okresní prokuratura Kutná Hora 1945-1960, nezpracováno; spis založen pod čj. Pt 426/52.

²³⁷ Archiv autorky. Rozhovor s Helenou Nedvědovou a Jiřím Nedvědem, 2.12.2012.

²³⁸ Tamtéž.

²³⁹ Archiv autorky. Rozhovor s Milanem Vojáčkem a Janou Vojáčkovou, 21.10.2012.

4. 7. Hospodaření JZD Mitrov a JZD Petrovice I v roce 1953

Během roku 1953 se na všech schůzích MNV v obcích, kde existovala družstva, opakovaně řešila pomoc JZD. Jejich hospodaření navíc ztížilo nepříznivé počasí, polní práce se zpomalovaly a vázly.²⁴⁰ Hlavní problém však nepřestavovala nepřízeň počasí, nýbrž skutečnost, že většina zemědělců pracovala v družstvu s velkou nechutí a lhostejností a více méně trpně čekali, až se rozpadne.

Družstva se potýkala také s nedostatkem pracovních sil. Jeho hlavní příčinou byl velký odliv lidí z venkova, kteří odcházeli pracovat do průmyslu. Vládnoucí režim to nejdříve podporoval, ale v souvislosti s represivní zemědělskou politikou tento úbytek nabyl takového rozsahu, že by v několika letech mohl zemědělství prakticky hrozit kolaps. Proto už v červenci 1952 bylo vydáno vládní nařízení č. 39/1952 Sb. o zákazu přijímání pracovníků do zaměstnání, kteří nemají řádně rozvázan předchozí pracovní poměr.²⁴¹ Podle tohoto nařízení musel každý, kdo chtěl odejít z venkova do jiného zaměstnání či na studie, k tomu dostat povolení MNV. Stávalo se, že i v případě jeho vydání musel dotyčný slíbit, že pokud to budou potřeby zemědělství vyžadovat, znovu se vrátí. Zákonitě to vedlo k různým machinacím a nátlakům, kdy velmi záleželo na tom, jak kdo byl u místních funkcionářů zapsán.

Přes proklamace o zlepšení rostlinné a živočišné výroby, které prý přináší kolektivní hospodaření, zaostávala družstva v plnění mnoha dodávek. Krávy byly stále ustájené po jednotlivých hospodářstvích, v zimním období chybělo krmivo, čímž se snižovala dojivost; např. v Mitrově nadojila kráva průměrně pouze 2 l za den!²⁴² Pro dokreslení metod hospodaření uvádím příklad JZD v Kácově, které dodávky masa plnilo tak, že členové prodávali dobytek vystěhovaných sedláků. Takové zdroje se však rychle vyčerpaly a nedodávky a dluhy narůstaly.

Do špatné situace v jednotlivých družstvech se určitě promítly dramatické události z léta 1953 a pochopitelně i výše zmíněný proslov prezidenta A. Zápotockého na Klíčavské přehradě, který si členové JZD vyložili po svém. Začali opět hospodařit na svých polích a nakonec podali odhlášky a z družstva hromadně vystupovali. Do 21. září 1953 ze 70 členů družstva Petrovice I jich odešlo 40, takže se výrazně snížil počet členů, kteří už pak nemohli

---

²⁴⁰ Např. Kronikář z Petrovic uvádí, že červen byl tak chladný, že napadl i sníh, což poškodilo především úrodu ovoce a zeleniny. Od léta nastalo sucho, které postihlo hlavně pícniny, také sklizeň obilí byla slabá. Okopanin se však sucho tolik nedotklo a sklizeň brambor byla dobrá, až nadprůměrná. In: SOKA Kutná Hora, f. Archiv obce Petrovice I - Kronika obce z let 1925-1945 (1966), inv. č. 2, kniha č. 2, s. 131.

²⁴¹ Vládní nařízení č. 39/1952 Sb., o zákazu přijímání pracovníků do zaměstnání, kteří nemají řádně rozvázan předchozí pracovní poměr. In: Sběrka zákonů a nařízení. 29.7.1952, roč. 1952.

²⁴² SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, inv. č. 1307, sign. zem/20 - Zakládání JZD (1949-1960) Mitrov - Nové Dvory, karton č. 630. Prověrka hospodaření JZD Mitrov dne 17.11.1953.

stačit družstevní výměru obhospodařovat.²⁴³ (V Kácově se na podzim 1953 družstvo úplně rozpadlo).

Místní výbor v Petrovicích I tak musel zajistit největší díl neobdělané půdy, která patřila vystěhovaným sedlákům. Nikdo ji nechtěl obhospodařovat, takže se funkcionáři snažili, aby se původní hospodáři vrátili na své statky. Už na konci září 1953 zrušila rada MNV v Petrovicích I výměry podle zákona 55/47 Sb. na tři největší usedlosti a zároveň i označení „vesnický boháč“ pro Josefa Samka, Ladislava Samka a Ladislava Mráčka s odůvodněním, „že pro to označení není důvodů“.²⁴⁴ V říjnu jednali zástupci JZD Petrovice I na KNV v Praze, aby urychlili zajištění půdy patřící Josefu a Ladislavu Samkovi v Petrovicích I. Lidé z Petrovic prý odmítali na jejich polích pracovat, protože si bratři Samkové v dolech vydělají 75 Kčs za 8 hodin, kdežto oni mají na jejich polích pracovat za pouhých 6 Kčs za 1 PJ.²⁴⁵

Funkcionáři JZD i MNV v Petrovicích úpěnlivě prosili Josefa Samka, aby se do vsi vrátil a přijal funkci předsedy družstva, protože hospodaření rozuměl.²⁴⁶ Josef Samek to však odmítl a bránil se rovněž žádostem, aby se znovu ujal svého zdevastovaného statku. Věděl totiž, že na obnovu by neměl žádné prostředky, hlavně zemědělské stroje, a tak by prakticky nebyl schopen zajistit dodávky zemědělských produktů a opět by mu hrozily postihy. Pracoval dál v dolech a později v přidružených dílnách. Měl tam mnohem lepší plat, vyučil se tesařem a vzhledem ke své pracovitosti a šikovnosti získal několik ocenění.

1. ledna 1954 se JZD v Petrovicích oficiálně rozpadlo a pole byla rozdělena dřívějším majitelům.²⁴⁷ Na začátku března 1954 převzaly tři největší usedlosti Čs. státní statky a zdejšími vedoucími se stal J. Vejvodič.²⁴⁸

---

²⁴³ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, Zápisy ze schůzí MNV Petrovice I 1952-1960, inv.č.102, karton č. 12. Opis protokolu z mimořádné schůze rady MNV, konané dne 21.9.1953.

²⁴⁴ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, Zápisy ze schůzí MNV Petrovice I 1952-1960, inv.č.102, karton č. 12. Opis protokolu z mimořádné schůze rady MNV, konané dne 21.9.1953.

²⁴⁵ Tamtéž. Úřední záznam sepsaný na KNV dne 13.10.1953.

²⁴⁶ Také MNV v Kácově jednal s bývalými majiteli tří největších usedlostí ve Zlivi. Nakonec je donutil vrátit se zpět, protože jinak by obdělání jejich pozemků nezajistil.

Rodina Filipova se vrátila na Vánoce 1953. Podle vzpomínek Josefa Filipa byl jejich statek ve Zlivi úplně rozkradený, jejich hospodářská zvířata odvedená; ve chlévě našli jenom 6 podvyživených telat, která se slabostí neudržela na nohou. Chybělo zemědělské nářadí, stroje, krmivo. Jeho matka musela po mezích shrabávat loňskou trávu, protože je neměli ani čím podestlat. ČSSS jim zapůjčily fůru sena a slámy, aby měli čím krmit a zimu přežili.

J. Filipovi finančně pomohli místní lidé, např. řezník A. Klatovský mu půjčil do základu, protože musel začít téměř od nuly. Sehnal koně do potahu, v pohraničí se mu podařilo výhodně koupit nějaké zemědělské stroje, takže se mu zdevastované hospodářství a polnosti postupně dařilo dávat do pořádku. I nadále však byli Filipovi šikanováni, mj. museli splácet dluhy po nefunkčním a zaniklém JZD(!). Od roku 1956 jim byly dodávky zemědělských produktů opět neúměrně navyšovány, což v roce 1957 posloužilo k jejich druhé a definitivní likvidaci. In: Archiv autorky. Rozhovor s Josefem Filipem, 9.1.2012.

²⁴⁷ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, inv. č. 1307, sign. zem/20 - Zakládání JZD (1949-1960), Petrovice I - Přívlaky, karton č. 632. Zn. 177-IX/2-Vb-54, dne 15.2.1954.

Dále se už jednalo o definitivní likvidaci JZD a vyřízení finančních záležitostí, což dostal na starost jako jeho opatrovník zaměstnanec okresní finančního odboru v Kutné Hoře. Nutno ale dodat, že ani po takovémto fiasku si

Pouze v Mitrově JZD vydrželo a přes hospodářské problémy a nechuť se v listopadu 1953 zvýšil počet jeho členů na 83; družstvo poté hospodařilo na výměře 339,35 ha.²⁴⁹

4. 8. Shrnutí první fáze kolektivizace v pěti sledovaných obcích na Kutnohorsku

Podle postojů místních funkcionářů i jednotlivých lidí, podle jejich aktivity, angažovanosti a přístupu k hlavním etapám zemědělské politiky KSČ, by se dalo vytvořit jednoduché pomocné schéma:

–	Mitrov ←– Opatovice I ←– Petrovice I →– Bahno →– Vranice	+
---	--	---

Mitrov a Vranice tvoří dva protikladné póly v aktivním přístupu ke všem záležitostem; jak ve vymáhání povinných dodávek, přidělování pozemků do nuceného pachtu, tak v samotném přístupu k místním velkým zemědělcům. Ukazuje se, že v tomto období měli místní funkcionáři ale i další angažovaní lidé z dané vsi poměrně velký manévrovací prostor a svými postoji i rozhodnutími mohli zásadně ovlivňovat osudy svých spoluobčanů.

Dvě další obce se v kladném ani v záporném směru příliš aktivně neprojevovaly, ale podle postojů tamních funkcionářů a vzhledem k tomu, k jakému rozhodnutí se nakonec přiklonili, se Opatovice I blížily spíše k Mitrovu, naopak Bahno k Vranicím. Petrovice I se nacházejí někde uprostřed. Místní funkcionáři byli k velkým zemědělcům nejprve vstřícní a snažili se je chránit, ale pod tlakem narůstajících zásahů z vnějšku i zevnitř se nakonec projeví spíše záporně.

---

funkcionáři na okrese nepřipouštěli, že družstvo zaniklo definitivně; vyplývá to ze samotné formulace usnesení, že jen „dočasně přestalo vykonávat činnost“. Usnesení č. 2, No 420/55 z 26.11.1955.

²⁴⁸ SOKA Kutná Hora, Archiv obce Petrovice I - Kronika obce z let 1925-1945 (1966), inv. č.2, kniha č. 2, s.133.

²⁴⁹ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, inv. č. 1307, sign. zem/20 - Zakládání JZD (1949-1960) Mitrov - Nové Dvory, karton č. 630. Prověrka hospodaření JZD Mitrov dne 17.11.1952.

5. Závěrečná fáze kolektivizace

5. 1. Přejídné uvolnění v letech 1954 - 1955

Znejistění režimu, které přineslo částečné uvolnění poměrů, se téměř v zápětí projevilo i v jednotlivých obcích. Oproti předchozímu roku 1953 počet schůzí MNV znatelně poklesl a ještě víc aktivita jejich členů. V Bahně musela na začátku roku 1954 sama rada MNV přiznat, že zemědělský ani finanční referent vůbec nepracují a že oba budou muset odstoupit. V Petrovicích I se MNV podle zápisů sešel pouze dvakrát, ve Vranicích pětkrát, a to jenom tehdy, pokud se jednalo o naléhavé vyřízení pokynů zaslanych z okresu. Jenom v Mitrově úřadovali s nezmenšeným elánem, ale na řešení problémů v zemědělství to stejně žádný vliv nemělo.

5. 1. 1. Volby do národních výborů

V březnu 1954 byly přijaty důležité zákony o národních výborech a o volbách do těchto orgánů lidové moci.²⁵⁰ Poté se 16. května konaly volby do národních výborů všech stupňů, což byly de facto první řádné volby od jejich vzniku v roce 1945. Volilo se podle jednotné kandidátky Národní fronty na tříleté volební období. Objevila se také jistá snaha státní správu decentralizovat a většinu pravomocí přesunout na nižší stupeň. Tento záměr se však pod vlivem převládající centralistické ideologie realizovat nepodařilo.

Přes jisté uvolnění byla hlavní příčinou neochota většiny místních lidí se na lidové správě podílet, což po zkušenostech z minulých let bylo zcela pochopitelné. Bylo velkým problémem nalézt vůbec někoho, kdo by byl ochotný přijmout funkci v místní správě a převzít odpovědnost. Např. v Bahně v dubnu 1954 mělo plénum MNV a MAV NF navrhnout kandidáty do voleb, a přestože se obě organizace několikrát sešly, nikoho pro kandidátku nezískaly. Proto byla uspořádána veřejná schůze, ze které po dlouhé diskuzi vzešel návrh na 14 lidí, vesměs současných členů MNV. MAV NF poté všechny navržené občany schválil jako kandidáty. Přesto tři z nich se v budoucím národním výboru odmítli angažovat, a musela se za ně hledat náhrada.

Většinou proto zůstalo složení MNV beze změny; což např. pro Vranice znamenalo jasnou výhodu, pro Kácov to bylo už méně příznivé. Také v Mitrově sice zůstala polovina členů místního národního výboru stejná, ale k výrazné změně došlo v jeho čele. Novým předsedou

---

²⁵⁰ Šlo o tři zákony schválené 3. března 1954 - ústavní zákon č. 12/1954 Sb., o národních výborech, (prováděcí) zákon č. 13/1954 Sb., o národních výborech a zákon č. 14/1954 Sb., o volbách do národních výborů. Zákony č. 13 a 14 byly pak 6. března 1957 doplněny a pozměněny zákony č. 10/1957 Sb. a č. 11/1957 Sb.

se stal rolník F. Blažek, přičemž dosavadní předseda V. Zouplna se musel spokojit jen s předsednictvím místního JZD.

5. 1. 2. Dodávky zemědělských produktů a zajištění půdy

Přes dílčí uvolnění nezmizely problémy s povinnými dodávkami zemědělských produktů. Poněkud ale polevilo jejich nekompromisní vymáhání, což stejně jako dřív záviselo zejména na přístupu místních lidí.

Nadále také přetrvávaly problémy s neobdělanou půdou. Na počátku padesátých let spočívala hlavní příčina, často uměle vyvolaná, v neobdělaných pozemcích velkých sedláků. Nyní měli místní funkcionáři největší starost s tím, jak zajistit obhospodaření pozemků a udržet chod hospodářství přestárlých a nemocných zemědělců, a to bez ohledu na velikost jejich majetku. Z venkova byly přitom stále odčerpávány pracovní síly především do těžkého průmyslu a navíc v důsledku hospodářské politiky režimu, která vědomě ztěžovala podmínky hospodaření na půdě, a při velmi špatném ohodnocení práce v zemědělství, ztráceli mladí lidé zájem na venkově zůstat.

V Bahně se snažili řešit zajištění neobdělané půdy tím, že si část pozemků zemědělci dobrovolně odkoupili a část přijali do nájmu. Dva zemědělce s výměrou okolo 12 ha, kteří na celém hospodářství pracovali pouze se svými rodiči, zařadil MNV do nižší zemědělské skupiny, kde byly podstatně nižší dodávkové povinnosti.²⁵¹

Místní národní výbor v Petrovicích I řešil zajištění půdy přestárlých majitelů až na přímý pokyn ONV. Do schůze MNV jich pozval 7 (jeden se nedostavil), přičemž pouze dva z nich slíbili, že se o svá pole postarají. Ostatní je obdělávat odmítli, protože neměli dostatek pracovních sil, chyběly jim potřebné prostory či nářadí. Někteří s funkcionáři MNV odmítli vůbec jednat, jako např. malozemědelec F. Jára, který prohlásil, že „*hospodařit nebude a pole nikomu nedá*“.²⁵² Po minulých zkušenostech a úplném fiasku JZD se petrovičtí funkcionáři asi báli nějaké vlastní iniciativy a jen trpně čekali, až to rozhodne vyšší orgán. S politikou, kterou měli prosazovat, možná vnitřně nesouhlasili, anebo si jen nechtěli znepřátelit většinu svých sousedů. Rada místního národního výboru proto výpovědi přestárlých zemědělců pouze sepsala a poslala je na okres. Na ONV z nich byli téměř zoufalí, jak vyplývá z řádků, které pod toto sdělením připsal s. Říha: „*Dobře si to přečti! A co rada? To konstatuje, avšak opatření žádné. Napište to radě, já to spolu s předsedou podepíšu.*“²⁵³

²⁵¹ Ze 3. skupiny, která se počítala podle výměry od 10 do 15 ha a měla mnohem vyšší dodávky, byli zařazeni do 4. skupiny.

²⁵² SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, Zápisy ze schůzí MNV Petrovice I 1952-1960, inv.č.102, karta č. 12. Opis zápisu z mimořádné schůze MNV, 11.8.1954.

²⁵³ Tamtéž.

V červnu 1955 musel tajemník MNV v Mitrově přiznat, že neobhospodařované pozemky nikdo ze zemědělců nechce a na veřejné schůzi si je odmítli rozebrat. Proto hospodaření na nich musela zajistit STS z Uhlířských Janovic.

Také ve Vranicích rada MNV na jaře 1955 řešila případ hospodářství M. Maškové, která je přes veškerou snahu nezvládala obhospodařovat.²⁵⁴ MNV se jí přitom snažil maximálně vycházet vstříc. Jeho předseda J. Jelínek zařídil, že jí orbu pozemků provedla STS a na 5 ha polí, které nebyly oseté, zapůjčilo ONV v Kutné Hoře osivo.²⁵⁵

5. 1. 3. Plnění dodávek

Postoje k plnění dodávek a jejich vymáhání se příliš nelišily od předešlé praxe. V Mitrově např. za první čtvrtletí 1954 špatně plnilo státní dodávky jak JZD, tak soukromí zemědělci (v osadě Silvánka totiž hospodařilo 5 drobných soukromých zemědělců). ONV žádal, aby tyto nedodávky byly prošetřeny a uvedeny důvody jejich neplnění. Rada MNV se nato rozhodla, že si soukromé zemědělce předvolá do příští schůze a pokusí se tyto důvody zjistit. Je příznačné, že problémy s neplněním mnohem vyšších dodávek místního JZD přešla bez povšimnutí.²⁵⁶

JZD v Mitrově přitom hospodařilo čím dál hůře.²⁵⁷ Žně se toho roku opožďovaly, STS z Uhlířských Janovic špatně plnila uzavřené smlouvy na sečení obilí. Ve sklizni museli její pracovníci zemědělské stroje často opravovat a kvůli tomu odjížděli do dílen v Janovicích a většinou se už zpátky nevrátili. V polovině srpna musely se sklizní obilí pomoci brigády z průmyslu. Nakonec se do 3. září 1954 podařilo všechno obilí posekat a svézt do stodol, ale s výmlatem se kvůli nedostatku pracovních sil muselo počkat až do zimy. Přes tyto problémy JZD byli bedlivě sledováni právě soukromníci ze Silvánky, aby všechno obilí včas svezli a neprodleně vymlátili.

---

²⁵⁴ Podle vzpomínek mého prastrýce Bedřicha Duška, který ji dobře znal, v době špičkových zemědělských prací dřela do úmoru. Kolikrát si v noci nešla ani lehnout do postele, jen si na chvíli zdřímala na stoličce u kamen a zase šla pracovat.

²⁵⁵ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960 - Zápisy ze schůzí MNV Vranice 1952-1960, inv. č. 140, kniha č. 19 Zápis ze schůze MNV, 23.4.1955.

²⁵⁶ SOKA Kutná Hora, f. MNV Mitrov - Zápisy ze schůzí pléna a rady MNV 1950-1955, inv. č. 1, kniha č. 1. Zápis ze schůze rady MNV, 22.6.1954.

²⁵⁷ Je třeba upozornit, že toto se netýkalo zemědělských družstev v úrodné oblasti v okolí Kutné Hory. V roce 1954 hospodařilo v kutnohorském okrese celkem 46 JZD. Přitom do roku 1953 bylo ve všech 33 obcích řepařské oblasti založeno JZD, z nichž 19 družstev dobře prosperovalo a 1 PJ činila 20 Kčs a více. (Nejlépe hospodařilo JZD Kutná Hora, kde 1 PJ činila 38 Kčs, pak JZD Nové Dvory s PJ 32 Kčs.) V dalších 12 JZD, z nichž pouze dvě byla z bramborařské oblasti, se blížila hodnota jedné PJ 20 Kčs a 9 JZD dosahovalo 15 Kčs za jednu PJ. Pouze 5 družstev nedosahovalo ani 10 Kčs za PJ a je příznačné, že se všechna nacházela na Uhlířskojanovicku. In: SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, inv. č. 1307, sign. zem/20 - Zakládání JZD (1949-1960), karta 621, Schválení výše jednorázového příspěvku v % u jednotlivých JZD pro pracovníky JZD, duben 1954.

Na podzim 1954 dodávalo JZD v Mitrově do mlékárny v Uhlířských Janovicích nakyslé či spíše úplně kyselé mléko, na což si tamní mlékárna stěžovala.²⁵⁸ Výše pracovní jednotky dosahovala pouze 8,40 Kčs.²⁵⁹ Nelze se proto divit, že během roku z družstva vystoupilo 72 členů, takže ztratilo 41 zemědělských závodů s výměrou 289,95 ha. K 1. lednu 1955 mělo zdejší JZD pouze 13 členů, kteří obhospodařovali výměru 51 ha, a sdružovalo pouze 5 zemědělských závodů (3 s výměrou od 2 do 5 ha, jeden s 0,5 ha a jeden s výměrou nad 15 ha).²⁶⁰

Ve Vranicích sice měli s povinnými dodávkami také problémy, ale zároveň jako dřív neustále poukazovali na to, že jsou tyto požadavky velmi striktní a často nereálné, a snažili se pro místní zemědělce získat úlevu. Výmluvný je např. zápis z 21. srpna 1954, týkající se žní: „*Připomínku činí MNV k dodávkové lhůtě 5.9. 1954, že jest nemožné, aby byl výmlat ukončen, tudíž by bylo nespravedlivé, aby zemědělci dostali o 15% méně za obilí.*“²⁶¹

Jinde však dodávky plnily dobře, a například Kácov se v tomto roce umístil na první místě v okrese v dodávkách brambor, když z 1 ha bylo dosaženo výnosu 180 až 200 q.²⁶²

5. 2. Rok 1955

I v následujícím roce 1955 vývoj v jednotlivých sledovaných obcích pokračoval podobně. Usnesení z červnového zasedání ÚV KSČ však zdůraznilo nutnost zvýšit produktivitu práce v zemědělství a jedinou cestu k dosažení tohoto cíle spatřovalo v dalším zakládání JZD.²⁶³ Podle přísnějšího vymáhání dodávek ve zkoumaných obcích by se mohlo soudit, že tamní MNV reagovaly na tuto stranickou linii. Nelze však vyloučit ani druhou variantu, zda totiž místní funkcionáři spíše nepokračovali ve svém dosavadním přístupu, protože v Opatovicích I a v Mitrově vymáhali tyto dodávky přísněji, v Petrovicích I, Bahnu a Vranicích postupovali opačně. Přitom dodávky zemědělských produktů v Petrovicích byly díky náhradnímu plnění u všech zemědělců splněny na 100%, a navíc jim pomohlo, že tentokrát měli možnost posunout plnění až do prvního čtvrtletí následujícího roku.

²⁵⁸ SOKA Kutná Hora, f. MNV Mitrov - Zápisy ze schůzí pléna a rady MNV 1950-1955, inv.č.1, kniha č.1. Zápis o schůzi rady MNV, 14.9.1954.

²⁵⁹ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, inv. č. 1307, sign. zem/20 - Zakládání JZD (1949-1960), Mitrov - Nové Dvory, karton č. 630, Stav JZD Mitrov 14.11.1954.

²⁶⁰ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, inv. č. 1307, sign. zem/20 - Evidenční štítky JZD 1959-1960 /datum založení, výměra, funkce, atd./, karton č. 639, JZD Mitrov.

²⁶¹ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora, Zápisy ze schůzí MNV Vranice 1952-1960, inv. č. 140, karton č. 19, 21.8.1954.

²⁶² SOKA Kutná Hora, f. Kronika Kácova IV 1945-1970, kniha č. 85a, s. 56.

²⁶³ PERNES, Jiří: Závěrečná etapa kolektivizace zemědělství v Československu 1957-1960. In: BŘEZINA, Vladimír – PERNES, Jiří (eds.): Závěrečná fáze kolektivizace zemědělství v Československu. Brno 2009, s. 10.

V Opatovicích byli v květnu 1955 do schůze rady MNV předvoláni zemědělci, kteří k čtvrtletní prověrce neplnili státní dodávky živočišných produktů ve stanovených lhůtách. Celkem se dostavilo 21 zemědělců, z nichž většina hospodařila na větší výměře, ale u dvou z nich šlo o polnosti do 2 ha, protože je nemohli obhospodařovat kvůli stáří a nemoci. Téměř všichni přitom prohlašovali, že dodávky hovězího i vepřového masa, jakož i vajec splní, ale s mlékem měla většina z nich problémy, hlavně kvůli nedostatku krmení či onemocnění krav.²⁶⁴ Předseda MNV Zatřepálek dále upozornil, že především u větších zemědělců je třeba se zaměřit na doplnění plánovaných stavů skotu a prasat. Stejná schůze se v Opatovicích konala ještě koncem roku 1955, kdy byl vypracován jmenný seznam zemědělců, kteří nemohli dodávky splnit.²⁶⁵

Ve Vranicích ve stejnou dobu výkupového pracovníka ujišťovali, že by si plánovaný stav dobytka rádi zvýšili, ale bohužel nemají dostatek prostorů na jejich ustájení, což zástupce okresního plnomocníka výkupu musel uznat.²⁶⁶ Na podzim 1955 musel předseda Jelínek podávat na ONV hlášení o postupu sběru a výkupu brambor, který měl být splněn do 25. října. Předseda vyhybavě konstatoval, že po prošetření situace v obci, vážně sběr brambor pro nedostatek pracovních sil, ale členové rady MNV se zavázali, že „*navštíví všechny zemědělce, kde sběr vážně, budou působit na ně, aby do stanovené doby brambory odvedli.*“²⁶⁷

Zato v Mitrově sepsali seznam 12 zemědělců, kteří neplní dodávky především živočišných produktů, přičemž bylo jmenovitě uvedeno, kolik kdo nesplnil. Členové MNV si vytkli za úkol, že na každého jmenovaného zemědělce budou osobně působit, aby dodávky splnil. Když se však projednávalo plnění dodávek u JZD, tak nebyl zmíněn ani jeden konkrétní údaj.²⁶⁸

V Bahně došlo v listopadu 1955 v souvislosti s neplněním dodávek i na samotné členy MNV. Na schůzi pléna se dostavil výkupní pracovník ONV a s každým ze šesti přítomných

---

²⁶⁴ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora, Zápisy ze schůzí MNV Opatovice I 1952-1959, inv.č.99, karton č.12. Zápis ze schůze rady MNV v Opatovicích I, 27.5.1955.

²⁶⁵ Např. Karel Krňavský, který hospodařil na usedlosti o výměře 22 ha, nesplnil 844 kg vepřového masa; do konce roku sice dodá 300 kg, ale zbytek zůstane nesplněn. Chov prasat měl však tři roky zamořen játrovou žloutenkou. Ohledně mléka nedodá 3 900 l, plánovaný stav 10 kusů krav má dodržen, ale zjara měl málo krmiva, i když měl 4 ha osety technickými plodinami. Vejce nedodal, protože neměl dost slepic, které prý také uhynuly. In: SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora, Zápisy ze schůzí MNV Opatovice I 1952-1959, inv.č.99, karton č.12. Rozhovor se zemědělci, kteří neskýtají záruku splnění státních dodávek do konce roku 1955, 5.12.1955.

²⁶⁶ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960 - Zápisy ze schůzí MNV Vranice 1952-1960, inv. č. 140, kniha č. 19. Zápis ze schůze MNV ve Vranicích, 10.10.1955.

²⁶⁷ Tamtéž, 16.10.1955.

²⁶⁸ Na podzim 1955 také MNV v Kácově začal zemědělským dodávkám věnovat větší pozornost a místním rozhlasem vyzýval zemědělce, aby plnili své dodávkové úkoly, jmenovitě především zlivští sedláci J. Filip a Z. Nevšimal. Tajemník dostal za úkol denně sledovat podzemní práce a v radě MNV pravidelně podávat o jejich průběhu zprávy.

členů místního národního výboru projednal jeho dluh. Všichni slíbili, že své dodávky i náhrady za ně odvedou do 20. prosince.²⁶⁹

5. 3. Obrat v roce 1956

V tomto roce vstoupila socializace vesnice v kutnohorském okrese do druhé fáze, kdy se postupovalo celoplošně, promyšleněji a volnějším tempem.²⁷⁰ Metoda přímého nátlaku a perzekuce byla opuštěna, ale oproti první polovině padesátých let dopadaly zvyšující se dodávkové povinnosti na zemědělce ze všech majetkových skupin.²⁷¹ Současně byly podmínky pro soukromé hospodaření ztěžovány natolik, aby nakonec zemědělci neměli jiné východisko, než vstoupit do JZD.

Na rozdíl od první fáze kolektivizace však měly příslušné orgány nevýhodu, že prakticky už nezabírala propagandistická hesla slibující skvělou budoucnost kolektivního hospodaření, kterým někteří lidé na venkově dřív skutečně uvěřili. Tentokrát soukromí zemědělci mnohde viděli špatné výsledky, které někde i sami zažili, a právem společnému hospodaření nedůvěřovali a odmítali ho. Dobře to dokládá např. zápis z místní kroniky v Bahně: *„Občané zemědělci hospodaří dosud soukromě, každý hospodář naší obce lpí na své půdě, byť by ji měl třeba jen malý kousek. Naši zemědělci jsou pilní a pracovití. Závodí spolu ve špičkových pracích. Mohu říci, že např. při obdělávání řepy jsou dříve hotovi než okolní JZD. Většina hospodářů věnuje svým polím velkou péči, třeba se hodně nadřou.“*²⁷²

Na začátku února 1956 se na schůzi MNV v Bahně dostavil okresní výkupní pracovník a přečetl seznam 15 místních zemědělců, kteří neměli splněné dodávky zemědělských produktů za roky 1953 a 1954. Rada MNV jednotlivé případy projednala a v 9 případech uvedla důvody, proč by těmto zemědělcům měly být nedodávky odepsány, aby na ně nedopadly trestní postihy.²⁷³ Dalších šest zemědělců, vesměs s výměrou od 10 do 15 ha, dopadlo hůř. Vzhledem k výměře půdy jim dodávky byly předepsány tak, aby se nedaly (téměř) splnit. S tím rada MNV nemohla nic dělat a na žádné jiné polehčující okolnosti nepřišla, takže jí nezbyvalo nic jiného, než je doporučit k trestnímu řízení do Kutné Hory.²⁷⁴

²⁶⁹ SOKA Kutná Hora, f. Obecní úřad Bahno - Zápisy ze schůzí 1919-1956. Zápis ze schůze pléna MNV, 21.11.1955.

²⁷⁰ Dokládá to už samotný fakt, že tento rok byla na celém okrese založena pouze dvě nová JZD.

²⁷¹ Stále platil zákon o výkupu z listopadu 1952, který rozděloval zemědělce do 7 skupin podle výměry pozemků.

²⁷² SOKA Kutná Hora, f. MNV Černíny - Pamětní kniha obce Bahno 1955-1960, kniha č. 117, s. 3.

²⁷³ Uváděné důvody tvořily pestrou škálu - že hospodářství Mil. Růžičky čp. 17 v roce 1954 vyhořelo; Mil. Černovský měl dlouho krávy postižené tuberkulózou; jiný zemědělec měl pole s horší bonitou půdy, takže měl výnosy menší atd. In: SOKA Kutná Hora, f. Obecní úřad Bahno - Zápisy ze schůzí 1919-1956. Zápis ze schůze pléna MNV, 2.2.1956.

²⁷⁴ SOKA Kutná Hora, f. Obecní úřad Bahno - Zápisy ze schůzí 1919-1956. Zápis ze schůze pléna MNV, 2.2.1956.

Obdobná situace panovala i v sousedních Opatovicích. Na jaře 1956 se kvůli nesplněným dodávkám a neschopnosti zastat hospodářství začalo v případě dvou středních rolníků jednat o tom, že své pozemky předají po žních státu podle zákona č. 50 z roku 1955. Největšímu zemědělci Karlu Krňavskému dala rada MNV do konce roku možnost, aby dluh 14 075 l mléka splnil, přitom místo naplánovaných devíti krav jich měl ve stavu pouze osm.²⁷⁵

Zároveň se však projevovala nechť členů MNV se v obci angažovat.

V Bahně v dubnu 1956 se místní tajemník MNV vzdal své funkce, kterou však od února 1956 už stejně nevykonával. Při kontrole mu zástupce ONV vyčetl, že v obci neprovádí dostatečnou politickou práci, jednotlivé odbory MNV nevyvíjejí žádnou činnost a veškerá práce zůstává na dvou členech rady. Dále bylo zjištěno, že rada MNV nevypracovala plán jarních prací. Členové místního národního výboru přitom namítali, že šlo o zbytečné úřadování a že teď už nemá cenu plán dodělat, protože všechny agrotechnické lhůty byly překročeny. Nicméně zástupce ONV jim vysvětlil, že i tak je plán potřebný a že by ho měli raději udělat. MNV se tedy nakonec usnesl, „že ho vypracují, až bude špatnější počasí a nebude se moct jet do pole, jinak soudruzi z MNV nemají čas se touto otázkou zabývat.“²⁷⁶

MNV v Bahně přes výtky okresu na zaktivizování a zlepšení své práce nijak nespěchal. V listopadu 1956 se schůze MNV zúčastnil náměstek předsedy ONV a také okresní instruktorka místních národních výborů. Vyšlo najevo, že od dubnové kontroly se MNV v Bahně sešel třikrát! Řešil pouze naléhavé případy s neobdělanými pozemky či žádosti zemědělců o snížení výměry. Místo tajemníka nebylo stále obsazeno a přes přítomnost náměstka ONV k žádnému řešení této situace nedošlo. Podařilo se alespoň doplnit počet členů rady.²⁷⁷ Rovněž se ukázalo, že činnost nevyvíjela ani místní organizace KSČ, stranické školení vůbec neprobíhalo, navíc jí chyběl předseda. Stejně tak byla úplně pasivní i místní organizace Československého svazu mládeže.

Stejná situace byla i v sousedních Opatovicích. Rada MNV se scházela velmi sporadicky a pouze v případech, kdy se řešily obecní záležitosti (oprava cest, jejich odvodnění atd.).

Dokonce i MNV v Mitrově polevil v pravidelnosti svolávání schůzí, které se konaly jednou za čtrnáct dní, či dokonce jen jednou za měsíc. Přestože problémy s dodávkami zemědělských produktů přetrvávaly, i tady se v zápisech objevily vágní formulace, dokonce

²⁷⁵ Při stavu 8 krav by jenom na tento dluh musela do konce roku každá kráva nadojit denně přibližně 8 l mléka, přičemž se k tomu nepočítají řádné dodávky. In: SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora - Zápisy ze schůzí MNV Opatovice I 1952-1959, inv. č. 99, karton č. 12. Zápis ze schůze MNV, 30.5.1956.

²⁷⁶ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960 - Zápisy ze schůzí MNV Vranice 1952-1960, inv. č. 140, kniha č. 19. Zápis z mimořádné schůze MNV, konané 26.4.1956.

²⁷⁷ SOKA Kutná Hora, f. MNV Bahno - Zápisy ze schůzí pléna a rady MNV 1956-1960, inv.č.1, kniha č.1. Zápis ze schůze MNV, 14.11.1956.

se zemědělců zastávali, že nemohli z objektivních důvodů dodávky splnit. Např. v září 1956 se na schůzi MNV v Mitrově jednalo o nedodávkách řepky u některých zemědělců. Pracovník okresního výkupu prohlásil, že tyto nedodávky je nutné co nejdřív zlikvidovat. Předseda MNV i předseda zemědělské komise tentokrát konkrétní zemědělce nejmenovali a naopak je hájili. Argumentovali tím, že když v roce 1954 vystupovali členové z místního JZD, oselo družstvo řepku ve dvou kusech, ale ta špatně přezimovala a z poloviny vymrzla. Na jaře pak agronom ONV sice uznal, že je značně poškozena, ale nedal svolení, aby byla zaorána. *„Z tohoto důvodu ji zemědělci nemohli sklídit a dodat předepsané dodávky a nenesou za ně vinu! Rada MNV doporučuje, aby z těchto důvodů byla těmto zemědělcům nedodávka řepky výkupním pracovníkem odepsána.“*²⁷⁸

Ve Vranicích na svém solidárním přístupu nic neměnili. V únoru 1956 např. rada MNV navrhla, aby se odepsaly dluhy nedodávek zemědělců za roky 1953-1954, což však ONV v Kutné Hoře zamítl. Svůj postoj však rada přesto nezměnila: *„Po přečtení přípisu Všeobecného odboru rady ONV v Kutné Hoře o zamítnutí rozhodnutí, trvají všichni přítomní na svém usnesení ze dne 28. 2. 1956, jelikož tehdejší předpisy dodávek byly neúměrné a nesplnitelné.“*²⁷⁹

Přítom se nedá říci, že by toto svébytné chování pozornosti okresu úplně unikalo, protože v srpnu 1956 se schůze rady MNV ve Vranicích zúčastnil samotný předseda ONV Čihák a zástupce okresního výkupového pracovníka. Na pořadu bylo samozřejmě plnění dodávek a doplnění stavu krav. Ale ani přítomnost předsedy ONV neměla na průběh jednání vliv. Rada se jako vždy usnesla, že zemědělce, kteří nemají plánovaný stav krav, pozve do příští schůze a projedná s nimi, aby si ho co nejrychleji doplnili a tak v obci přispěli ke zlepšení dodávek mléka. Předseda Čihák toto řešení nejspíš po minulých zkušenostech nepovažoval za dostačující, proto upozornil na soustavné špatné plnění dodávek a členům MNV doporučil, aby se snažili uspišit socializaci vesnice. Sám ale podotkl, že z neplničů by se JZD špatně zakládalo, a navíc by potom i špatně plnilo dodávky. Z jeho postoje je tak zřejmé, že si uvědomoval, jak ani případné založení družstva by situaci nevyřešilo. Proto doporučil jako lepší variantu zřídit ve Vranicích farmu státních statků, v níž by se zemědělci, kteří by do ní své hospodářství předali, stali zaměstnanci. Členové místního výboru mu ochotně slíbili, že *„se zemědělci o této věci pohovoří a výsledek oznámí nadřízenému úřadu.“*²⁸⁰

²⁷⁸ SOKA Kutná Hora, f. MNV Mitrov - Zápisy ze schůzí pléna a rady MNV 1955-1959, inv.č.2, kniha č. 2. Zápis ze schůze MNV, 6.9.1956.

²⁷⁹ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora - Zápisy ze schůzí MNV Vranice 1952-1960, inv. č.140, karton č.19, 28.2.1956.

²⁸⁰ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora - Zápisy ze schůzí MNV Vranice 1952-1960, inv. č.140, karton č.19, 9.8.1956.

5. 4. Stěhování bratří Samků a L. Mráčka

Oproti všem pěti obcím, kde byly toho roku poměrně slušné poměry, zasáhly Petrovice I neblahé události, na nichž měli rozhodující podíl místní lidé.

Ani tady se místní národní výbor a organizace KSČ nijak zvlášť neangažovaly. V průběhu roku 1955 se však po deseti letech vrátil z pohraničí František Hurt s rodinou. On i jeho manželka byli velmi aktivní komunisté. Hned po návratu se začali angažovat v místní organizaci KSČ, která se díky nim probudila z letargie a začala vyvíjet nějakou činnost. Růžena Hurtová byla brzy zvolena její předsedkyní a podílela se také na založení místního Výboru žen, František Hurt se od března 1956 stal vedoucím farmy Státního statku v Petrovicích. Oba manželé také nejspíš měli velký podíl na vystěhování všech tří největších sedláků v obci.

Již v únoru 1956 se na schůzi rady MNV jednalo o předání hospodářství bratří Samků a L. Mráčka do ČSSS. Tato hospodářství, na kterých státní statky zajišťovaly výrobu, právně stále patřila původním majitelům.²⁸¹ Proto všichni tři uvedení zemědělci měli nyní s okamžitou platností celé hospodářství - obytné i hospodářské budovy a všechny pozemky - bezplatně předat do užívání ČSSS v Kutné Hoře na dobu 6 let, jak bylo ustanoveno ve vládním nařízení č. 50/1955 Sb. Jmenovaní hospodáři s tímto usnesením souhlasili, ovšem s podmínkou, že jim bude ponechán dosavadní byt.²⁸²

26. března 1956 se za účasti zástupců ONV i Čs. státních statků konala mimořádná schůze rady MNV. Znovu se projednávalo předání veškerého majetku bratří Samků a L. Mráčka státním statkům, přičemž se ukázalo, že jim už moc majetku k předání nezbylo. Ladislav Samek neměl žádnou krávu, jeho bratr pouze jednu. Oba také prohlásili, že svoje pole i krávu odevzdají až na písemný výměr ONV.²⁸³

Přes slib MNV, že jim bude byt v zabraných statcích ponechán, z toho nejspíš kvůli F. Hurtovi sešlo. Státní statky jim měly sehnat aspoň náhradní byt, ale protože ho neměly a jejich stěhování by se protahovalo, přikročilo se k radikálnímu řešení.

K vystěhování všech tří rodin došlo někdy na jaře 1956, přesný záznam o stěhování se nedochoval. Podle vzpomínek Vladimíra Samka jeho matka právě vařila oběd, když ve 12 hodin přišli lidé z MNV s příkazem o vystěhování do 4 hodin odpoledne téhož dne. Rodina s třemi malými dětmi se musela okamžitě stěhovat, nábytek stačili dát k sousedům a jen

---

²⁸¹ Na podzim 1953 MNV i KNV výměr podle zákona č. 50/1947 Sb. zrušil.

²⁸² SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, Zápisy ze schůzí MNV Petrovice I 1952-1960, inv.č.102, karton č. 12. Zápis ze schůze rady MNV, 22.2.1956.

²⁸³ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, Zápisy ze schůzí MNV Petrovice I 1952-1960, inv.č.102, karton č. 12. Zápis ze schůze rady MNV, 26.3.1956.

s nejnужnějšími věcmi odešli k sestře jeho babičky do Červených Janovic. U ní bydleli do roku 1960, pak si ve Zbraslavicích postavili vlastní dům.

Ladislav Samek s rodinou zůstal sice v Petrovicích, ale musel se odstěhovat ke své sestře. Ladislav Mráček s rodinou byl vystěhován nejdále, až do vesnice Polipsy, ležící 3 km od Kácova.

Josef Samek musel pracovat v zemědělství, a tak přes rok jezdil s traktorem u ČSSS a v zimě dělal v dílně. Opravoval zemědělské stroje, byl zaměstnán ve svářečské dílně nebo pracoval jako tesař. Přes všechno příkoří dělal svou práci svědomitě, takže se dokonce umístil na 2. místě v celorepublikové soutěži pracovníků JZD. Takovéto zásahy do života jeho i celé rodiny však nezůstaly bez následků. Jeho syn vzpomínal, že otec byl dřív veselý a družný, pak ale trávil co nejvíce času sám na poli a hodně a těžce pracoval, což ho stálo zdraví a zkrátilo mu to život.

5. 5. Založení JZD v Bahně a Opatovicích I

Druhá a definitivní fáze kolektivizace zemědělství se ze všech sledovaných vesnic prosadila nejdříve v Bahně a v Opatovicích I. Obě ležely v úrodnější oblasti a byly z těchto obcí nejbližší Kutné Hoře. JZD v okolních vesnicích už existovala (v Březové od roku 1952, v Krupé - Bykání znovu od 2. července 1957, v Malešově a Roztěži od roku 1950), takže bylo snahou okresních orgánů je založit i v obcích, kde dosud scházela.

5. 5. 1. JZD v Bahně

V březnu 1957 se funkcionáři z okresu zaměřili na obec Bahno, přičemž postupovali promyšleněji a s větší důkladností. 20. března 1957 se schůze rady MNV, která projednávala způsob řešení nezajištěné půdy v obci, zúčastnili první náměstek ONV s. Kubík, jeden člen ONV a dva pracovníci okresního výkupu. Členy místního národního výboru v podstatě zatlačili do kouta a opakovaně na ně útočili, co chtějí s nezajištěnou půdou udělat. Bylo naprosto jasné, kam tyto útoky směřují. Člen rady A. Trnka podotkl, že v obci je mnoho starých a nemocných hospodářů, kteří JZD stejně nebudou nic platní, a případné družstvo by si mělo vzít jen tolik půdy, kolik by bylo schopné obdělávat. Nebylo to přímo řečeno, ale zdá se, že si místní funkcionáři mysleli, že by soukromí zemědělci, kteří své pozemky obdělávat stačí, mohli tak i nadále hospodařit, a JZD by obdělávalo pouze půdu těch, kteří to dělat nemohou. O tomto řešení ale zástupci okresu nechtěli ani slyšet a připomínali možnost použít zákon č. 50/1955 Sb., zkrátka donutit všechny ke vstupu do JZD. Přítomní členové MNV se ještě bránili a poukazovali na špatné poměry v JZD a nedostatky v jejich hospodaření. V tom

jim však pracovníci ONV oponovali a dokládali případy jednotlivých družstev, kde tomu tak není.²⁸⁴ Zároveň jim však začala docházet trpělivost a celá schůze skončila incidentem mezi zástupci ONV a pracovníkem okresního výkupu, kterého nařkli, že se „zastává svých přítelíčků neplničů.“²⁸⁵ Napadený se ohradil, že to není pravda a žádal tuto výpověď zaprotokolovat, a tím celé jednání skončilo.

Další schůze MNV v Bahně se konala až 22. května 1957, kdy se po volbách ustavil nový MNV. Předsedou byl opět zvolen J. Vojtíšek, také tajemník zůstal stejný, ale rada byla doplněna o 3 nové členy. Zároveň se ustavilo 5 komisí, kde ale vesměs zasedali stejní lidé jako předtím.²⁸⁶

O měsíc později se v Bahně konala další schůze MNV, na které byl opět přítomen zástupce ONV. Na pořadu byla samozřejmě socializace vesnice. Rada MNV se usnesla, „že na návrh rady ONV v Kutné Hoře ve věci socializace vesnice se po předběžném zhodnocení obce bude usilovat o založení JZD a agitací mezi zemědělci bude tyto získávat pro vstup do JZD.“²⁸⁷ Dále si rada MNV dala závazek, že na každé schůzi bude sledovat a kontrolovat postup agitace v zájmu zdárného ukončení socializace vesnice: „Vyřešením těchto úkolů vytvoříme předpoklady pro zvýšení zemědělské výroby i růst hmotné a kulturní úrovně rolníků.“²⁸⁸

Podle zápisu místní kroniky si můžeme udělat jasnou představu, jak se ke kolektivizaci stavěli bahenští zemědělci: „Ještě v jarních měsících nechtěl nikdo v Bahně o JZD ani slyšet. Občané nechodili ani do veřejných schůzí, aby tam neslyšeli o družstvu.“²⁸⁹

Postupně jim ale nezbývalo nic jiného, než začít měnit názor. Do katastru obce náleželo 35 ha půdy, kterou neměl kdo obhospodařovat. 8 ha sice osela tabáková továrna z Kutné Hory, ale zbytek nikdo nechtěl. MNV musel tento problém řešit a půdu začít přidělovat jednotlivým zemědělcům, kteří však na přidělené půdě odmítali hospodařit, protože by zvýšené dodávky už nedokázali splnit.

Přesto se rada MNV v Bahně na založení JZD nijak aktivně podílet nechtěla. V červnu měli členové MNV ve dvojicích chodit k místním zemědělcům a přesvědčovat je o nutnosti založení JZD. Z pěti dvojic šla nakonec jenom jediná a jakéhosi výsledku dosáhla pouze

---

²⁸⁴ SOKA Kutná Hora, MNV Bahno - Zápisy ze schůzí pléna a rady MNV 1956-1960, inv. č. 1, kniha č. 1. Zápis ze schůze MNV, 20.3.1957.

²⁸⁵ Tamtéž.

²⁸⁶ Nechuť k prosazování ostré socializační politiky se jistě odrazila i v přístupu místních obyvatel ke květnovým volbám do národních výborů. Kandidátka pro Bahno se sestavovala velmi obtížně, nikdo se patrně nechtěl v místním národním výboru angažovat. Kvůli schválení navržených kandidátů byly uspořádány dvě veřejné schůze, ale za velmi malé účasti.

²⁸⁷ SOKA Kutná Hora, f. MNV Bahno - Zápisy ze schůzí pléna a rady MNV 1956-1960, inv.č. 1, kniha č. 1. Zápis ze schůze pléna MNV, 26.6.1957.

²⁸⁸ SOKA Kutná Hora, f. MNV Bahno - Zápisy ze schůzí pléna a rady MNV 1956-1960, inv.č. 1, kniha č. 1. Zápis ze schůze pléna MNV, 26.6.1957.

²⁸⁹ SOKA Kutná Hora, f. MNV Černíny - Pamětní kniha obce Bahno 1955-1960, kniha č. 117, s. 5.

v osadě Bahýnko, kde 5 obyvatel souhlasilo se založením JZD. Tím se veškerá aktivita místního výboru k založení družstva v Bahně vyčerpala.

Okresním orgánům však začala docházet trpělivost. Proto po jejich vybidnutí se rada MNV v Bahně sešla 3. července 1957 a usnesla se, že „8. července po dvojicích budou členové pléna chodit dům od domu, získávat podpisy na přihlášky do JZD.“²⁹⁰ Avšak okresní národní výbor už nechtěl nechat nic náhodě, a tak se ve stanovený den 8. července v obci objevili agitátoři z OV KSČ z Kutné Hory a obcházeli jednotlivé hospodáře s přihláškami do JZD. Přes jejich snahu se ale místní zemědělci zdráhali a nikdo nechtěl podepsat přihlášku jako první.

Agitátoři se však nevzdávali a pokračovali v tomto přesvědčování i další dny, až se najednou začalo proslýchat, že „podepsané přihlášky přibývají.“²⁹¹ Nejdřív podepsali malorolníci, později i několik zemědělců s větší výměrou půdy. Do vesnice denně přijížděli další agitátoři - zaměstnanci ČSD, ONV, VB, ministerstva vnitra i vojáci, kteří tvořili tzv. úderky.²⁹²

Když nepomohlo přesvědčování, hledaly se jiné způsoby. Např. hospodáři A. Klečákovi hrozili, že pokud přihlášku nepodepíše, propustí jeho syna ze zaměstnání u STS v Malešově. Dále využili toho, že Klečákovi právě opravovali střechu a MNV jim po ústní dohodě opravu povolil, bohužel však neměli žádný písemný doklad. To okamžitě posloužilo jako záminka k vyhrožování trestním postihem, jelikož jim chybí stavební povolení a také na materiál na střechu nemají doklady. Nezbyvalo pro ně jiné východisko, než přihlášku podepsat.²⁹³

Je zřejmé, že takovému náporu nemohli zdejší zemědělci dlouho odolávat, a tak není divu, že podepsaných přihlášek do družstva přibývalo. Za týden jich měli agitátoři už tolik, že 15. července mohla být do místního hostince svolána ustavující schůze JZD. Byla na ní přítomna celá delegace z okresu, funkcionáři ONV v čele s předsedou Kroutilem, zástupci patronátního závodu ČSD z Kutné Hory, dále členové MO KSČ a dalších složek NF.²⁹⁴

Na této schůzi podepsali přihlášku ještě další zemědělci, takže právě ustanovené JZD Bahno mělo 62 členů a výměru půdy 310 ha.²⁹⁵ V předsednictvu zasedali vesměs střední rolníci s výměrou mezi 10 až 15 ha. Předsedou se stal Jaroslav Bačkora, vedoucím rostlinné výroby Václav Pilař, který byl v roce 1953 veden v seznamech ONV jako vesnický boháč,

²⁹⁰ SOKA Kutná Hora, f. MNV Bahno - Zápisy ze schůzí pléna a rady MNV 1956-1960, inv.č. 1, kniha č. 1. Zápis ze schůze rady MNV, 3.7.1957.

²⁹¹ SOKA Kutná Hora, f. MNV Černíny - Pamětní kniha obce Bahno 1955-1960, kniha č. 117, s. 5.

²⁹² Tamtéž.

²⁹³ Archiv autorky. Rozhovor s Miloslavem Klečákem, 14.4.2012.

²⁹⁴ SOKA Kutná Hora, f. MNV Bahno - Zápisy ze schůzí pléna a rady MNV 1956-1960, inv.č. 1, kniha č. 1. Zápis o volbě představenstva ustavující schůze JZD, konané v Bahně v hostinci u Růžičků 15.7.1957.

²⁹⁵ Tamtéž.

vedoucím živočišné výroby Josef Rajdl.²⁹⁶ Během týdne přistoupilo dalších 5 členů, takže v celé obci zůstalo pouze pár soukromých zemědělců - největším byl Karel Bureš s polnostmi o výměře 10 ha, nejmenším František Malinda s 0,84 ha.²⁹⁷

5. 5. 2. JZD v Opatovicích I

Obdobným způsobem jako v Bahně probíhaly během roku 1957 přípravy k založení JZD i v Opatovicích I. Přitom myšlenky kolektivního hospodaření nebyly zpočátku nakloněny ani místní komunisté. Např. na lednové schůzi MO KSČ v Opatovicích se sice o založení JZD v obci jednalo a přítomný zástupce ONV přesvědčoval členy místní organizace o výhodách společného hospodaření, ale z jejich reakcí je vidět, že se báli špatného hospodaření a také malých odměn za práci. Dokládá to postoj předsedy MO, který se počátečních obtíží JZD obával z toho důvodu, že má několik nezletilých dětí. Další z místních komunistů říkal, že má nemocnou manželku a pracuje jako cestář. Jedině manželka předsedy MNV a aktivní komunistka s. Zatřepálková se založením JZD souhlasila a byla ochotná do družstva vstoupit. Někteří členové místní organizace KSČ se do schůze raději nedostavili.

Během jara se na pořad sporadicky pořádaných schůzí dostalo projednávání JZD pouze jednou a opět se k žádnému konkrétnímu závěru nedošlo. Ani na konci června 1957 nebyla tato otázka ještě vyřešena: „*Debata, která se rozvinula o socializaci vesnice trvala přes 1 hodinu, přesto však nebyla vyřízena ani jedna konkrétní otázka.*“²⁹⁸ I členové MNV se na základě nedobrych zkušeností z okolních obcí báli špatného hospodaření družstva. Když totiž předseda argumentoval nově založeným JZD v sousední obci Předbořice a prohlašoval, že i zdejší zemědělci si vstupem do družstva velmi polepší, ozvala se námitka, že v Předbořicích nemají problém s ustájením skotu a prasat. V Opatovicích že je však pouze jedna budova, bývalý Hanzlův statek, kam se vejde sotva 25 krav. Napájení by se navíc muselo dělat ručně, protože vodu by bylo nutné nosit od pumpy. Dalších 70 kusů dojnic a prasata by nebylo kam umístit. Na obsluhu dobytka tímto způsobem by byla potřeba mnoho pracovních sil, které by pak chyběly v rostlinné výrobě. I přes tyto oprávněné námitky předseda Zatřepálek zdůraznil, „*že o založení JZD se musí jednat a že k založení JZD jednou musí dojít, aby byla zvýšena rostlinná a živočišná výroba.*“²⁹⁹

---

²⁹⁶ SOKA Kutná Hora, f. MNV Bahno - Zápisy ze schůzí pléna a rady MNV 1956-1960, inv.č. 1, kniha č. 1. Zápis o volbě představenstva ustavující schůze JZD, konané v Bahně v hostinci u Růžičků 15.7.1957.

²⁹⁷ Tamtéž.

²⁹⁸ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora, Zápisy ze schůzí MNV Opatovice I 1952-1959, inv. č. 99, karton č.12. Zápis ze schůze MNV, 28.6.1957.

²⁹⁹ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora, Zápisy ze schůzí MNV Opatovice I 1952-1959, inv. č. 99, karton č.12. Zápis ze schůze MNV, 28.6.1957.

V červenci se ale i v Opatovicích I již neodvratně schylovalo k založení JZD a postup byl téměř stejný jako v Bahně. Oproti sousednímu Bahnu se však nejdříve začalo u místních členů strany. M. Zatřepálková iniciativně podepsala přihlášku už v květnu, ostatní členové strany ji museli podepsat 2. července přímo na sekretariátu OV KSČ v Kutné Hoře, kam si je pro všechny případy pozvali.³⁰⁰

10. července 1957 pak přijeli do Opatovic I členové ONV, kteří začali obcházet jednotlivé zemědělce a přesvědčovali je o založení JZD. Stejně jako v případě členů strany si na ONV do Kutné Hory pozvali i členy rady MNV z Opatovic, protože podle slov předsedy ONV bylo povinností zástupců obce, aby přihlášku podepsali jako první a šli ostatním příkladem.³⁰¹ Na mimořádné schůzi MNV 14. července, které se zúčastnil sám předseda ONV Kroutil a jeho dva náměstci, tak členové místního národního výboru připojili své podpisy ke svým kolegům z místní organizace KSČ. Do dvou dnů získali agitátoři 32 přihlášek, o den později se přihlásilo dalších 8 zemědělců, takže JZD mělo 40 členů. Ke dni 16. července bylo přihlášeno už 68 osob.³⁰²

Hned následujícího dne, 17. července 1957, se konala v místním hostinci v Opatovicích I ustavující schůze JZD za přítomnosti předsedy ONV a tří zástupců OV KSČ. Tehdy už bylo v družstvu 72 přihlášených a jeho polnosti měly výměru 276,32 ha.³⁰³ Po skončení schůze se konala taneční zábava, kde hrála dechová hudba vojenské posádky z Kutné Hory a Výbor žen připravil pro nové družstevníky občerstvení.³⁰⁴

Bezprostředně po žních se v obou obcích začaly provádět hospodářsko-technické úpravy půdy, STS rozorávala meze a scelovala pozemky, vyměřovaly se záhumenky pro jednotlivé členy družstva. Přesto si na schůzi rady MNV na konci září 1957 předseda družstva v Bahně J. Bačkora stěžoval, „že si nemůže pomoci, ale že výstavba i hospodaření JZD jde špatně.“³⁰⁵ Jako důvod udával malý zájem členů o společnou práci na družstevním a naopak větší o hospodaření na vlastním záhumenku.

---

³⁰⁰ SOKA Kutná Hora, f. OV KSČ Kutná Hora - MO KSČ - Opatovice I 1950-1960, inv. č. 912, kniha č. 901. Zápis z členské schůze MO KSČ, 4.7.1957.

³⁰¹ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora, Zápisy ze schůzí MNV Opatovice I 1952-1959, inv.č.99, karton č.12. Zápis z mimořádné členské schůze MNV, 14.7.1957.

³⁰² SOKA Kutná Hora, f. OV KSČ Kutná Hora - MO KSČ - Opatovice I 1950-1960, inv. č. 912, kniha č. 901. Zápis z členské schůze MO KSČ, 16.7.1957.

³⁰³ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora, Zápisy ze schůzí MNV Opatovice I 1952-1959, inv.č.99, karton č.12. Zápis o průběhu ustavující schůze JZD, 17.7.1957.

³⁰⁴ Tamtéž.

³⁰⁵ SOKA Kutná Hora, f. MNV Bahno - Zápisy ze schůzí pléna a rady MNV 1956-1960, inv. č.1, kniha č.1. Zápis ze schůze pléna MNV, 25.9.1957.

Socializace vesnice se však nedotkla pouze zemědělství. V obou uvedených obcích byly totiž do konce roku socializovány i místní hostince, které převzala Jednota Kutná Hora.³⁰⁶ V Opatovicích I členové místního výboru dospěli dále k závěru, že ve vsi stačí pouze jeden hostinec, který přejde do socialistického sektoru. Proto se druhá hospoda B. Zichové měla uzavřít, k čemuž měl dát souhlas MNV. Místnímu národnímu výboru se však tomuto nepříjemnému rozhodnutí podařilo vyhnout, protože v listopadu 1957 už soukromí provozovatelé neměli dostat žádné zboží, a bylo jasné, že B. Zichová bude muset hospodu uzavřít sama.³⁰⁷

5. 6. Socializace vesnice a založení JZD v dalších sledovaných obcích

O socializaci vesnice a založení JZD se v roce 1957 začalo znovu jednat také v Mitrově, kde místní národní výbor ve vymáhání dodávek opět přitvrdil. V této obci však prosadit vznik družstva bylo o to těžší, že místní zemědělci měli stále před očima tristní hospodaření prvního JZD. Proto v srpnu 1957 musel předseda MNV realisticky oznámit, že *„prozatím nelze nikoho pro rozšíření členské základy JZD získat a že bude nutné s tím počkat až na pozdější dobu. Protože prozatím nejsou příznivé podmínky.“*³⁰⁸

Naopak vranický místní národní výbor nadále pokračoval ve své opatrné politice. Pro ilustraci je zajímavé nahlédnout do zápisu z února 1957, který se týkal kontroly stavu dojníc a zástavu prasat u jednotlivých zemědělců. Zjistilo se, že *„někteří zemědělci nemají plánované stavy dobytka i prasat. Proto se rada usnesla upozornit zemědělce, aby si včas opatřili a doplnili stavy, aby mohli plnit řádně své dodávky.“*³⁰⁹

---

³⁰⁶ SOkA Kutná Hora, f. MNV Bahno - Zápisy ze schůzí pléna a rady MNV 1956-1960, inv. č.1, kniha č.1. Zápis ze schůze pléna MNV, 27.11.1957.

³⁰⁷ Díky úspěšnému založení JZD i rozhodnému postupu v socializaci obce byl v lednu 1958 Místní národní výbor v Opatovicích I označen za nejlepší MNV na okrese za rok 1957. Oceněn byl rovněž jeho předseda F. Zatřepálek, který za vzornou práci dostal náramkové hodinky a MNV odměnu 3000 Kčs. In: SOkA Kutná Hora, f. OV KSČ Kutná Hora - MO KSČ - Opatovice I 1950-1960, inv. č. 912, kniha č. 901. Zápis z výroční schůze, konané dne 21.1.1958.

³⁰⁸ SOkA Kutná Hora, f. MNV Mitrov - Zápisy ze schůzí pléna a rady MNV 1955-1959, inv. č. 2, kniha č. 2. Zápis ze schůze MNV, 1.8.1957.

Také MNV v Kácově během roku 1957 intenzivně jednal o založení JZD, ale bez jakékoli odezvy. Bylo to zcela pochopitelné, protože místní družstvo hospodařilo ještě hůře než v Mitrově. Proto se začátkem prosince 1957 rada MNV rozhodla, že znovu zkusí nátlakovou politiku, a to na základě usnesení, že se konečně musí vyřešit nesplnění dodávek z let 1955, 1956 a 1957. Krátce na to byli tzv. neplničů předvoláni na MNV, kde s každým z nich byly projednány jeho dodávkové úkoly a provedl se o tom zápis. V případě některých zemědělců MNV už rovnou doporučil zahájit trestní řízení u ONV, protože nezaručovali řádné plnění dodávek nebo obdělání půdy. Znovu zde však hrálo důležitou roli třídní hledisko, kdy všichni tři velcí sedláci ze Zlivi, ale i největší zemědělci z Kácova byli kvůli dluhům v dodávkách ihned předáni k trestnímu řízení. Účinným nátlakovým prostředkem i na ostatní zemědělce se stal pojem zanedbané hospodářství, které nemohli zajistit například pro stáří. Postihům se však nevyhnuli ani kovozezemědělci do 3 ha. In: SOkA Kutná Hora, f. MNV Kácov - Zápisy ze schůzí MNV Kácov 1957, inv. č. 5, kniha č. 5. Zápis ze schůze rady MNV v Kácově, 3.12.1957.

³⁰⁹ SOkA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora - Zápisy ze schůzí MNV Vranice 1952-1960, inv. č.140, karton č.19. Zápis ze schůze rady MNV, 26.2.1957.

Podobně vyznívá i zápis ze schůze v prosinci 1957, kde se hodnotilo plnění státních dodávek u jednotlivých zemědělských závodů: „*Někteří zemědělci své dodávkové povinnosti státu splnili a někteří se zavázali plniti své státní dodávky v prvním čtvrtletí.*“³¹⁰ Stojí za povšimnutí, že nikdy není uvedeno konkrétní jméno, pouze všeobecné a vyhýbavé konstatování. Rada MNV na nikoho neupozorňovala, nikoho nedoporučovala k potrestání, přestože se nesplněné dodávky evidovaly na oddělení okresního výkupu a nedaly se prostě jen tak zrušit. Tento příklad z Vranic znovu dokládá, že přece jen stále záleželo na postoji a aktivitě místních funkcionářů, kteří mohli návrhy na postihy ovlivnit. Navíc se zdejší MNV snažil zemědělcům pomáhat i jinak, např. povoloval domácí porážky i těm, kteří neměli splněné dodávky. Jenže situace se nejen pro tuto vesnici začala dramaticky měnit od počátku roku 1958.

5. 7. Rozhodující rok 1958

V roce 1958 na Kutnohorsku kolektivizace vyvrcholila a ONV se zaměřil i na okrajové části okresu, které zatím do jisté míry unikaly jeho pozornosti. Během roku došlo k založení 34 JZD,³¹¹ takže přeměna soukromého hospodaření v socialistické zemědělství byla v podstatě dovršena. V tuto chvíli před kolektivizací vesnice skutečně nebylo úniku, dala se pouze zdržovat, ale ne zadržet. Výstižně o tom vypovídají případy čtyř analyzovaných obcí.

5. 7. 1. Petrovice I

Nejdříve došlo k ustavení JZD v Petrovicích I, když důvodem bylo nejen zakládání družstev v okolních obcích, ale především alarmující hospodaření místní farmy Čs. státních statků. V roce 1955 zde byly postaveny 2 salaše pro 100 kusů dobytka (v ceně 400 000 Kčs), pokryté pouze lepenkou, ale ta byla už tak sešlá, že při dešti zatékalo až na dobytek. Pokud by se střecha v nejbližší době neopravila, hrozilo, že se zřítí. Dále bylo málo krmiva pro dobytek a vzhledem k jeho počtu by nevystačilo až do nové zelené píce a muselo by se dovážet odjinud. Navíc v budově ČSSS bydlel jeho bývalý zaměstnanec, který poškozoval různá zařízení statku, topil jeho oplocením, kradl seno a otop.³¹² Rada MNV v Petrovicích na to opakovaně upozorňovala, ale odpověď z ONV přišla až v polovině dubna 1958. Byly však provedeny jen nejnutnější opravy a opatření - provizorně se opravila střecha, krmivo se dováželo z okolních

---

³¹⁰ SOkA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora - Zápisy ze schůzí MNV Vranice 1952-1960, inv. č.140, karton č.19, Zápis ze schůze rady MNV, 14.12.1957.

³¹¹ Tato čísla nejsou definitivní, protože v evidenci u některých obcí a JZD chybí údaje. In: SOkA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, sign. zem/20 - Evidenční štítky JZD 1959-1960 (datum založení, výměra, funkce atd.), inv. č. 1307, karton č. 639.

³¹² SOkA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, Zápisy ze schůzí MNV Petrovice I 1952-1960, inv.č.102, karton č. 12. Zápis ze schůze rady MNV, 21.2.1958.

statků, bývalý zaměstnanec se měl koncem března vystěhovat, ale protože tam stále bydlel, měl to s ním vyřídit sám MNV.³¹³

Zároveň v dubnu 1958 ještě zintenzívněly přesvědčovací akce pro založení JZD, a tak během tohoto měsíce postupně vznikla nová družstva v okolních obcích a do již existujících JZD vstupovali další zemědělci.³¹⁴ Největší práci ale měli okresní agitátoři v Petrovicích I, kam dokonce pravidelně zajížděl sám předseda ONV Kroutil i zástupci ČSSS. Hlavní překážkou v přesvědčování byla špatná zkušenost místních s hospodařením JZD v roce 1953 a oprávněné obavy, aby to nedopadlo podobně. Stejně jako minulý rok v Bahně a Opatovicích I se vedení okresu nejdříve zaměřilo na místní národní výbor.

22. dubna 1958 se spolu s místní zemědělskou komisí konala další schůze MNV, opět za účasti předsedy okresního národního výboru. Členové MNV i zemědělské komise zde podepsali přihlášku do JZD a zároveň byla naplánována veřejná schůze, kde by se dále jednalo s místními obyvateli.

O dva dny později se v sále Jednoty sešel celý MNV, zástupci ONV opět v čele s jeho předsedou a 38 místních lidí. Znovu se mluvilo o výhodách a kladech JZD a podmínkách založení družstva v obci. Farma ČSSS v Petrovicích měla být zrušena a převzata do nového JZD. Na této schůzi byl už založen přípravný výbor.³¹⁵

Konečně 5. května 1958 se konala ustavující schůze JZD. Vstoupilo do něj 78 členů a pozemky, které do nového JZD vložili, měly celkem výměru 322,8 ha, z toho bylo 265,43 ha orné půdy. Záhumenky tvořily 27 ha zemědělské půdy, z toho 15 ha orné.³¹⁶

O týden později bylo zvoleno 9členné představenstvo JZD, v němž zasedli 2 střední zemědělci (10 ha) a 7 malorolníků (5-6 ha), předsedou se stal J. Major. V 5členné revizní komisi byli dva zemědělci s 12 ha.³¹⁷ Rada ONV 16. května 1958 takto ustavené družstvo schválila,³¹⁸ ale považovala je za JZD s obnovenou činností, která byla od roku 1954 dočasně přerušena.

24. června se pak konala společná schůze JZD a MNV za přítomnosti zástupců kraje, okresu i Čs. státních statků, na níž bylo dohodnuto, že se po žních ČSSS v Petrovicích zruší. Oproti prvnímu pokusu o založení družstva se nyní nové JZD dočkalo konkrétní pomoci,

³¹³ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, Zápisy ze schůzí MNV Petrovice I 1952-1960, inv.č.102, karton č. 12. OK/57 Rada MNV v Petrovicích I, 17.4.1958.

³¹⁴ SOKA Kutná Hora, f. Archiv obce Petrovice I, Kronika obce z let 1925-1945 (1966), inv.č.2, kniha č.2, s.151.

³¹⁵ SOKA Kutná Hora, f. Archiv obce Petrovice I, Kronika obce z let 1925-1945 (1966), inv.č.2, kniha č.2, s.151.

³¹⁶ SOKA Kutná Hora, f. Archiv obce Petrovice I, Kronika obce z let 1925-1945 (1966), inv.č.2, kniha č.2, s.151.

³¹⁷ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, sign. zem/20 - Zakládání JZD (1949-1960), Petrovice I - Přívlaky, inv. č. 1307, karton č. 632. Schválení ustanovení JZD v Petrovicích I, 13.5.1958.

³¹⁸ Tamtéž.

když např. cukrovar Ovčáry jako patronátní závod zapůjčil traktor a STS v Červených Janovicích pomáhala s dokončením jarních prací.

5. 7. 2. Mitrov

JZD v Mitrově přes všechny potíže a nedostatek členů svou činnost nikdy nepřerušilo, takže nyní stačilo místní zemědělce přesvědčit, aby rozšířili jeho členskou základnu. Poté, co vznikla řada družstev v okolí, mitrovští zemědělci už neviděli jiné východisko a z danou situací se smířili. V srpnu 1958 to jasně zaznělo ve slovech předsedy MNV: „*s ohledem na postup socializace v okolních vesnicích jsou zemědělci naší obce již přesvědčeni o nutnosti vstupu do JZD a jsou rozhodnuti tak učinit od 1.10.58.*“³¹⁹

Protože se JZD Mitrov trvale potýkalo s různými problémy, nízkou PJ atd., počítalo se už od června 1958, že se po zvětšení členské základny rovnou sloučí s JZD Uhlířské Janovice. Na podzim skutečně do družstva vstoupili téměř všichni zemědělci, přičemž mimo opět zůstalo jen pár maloročníků v osadě Silvánka. Ke sloučení s JZD Uhlířské Janovice však došlo až v lednu 1959 a sloučené družstvo pak mělo 64 členů, sdružovalo 38 zemědělských závodů a hospodařilo na výměře 228,75 ha zemědělské půdy.³²⁰

Největší problémy ohledně kolektivizace však nastaly na úplné výspě kutnohorského okresu, ve Vranicích a v Kácově.

5. 7. 3. Vranice

Už v lednu 1958 se schůze rady MNV ve Vranicích zúčastnil člen rady okresního národního výboru, aby promluvil o výhodách kolektivního hospodaření, ale bez valné odezvy. I když se poté schůze místního národního výboru konaly téměř každý týden a řešily se na nich dodávky zemědělských produktů, nezajištěná půda nebo socializace vesnice, přístup jeho členů se nezměnil. Stále se uchylovali k vyhýbavým formulacím a vedení MNV zvolilo vyložené zdržovací taktiku, což dokládá např. zápis z 11. března 1958, který se opět týkal plnění státních dodávek: „*Bude kontrolováno plnění u jednotlivých zemědělských závodů a dbáno na dodržování plánovaných stavů u zemědělců, aby mohli svoje dodávky plnit.*“³²¹

V dubnu 1958 se MNV ve Vranicích urychleně snažil řešit zajištění hospodářství a obdělávání půdy B. Zmrhala, který psychicky onemocněl a byl převezen do ústavu. O

³¹⁹ SOKA Kutná Hora, f. MNV Mitrov - Zápisy ze schůzí pléna a rady MNV 1955-1959, inv. č. 2, kniha č. 2. Zápis z pracovní schůze rady MNV, 7.8.1958.

³²⁰ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, sign. zem/20 - Zakládání JZD (1949-1960), Mitrov - Nové Dvory, inv. č. 1307, karton č. 630, Sloučení JZD Uhlířské Janovice s JZD Mitrov, 14.1.1959.

³²¹ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora - Zápisy ze schůzí MNV Vranice 1952-1960, inv. č.140, karton č.19, Zápis ze schůze MNV, 11.3.1958.

hospodářství se starala jenom jeho sestra, na což její síly pochopitelně nestačily, a případná likvidace této usedlosti by mohla dobře posloužit jako záminka pro uspíšení kolektivizace. Při jednání s MNV slíbila, že hospodářství zajistí, pokud MNV sežene někoho na polní práce a úklid dobytka. Představenstvo se proto obrátilo na Zmrhalova opatrovníka B. Jandu, který sám hospodařil na 15 ha, a ten slíbil, že pokud mu MNV poskytne slámu a krmení, tak se hospodářství ujme.³²² S tímto návrhem MNV souhlasil a chod hospodářství byl tak zajištěn. Tento přístup dokládá vzájemnou pomoc a snahu najít řešení v téměř bezvýchodné situaci.

Tentýž měsíc se na pořad schůzí dostala také velmi aktuální otázka socializace vesnice. Postoj MNV byl velmi výmluvný: *„Tato otázka se již několikrát projednávala a mluví se o ní s lidmi a stále je vidět, že není pro toto pochopení. Jakmile zemědělci dojdou k tomu názoru a pochopí myšlenku socializace, bude se provádět.“*³²³ Jenže ani o měsíc později nebylo v otázce socializace vesnice přijato žádné usnesení a v červnu se o ní v zápisech raději už ani nezmiňovali. Je jasné, že takovýto přístup se nedal uplatňovat donekonečna a důsledky na sebe nenechaly dlouho čekat.

30. června 1958 se ve Vranicích konala důležitá schůze, která začala v 9 hodin večer v místní hospodě za přítomnosti občanů celé vesnice a skončila až o půlnoci. Osobně se jí zúčastnil předseda ONV v Kutné Hoře, náměstek předsedy okresního soudu, instruktor z KNV, funkcionáři a pracovníci JZD ve Svatém Jakubu,³²⁴ jednoho z prvních JZD na okrese. Program byl jasný a neúprosný - založení JZD v obci, provedení ustavující schůze a volba představenstva. Samozřejmě se nešetřilo přísliby o výhodách, pokud by došlo k založení družstva ještě toho večera, a předseda ONV vyzýval jednotlivé občany, aby na takové řešení přistoupili: *„Vyzývá přítomné, kteří nemají ještě podepsanou přihlášku, aby podepsali, aby se docílilo aspoň přespoloviční výměry a mohlo by se přikročit k ustanovení družstva a volby představenstva. Přesvědčuje předsedu MNV Jelínka, aby podepsal přihlášku, kterýž však tvrdí, že podepíše až po sklizni. Přes veškeré mluvení soudr. předsedy z ONV a přítomných zůstává věc na mrtvém bodě.“*³²⁵

Zápisy MNV z léta 1958 se bohužel nedochovaly, takže nelze přesně sledovat další postup. Předseda Jelínek svůj požadavek nicméně prosadil, protože jednotné zemědělské družstvo bylo skutečně založeno až po žních, a to 19. září 1958.³²⁶ Když nepomohlo přesvědčování,

³²² SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora - Zápisy ze schůzí MNV Vranice 1952-1960, inv. č.140, karton č.19, Zápis ze schůze MNV, 19.4.1958.

³²³ Tamtéž. Zápis ze schůze MNV, 22.4.1958.

³²⁴ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora - Zápisy ze schůzí MNV Vranice 1952-1960, inv. č.140, karton č.19, Zápis ze schůze MNV, 30.6.1958.

³²⁵ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora - Zápisy ze schůzí MNV Vranice 1952-1960, inv. č.140, karton č.19, Zápis ze schůze MNV.

³²⁶ SOKA Kutná Hora, f. Okresní soud Kutná Hora, Vyšetřovací spis č. VB-11 251/40-1958.

nastoupil tvrdší nátlak. Podobně jako o rok dříve v Bahně se agitátoři zaměřili na střední zemědělce. Využili toho, že jeden z největších hospodářů B. Janda právě opravoval střechu. Přestože měl dřevo na opravu z vlastního lesa, vyhrožovali mu trestním postihem, neboť ho prý pokácel víc, než měl povoleno, chybělo mu stavební povolení atd. Navrhli jediné řešení, jak se vyhnout postihu, a tím byl vstup do JZD. Po jeho vstupu se přidali i menší zemědělci.

Vzniklé JZD III. typu bylo sice většinové, když do něj vstoupilo čtyřiatdvacet zemědělců, ale šestnáct dalších vstup odmítlo. Bylo to vlastně poprvé, kdy se Vranice rozdělily a místní obyvatelé nepostupovali společně. Tato skupina zahrnovalo jak bývalého největšího sedláka Kubína, osm středních rolníků s výměrou okolo 10 ha, tak i pět kvozemědělců s výměrou pozemků do 1 ha. Nejzajímavější ale bylo, že do družstva nevstoupil ani předseda Jelínek, který sám hospodařil na výměře 10,5 ha. Tím se pro státní orgány stal předseda MNV hlavní překážkou pro dokončení socializace vesnice, protože mezi lidmi měl stále velkou autoritu a mnozí se na něho také odvolávali. Hledala se proto záminka, jak proti němu zakročit.

Ještě v den založení JZD, tedy 19. září, se konala jeho členská schůze, která požádala odbor zemědělského a lesnického hospodářství rady ONV v Kutné Hoře o provedení hospodářsko-technické úpravy pozemků (HTÚP).³²⁷ Ten obratem slíbil, že do deseti dnů vyšle do Vranic svého technického pracovníka, a zároveň nařídil upozornit soukromě hospodařící zemědělce, aby neprováděli na svých polích žádné podzimní práce do té doby, než budou HTÚP provedeny.³²⁸

20. září předseda MNV toto usnesení vyhlásil místním rozhlasem a navíc vydal oběžník, kde na tyto okolnosti soukromě hospodařící rolníky upozornil. Jenomže následujících deset dnů se vůbec nic nedělo. Proto předseda Jelínek 30. září, tedy přesně po uplynutí desetidenní lhůty, vydal nový oběžník, v němž uvedl: „*Dnešním dnem skončil zákaz vykonávání zeměd. prací soukromě hospodařících zemědělců a proto každý konejte urychleně ve svém hospodářství potřebné práce, aby byla zajištěna sklizeň na rok 1959.*“³²⁹ Sám Jelínek zasel na svém poli 90 arů žita, přitom někteří soukromí zemědělci obdělávali jen ta pole, která ležela na svahu, protože si mysleli, že nebudou zahrnuta do sloučeného honu JZD.

Nebylo však náhodou, že právě navečer 30. září přijel technický pracovník z okresu a následujícího dne začal provádět hospodářsko-technické úpravy pozemků. Zároveň hned ráno 1. října byl předseda Jelínek vyslýchán v Kutné Hoře a ve Vranicích mezitím urychleně probíhal výslech svědků. Již 3. října byla proti němu vyhotovena obžaloba a 9. října se konal

---

³²⁷ SOkA Kutná Hora, f. Okresní prokuratura Kutná Hora - Vyšetřovací spis č. VB-11 251/40-1958. Obžaloba Pv 313/58, čj. T 195/58.

³²⁸ Tamtéž.

³²⁹ Tamtéž.

v Kutné Hoře soud. Josef Jelínek byl uznán vinným, že dne 30. září 1958 jako samostatný zemědělec a předseda MNV ve Vranicích vydal přes zákaz ONV v Kutné Hoře oběžník pro soukromě hospodařící rolníky v obci, aby urychleně prováděli hospodářské práce na svých polích, s úmyslem narušit provádění HTÚP a způsobit založenému JZD škodu. Tím jako veřejný činitel překročil meze své pravomoci a ztížil přípravu provádění jednotného hospodářského plánu, a spáchal „*trestný čin porušení povinnosti veřejného činitele podle §175 odst. 1 b tr.z. a přestupek ochrany jednotného zemědělského plánu podle § 39 odst. 1 tr. z. spr. podle §175 odst. 1 tr.z. za použ. § 22 odst. 1 tr. z.*“³³⁰ Byl proto odsouzen k trestu odnětí svobody na jeden rok nepodmíněně. Josef Jelínek se sice odvolal, ale Krajský soud v Praze v prosinci 1958 rozsudek okresního soudu potvrdil.³³¹ Stejně tak nepomohla ani intervence zástupců MNV a členů zemědělského družstva z Vranic v Praze, patrně přímo v kanceláři prezidenta republiky.

5. 7. 4. Kácov

Pro srovnání nabízím pohled na průběh kolektivizace v Kácově, kde přes poněkud jiné podmínky, byl postup podobný, avšak s rozdílným výsledkem.

Hned v lednu 1958 proběhl v kácovské sokolovně aktiv KSČ, který vedl tajemník OV KSČ Forejt.³³² Hlavním bodem programu byla socializace zemědělství v Kácově a řečník přesvědčoval přítomné o nutnosti založení JZD. Těžko ale mohl získat podporu, když si kácovští ještě velmi dobře pamatovali katastrofální hospodaření původního JZD z roku 1950. Na to na jaře navazovala masivní přesvědčovací kampaň, kdy členové MNV, ale také dělníci, např. z patronátních závodů z Kutné Hory, takřka denně navštěvovali a přesvědčovali zemědělce v Kácově a ve Zlivi o potřebě a nutnosti kolektivního hospodaření. Podle slov kácovského kronikáře to byla úmorná a bezvýsledná práce: „*Tito agitátoři setkávali se s odpověďmi: „Já vstoupím do JZD, ale až tam bude ten či onen – nebo až tam vstoupí všichni a t. p. Akce tato trvala 3 měsíce a určitý zvrat v celé věci nastal až jasným prohlášením MNV v Kácově. Cituji doslovně: (převzato z Kácovských novin z 26. 5. 1958) JZD v Kácově založeno bude, socialismus se nezastaví na hranici Kácova. Všichni pracující se na svých pracovištích podřizují státnímu plánu, plní úkoly, čekáme to i od vás.*“³³³ Přes toto prohlášení však místní zemědělci vzdorovali dál.

³³⁰ SOKA Kutná Hora, f. Okresní soud Kutná Hora - Vyšetřovací spis č. VB-11 251/40-1958, Rozsudek T 195/58, 9.10.1958.

³³¹ SOKA Kutná Hora, f. Okresní soud Kutná Hora - Vyšetřovací spis č. VB-11 251/40-1958, čj. T 195/58, 6.12.1958.

³³² SOKA Kutná Hora, f. Kronika Kácova IV 1945-1970, kniha č. 85a, s. 78.

³³³ Tamtéž.

V létě se nadále konaly přesvědčovací schůze v místních hostincích či sokolovně, kam se všichni museli povinně dostavit. Nepomohlo vyjmenovávání všemožných výhod, kdy kromě mechanizace a ulehčení práce agitační pracovníci slibovali budoucím družstevníkům např. dovoz zmrzliny až na pole. Domlouvání se stříдалo s psychickým nátlakem, když před shromážděné zemědělce položili přihlášky do JZD a odpočítávali minuty: „*Na podepsání vám zbývá 10 minut ... ještě 5 minut ...*“.³³⁴ Napětí v sále se stupňovalo, většina přítomných seděla zaraženě, některé z přítomných žen začaly plakat. Pak se prý přihlásil můj prastrýc a oznámil: „*Už jsem se rozhodl*“, přítomní funkcionáři se k němu s nadějí obrátili, že se jejich úsilí konečně setkalo s kladnou odezvou a že získají prvního člena, on však prudce vstal a rozhodně oznámil: „*... nic podepisovat nebudu!*“ Tím strhl ostatní, nastal křik, „*že nám nemají co poroučet*“, všichni se hrnuli ven a z JZD opět nic nebylo.³³⁵

Tato vzpomínka dokresluje zprávu MNV ze září 1958, která musela konstatovat, že JZD dosud založeno nebylo, a proto bude třeba zemědělce znovu přesvědčovat o výhodách kolektivizace. Avšak ani během října 1958 se situace nezměnila a MNV pak tři čtvrtě roku přesvědčovalo zemědělce, aby vstoupili do JZD, ale bezvýsledně. Proto už skoro zoufalý předseda Plešinger podal návrh, aby byl v Kácově založen Československý státní statek.³³⁶

Ke konci roku se však ukazovalo, že většina soukromých zemědělců nedokáže vysoké dodávky splnit. Na schůzi MNV v prosinci 1958 se o každém zvlášť hlasovalo a všech těchto 30 hospodářství³³⁷ bylo podle vládního nařízení č. 50/1955 předáno do ČSSS bez náhrady.³³⁸ V obci zbylo několik soukromých zemědělců, kteří měli dodávky splněny, takže se je snažili znovu přesvědčovat, aby vstoupili do ČSSS dobrovolně, ale opět marně.

5. 8. *Dokončení socializace vesnice*

Kolektivizace zemědělství se prováděla skutečně důkladně. Do družstev vstoupila drtivá většina zemědělců, na pár zbylých soukromníků byl stále vyvíjen tlak, aby se také oni zapojili do socialistického sektoru. Byli šikanováni mj. vysokými dodávkami, výměnami pozemků na okraje katastru, přikázáním dalších pozemků do obhospodařování. Působil tu i psychologický moment, neboť lidé pochopili, že už se situace jen tak nezmění a je nutné se v nových

³³⁴ Citováno ze vzpomínek mého prastrýce Bedřicha Duška.

³³⁵ Tuto příhodu neuvádím kvůli hrdinství mého prastrýce (koneckonců byl tehdy mladý a svobodný a nemusel brát ohled na zabezpečení rodiny jako jiní), ale spíše jako doklad toho, že často záleželo na chování jednotlivce, který tak dokázal ovlivnit další lidi.

³³⁶ SOKA Kutná Hora, f. MNV Kácov 1945-1960 - Zápisy ze schůzí MNV Kácov 1958, inv. č. 6, kniha č. 6. Zápis ze schůze MNV v Kácově dne 26.10.1958.

³³⁷ Tamtéž. Zápis ze schůze MNV v Kácově dne 13.12.1958.

³³⁸ Josefu Filipovi ze Zlivi byly znovu zabráněny pozemky, stroje, hospodářská zvířata a byly mu ponechány pouze obytné budovy a zahrada jako záhumenek. Pracoval u Státních statků do roku 1962, stejně tak jeho manželka zaměstnaná jako dojička, oba přešli pak do továrny v Kácově. Josef Filip zemřel v roce 1975, jeho žena se dožila pádu režimu a zemřela až v devadesátých letech.

poměrech naučit nějak žít. Někteří soukromí zemědělci trvali na svém hospodaření, ale většinou vydrželi rok dva, než se i oni začlenili do družstva. Potom se už soukromý zemědělec stal skutečně ojedinělou raritou.

Většina funkcionářů MNV a KSCČ chtěla mít své obce zcela socializované, představitelé JZD se však museli ohlížet také na hospodářské a ekonomické faktory. Většina soukromníků byla pokročilého věku, práci ve družstvu by zastávat nemohli, a tak by pro ně představovali spíš přítěž. To byl právě případ obcí Bahno a Opatovice I.

Vzhledem k tomu, že JZD v Bahně a Opatovicích vznikla v roce 1957, kolektivizace zemědělství v nich byla dokončena už v roce 1958. Do JZD Bahno na jaře 1958 vstoupilo dalších 5 členů, takže se jejich počet zvedl na 83.³³⁹ V celé obci tak zbyl pouze jeden soukromý zemědělec, jehož výměra nedosahovala ani 1 ha. Přes tuto zanedbatelnou výměru měl i on podle mínění místních členů MNV vstoupit do JZD, protože „*jako takový okrasu socialistické vesnici nedělá a že s ním bude jednáno, aby se také zapojil do družstevní rodiny.*“³⁴⁰ Chudák pan Malinda tedy přihlášku do JZD nakonec podal, ale přesto přijat nebyl. Na členské schůzi jeho přihlášku zamítli, protože vzhledem k svému stáří by pro JZD už nebyl přínosem.

Podobně dopadl Bohumil Nešpor v Opatovicích, který kvůli nemoci nemohl své polnosti obdělávat a napsal MNV dopis, že mu všechny pole dává k dispozici. Odpověď musela být zaslána jeho manželce, protože B. Nešpor právě ten den zemřel. Nabídli jí, že má možnost se přihlásit do JZD, ale zároveň ji varovali, že „*darovat zemědělskou půdu státu bez živého a mrtvého inventáře se považuje za chytráctví.*“³⁴¹

Do konce roku 1959 vstoupili do JZD poslední soukromníci v Opatovicích a v Petrovicích. V Mitrově na posledních pár malozemědělců byl kvůli nesplněným dodávkám uplatněn zákon č. 50/1955 Sb., takže jejich hospodářství převzalo zdejší družstvo bez náhrady.³⁴²

V únoru 1959 nový předseda MNV ve Vranicích F. Polesný jednal o dobrovolném vstupu do JZD se zbývajících čtyřmi většími zemědělci. Ti po delší debatě svolili, ale jediné pod podmínkou, že se změní vedení družstva, neboť stávající není zárukou dobrého hospodaření. Funkce v družstvu tedy získali střední rolníci, v případě A. Stoupy dokonce i tzv. bývalí kulaci.³⁴³ Na jaře 1959 přistoupili další zemědělci, mezi nimi i manželka bývalého předsedy

³³⁹ SOKA Kutná Hora, f. MNV Černíny - Pamětní kniha obce Bahno 1955-1960, kniha č. 117, s. 8.

³⁴⁰ SOKA Kutná Hora, f. MNV Bahno - Zápisy ze schůzí pléna a rady MNV 1956-1960, inv. č. 1, kniha č. 1. Zápis ze schůze pléna MNV, 25.6.1958.

³⁴¹ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora - Zápisy ze schůzí MNV Opatovice I 1952-1959, inv. č. 99, karton č.12. Zápis ze schůze rady MNV, 30.12.1958.

³⁴² Tamtéž. Zápis ze schůze rady MNV, která se konala 29.9.1959.

³⁴³ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora - Zápisy ze schůzí MNV Vranice 1952-1960, inv. č.140, karton č.19, 9.2.1959.

Jelínka. Přes potíže vranického JZD byl do konce roku 1959 převeden do družstva zbytek soukromé zemědělské půdy, takže i v této obci soukromé hospodaření zaniklo.

Nejvíce soukromých zemědělců zůstalo na počátku roku 1959 v Kácově. Těm byly dodávky zemědělských produktů nastaveny tak, že se dalo předpokládat jejich nesplnění, takže tato hospodářství bude možné bezplatně převést do ČSSS. V závěru srpna 1959 si MNV vytyčil optimistický cíl, že do konce roku dokončí socializaci obce a všech 12 soukromníků převede do státního statku. Na podzim skutečně 9 zemědělců své hospodářství předalo, 3 to však odmítli.³⁴⁴

Jan Michálek měl v Kácově zahradnictví a k tomu cca 1 ha pozemku, Josef Lejnar vlastnil 1,5 ha, takže tyto výměry byly téměř zanedbatelné. Anežka Dušková, moje prababička, kromě hostince, který však už nesměla provozovat, vlastnila ještě 4,7 ha zemědělské půdy.³⁴⁵ Protože vysoké dodávky dokázala stále plnit, pokusil se ji MNV zlikvidovat jinou cestou. V dubnu 1959 dostala výměr, kde jako důvod k likvidaci jejího hospodářství bylo uvedeno, že nezasela len, čímž nesplní jeho dodávku.³⁴⁶ O povinnosti zasít len ale vůbec nevěděla, tuto povinnost jí MNV písemně ani ústně nesdělil. Nepomohlo ani odvolání k ONV, neboť ten výnos MNV potvrdil. Jenom shodou okolností, že její zeť byl dříve zaměstnaný na Krajském národním výboru v Praze, podařilo se dosáhnout toho, že KNV toto nespravedlivé rozhodnutí zrušil.

V následujícím roce MNV v Kácově otázku soukromého hospodaření už neřešil. Nejspíš se předpokládalo, že se tito tři zbylí zemědělci později sami začlení do ČSSS. U dvou se to skutečně brzy podařilo. J. Michálek svůj hektar předal, J. Lejnar zemřel, takže jeho půda byla začleněna do sloučené výměry. Jediným soukromým zemědělcem nejen v Kácově, ale i ve všech sledovaných obcích, zůstal můj prastrýc B. Dušek, který hospodářství zdědil po své matce. Na výměře 4,7 ha hospodařil celá šedesátá léta a přes různé ústrky od MNV v Kácově ho zemědělství docela dobře živilo. Když mu ale v roce 1972 byla vyvlastněna velká část polí pro rekreační chaty pražského podniku Konstruktiva, musel své hospodaření ukončit a našel si práci v Praze u podniku Vodní stavby.

---

³⁴⁴ SOKA Kutná Hora, f. MNV Kácov - Zápisy ze schůzí MNV Kácov 1959, inv. č. 7, kniha č. 7. Zápis ze schůze MNV v Kácově, 5.11.1959.

³⁴⁵ Tamtéž.

³⁴⁶ Archiv autorky. Úřední dopis, čj. 195/59, ze dne 16.4.1959.

5. 9. Hospodaření JZD v roce 1959

Rok 1959 je vhodný pro srovnání jednotlivých družstev proto, že pouze v tomto roce všechna JZD ze sledovaných obcí hospodařila samostatně (některá byla totiž v roce 1960 sloučena s dalšími družstvy); zařazen není Kácov, kde byl ČSSS.

	výměra ha	počet členů	1 PJ /Kčs
Bahno	327,1	83	11,3
Opatovice I	310,3	72	12,50
Mitrov ³⁴⁷	228,75	64	17,63
Petrovice I	322,8	78	11
Vranice	304,66	47	14,10

Podle obecních kronik byl tento rok pro zemědělství dobrý a počasí celkem příznivé. Práce v jednotlivých družstvech probíhaly podle plánu a protože si jejich členové na společné hospodaření už začínali zvykat, dařilo se je včas zvládnout. Vydatně byla využívána mechanizace, zvláště pak při žních.

Nejlépe hospodařilo JZD Mitrov, které díky dobrým výnosům obilí dokázalo státní dodávky nejen splnit, ale mohlo také dodat obilí na státní nákup. To se velmi pozitivně promítlo na výši 1 PJ, která tak vzrostla na 17,63 Kčs.³⁴⁸

Do všech JZD se investovalo, prováděla se výstavba kravínů a stájí, aby mohl být konečně sveden dobytek. V Bahně se podařilo kravín dostavět už na jaře 1959 a v květnu za doprovodu hudby do něho byly svedeny krávy.³⁴⁹ Vedle kravína byla také vyhloubena silážní jáma. V červnu se ve stodole u domu čp. 4 začal budovat chlév pro odchov prasat na hluboké podestýlce a prasata tam mohla být svedena už v srpnu.

Přesto se JZD v Bahně po celý rok potýkalo s plněním dodávek zemědělských produktů. Za první čtvrtletí roku 1959 např. dlužilo 22 q vepřového masa a 15 000 l mléka,³⁵⁰ což bylo způsobeno nedostatkem krmiva. V červnu se pro změnu projevil velký dluh v dodávkách

³⁴⁷ Zvláštní je však samotná výměra JZD Mitrov. V roce 1953 byla velikost výměry jenom v Mitrově 339,5 ha. Po rozpadu družstva se samozřejmě snížila, ale v roce 1959 bylo JZD Mitrov sloučeno s JZD Uhlířské Janovice, ale s menší výměrou. Jako jediné vysvětlení se nabízí, že v Janovicích hospodařil také ČSSS, který tak musel skoro polovinu půdy převzít.

³⁴⁸ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, sign. zem/20 - Zakládání JZD (1949-1960), Mitrov - Nové Dvory, inv. č. 1307, karton č. 630.

³⁴⁹ SOKA Kutná Hora, f. MNV Černíny - Pamětní kniha obce Bahno 1955-1960, kniha č. 117, s. 14.

³⁵⁰ SOKA Kutná Hora, f. MNV Bahno - Zápisy ze schůzí pléna a rady MNV 1956-1960, inv. č. 1, kniha č. 1. Zápis ze schůze pléna MNV, 25.3.1959.

vajec.³⁵¹ Na konci října se mohlo konstatovat, že JZD dodávky do konce roku splní, ale úkol na státní nákup, především ve vejcích, splnit nedokáže. Spolu s nedodávkou cukrové řepy to negativně ovlivnilo výši PJ v družstvu.

Také v Opatovicích I trvaly chronické problémy s dodávkami mléka, když se na jaře 1959 nedostávalo krmení a stav hospodářských zvířat klesl hluboko pod plán.³⁵² Po prověrce hospodaření v dubnu 1959 se ukázalo, že jedna družstevní kráva v průměru nadojí jen 3,7 l mléka denně.³⁵³ Povinné státní dodávky ve výši 16 350 l se sice podařilo splnit, ale na státní nákup z plánovaných 28 000 l odevzdali pouze 2 671 l mléka.³⁵⁴ Protože za státní nákup byly stanoveny vyšší ceny, projevilo se to negativně v příjmech družstva a na výsledné výši PJ. Do konce roku se družstvu předepsané dodávky splnit nepodařilo.

Stejný problém brzdil rozvoj JZD v Petrovicích I, kde družstvo na výměru polí nepřebralo odpovídající množství dobytka, a tak nemohlo dodávat na státní nákup.³⁵⁵

Potíže se nevyhnuly ani vranickému JZD, kde chyběly prostory pro ustájení dobytka, družstvo trpělo nedostatkem pracovních sil a členové si stěžovali na malou pomoc STS. Přesto ve srovnání s ostatními sledovanými družstvy na tom nebylo např. s výši PJ až tak špatně.

Ke konci roku 1959 se v Bahně i v Petrovicích I při schůzích rad MNV objevily návrhy, jak by se dalo řešit špatné odměňování družstevníků. MNV v Bahně přišel s nápadem, že by jednotliví členové družstva nechali své záhumenky na družstevní výnos, tím by bylo možné odvést více produktů na státní nákup, zvýšit tak příjem družstva a navýšit i pracovní jednotky. Proti tomuto návrhu se ale postavili i někteří členové MNV. A. Trnka prohlásil, že „je

---

³⁵¹ Povinná dodávka JZD byla 32 343 kusů vajec a JZD dodalo 29 106 kusů; státní nákup činil 81 973 kusů a bylo dodáno 5 134 kusů. In: SOKA Kutná Hora, f. MNV Bahno, Zápisy ze schůzí pléna a rady MNV 1956-1960, inv. č. 1, kniha č. 1. Zápis ze schůze rady MNV, konané v Bahně 10.6.1959.

³⁵² SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora, Zápisy ze schůzí MNV Opatovice I 1952-1959, inv.č.99, karton č.12. Zápis ze schůze rady MNV, 13.1.1959.

³⁵³ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora - Zakládání JZD 1949-1960, sign. zem/20 (Opatovice I 1959-1960), inv. č. 1307, karton č. 631. Prověrka v JZD Opatovice I, dne 21.4.1959.

³⁵⁴ Tamtéž, 16.4.1959.

³⁵⁵ Hrubé peněžní příjmy zdejšího JZD za rok 1959 činily 819 494,68 Kčs, čisté příjmy však byly nižší téměř o polovinu, a to 462 848,73 Kčs. Původně plánovaných 28 120 PJ, kdy za 1 PJ bylo 12 Kčs, překročili na 30 790 PJ, takže se cena 1 PJ snížila na 11 Kčs. In: SOKA Kutná Hora, f. Archiv obce Petrovice I - Kronika obce z let 1925-1945 (1966), inv. č. 2, kniha č. 2, s. 154.

V tomto roce nakoupilo JZD Petrovice I plemenné prasnice, provedlo úpravu porodny prasat, stodola jednoho člena JZD adaptovalo na odchov prasat v hluboké podestýlce. Pro chov drůbeže byla postavena druhá drůbežárna a připravily se základy kravína pro 166 kusů dojnic. Ze strojů byly nakoupeny 2 traktory, přívěsné nářadí k traktorům, automatická mlátička, sazeč brambor, valníky atd. In: SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960 - Zápisy ze schůzí MNV Petrovice I 1952-1960, inv. č. 102. karton č. 12. Zápis z veřejné schůze MNV spolu se schůzí JZD v Petrovicích I, 29.6.1959.

*ochoten ze záhumenku dát z výnosu jediné tehdy, až bude opravdu zajištěna odměna v naturálních a výnosu opravdu kvalitní a ne špatné jakosti jako tomu dosud bylo.*³⁵⁶

Ve stejnou dobu se v Místním národním výboru v Petrovicích I hovořilo dokonce o možnosti společného obhospodařování záhumenků jednotlivých členů družstva. Prý by se tím ušetřil čas i pracovní síly, které by se mohly více uplatnit v JZD. Proti tomuto návrhu se postavili nejen zástupci JZD, ale i někteří členové místního národního výboru.³⁵⁷

Všem družstvům také naléhavě scházely pracovní síly, které se místní národní výbory snažily zajistit tak, že odmítaly dát mladým lidem povolení k odchodu do jiného zaměstnání či ke studiu. Když už MNV nějaké povolení vydal, tak většinou až po slibu dotyčného, že v případě potřeby se vrátí zpět do místního zemědělství.

V Opatovicích I však nastala dost kuriózní situace, když místní JZD uvolnilo dva žáky do střední školy jen pod podmínkou, že budou tři týdny chodit do školy a tři týdny pracovat v místním JZD.³⁵⁸ Dokonce se vyskytl i případ, že žadatel musel za sebe sehnat náhradu. V Bahně dovolili J. Černovské studovat střední zdravotní školu jen pod podmínkou, že její starší sestra podá přihlášku do JZD.³⁵⁹

Místní národní výbory měly povinnost svým družstvům pomáhat, takže se na schůzích během celého roku soustavně projednávaly dodávky, zajištění strojů, průběh polních prací atd. Ostatní agenda obce byla kvůli tomu odsunuta do pozadí. Proto není divu, že při jedné schůzi MNV v Opatovicích I se ozval kulturní referent J. Kyzr, že *„co je ostatně MNV do toho, ať si to řeší JZD samo.*“³⁶⁰ Předseda namítl, že podle přípisu z ONV je hospodaření JZD velmi důležité a MNV mají místním družstvům všestranně pomáhat.³⁶¹ O měsíc později se tento incident znovu řešil na schůzi MNV, neboť by to mohlo mít i dohru na okrese. Členové rady se ohradili, že *„zápis zní, jako by člen výboru odmítal pomoc JZD a přitom se jenom dotazoval, zda nezasahujeme do kompetencí JZD.*“³⁶²

---

³⁵⁶ SOKA Kutná Hora, f. MNV Bahno a Zápisy ze schůzí pléna a rady MNV 1956-1960, inv. č. 1, kniha č. 1. Zápis ze schůze rady MNV, 16.11.1959.

³⁵⁷ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960 - Zápisy ze schůzí MNV Petrovice I 1952-1960, inv. č. 102, karton č. 12. Zápis ze schůze rady MNV, 1.12.1959.

³⁵⁸ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora, Zápisy ze schůzí MNV Opatovice I 1952-1959, inv.č.99, karton č.12. Zápis ze schůze rady MNV a představenstva JZD, 8.2.1960.

³⁵⁹ SOKA Kutná Hora, f. MNV Bahno - Zápisy ze schůzí pléna a rady MNV 1956-1960, inv. č. 1, kniha č. 1. Zápis ze schůze rady MNV, 11.2.1960.

³⁶⁰ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora, Zápisy ze schůzí MNV Opatovice I 1952-1959, inv.č.99, karton č.12. Zápis ze schůze pléna MNV, 27.2.1959.

³⁶¹ Tamtéž.

³⁶² SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora, Zápisy ze schůzí MNV Opatovice I 1952-1959, inv.č.99, karton č.12. Zápis ze schůze rady MNV, 27.3.1959.

5. 10. Slučování JZD

Především první pololetí roku 1960 bylo ve znamení velkého slučování JZD do větších celků, s cílem zajistit jejich větší výnosnost. V souvislosti s tím došlo i ke slučování jednotlivých obcí a to tak, aby obec se střediskovým JZD byla zároveň i střediskem MNV. Bahno, Opatovice I a Vranice byly i se svými družstvy připojeny k větším obcím. Mitrov a Petrovice I se staly střediskovými obcemi.

JZD Petrovice I mělo nyní celkovou výměru zemědělské půdy 1136,7 ha, z toho bylo 948,85 ha orné půdy.³⁶³ Přes mohutné investice byla hospodářská zvířata stále rozmístěna na různých místech,³⁶⁴ což stěžovalo jejich krmení a veškerou obsluhu. V roce 1960 sloučené JZD zakoupilo další 4 traktory, takže jich celkem vlastnilo 15. Dále mělo k dispozici 1 obilní kombajn, 1 silážní kombajn, 1 kombajn na sklízení řepy, 1 samovaz, 1 trhač lnu, 5 valníků.³⁶⁵ Celkové tržby družstva činily 4 661 511,37 Kčs, náklady 2 009 611,45 Kčs. Na rok 1960 bylo naplánováno 130 000 PJ, bylo však vyčerpáno 131 509,55 PJ, takže hodnota jedné PJ činila 13 Kčs a pracovníci dostávali ještě odměnu v naturáliích.³⁶⁶

Sloučené družstvo v Mitrově, jehož předsedou se stal V. Zouplna, obhospodařovalo 351,02 ha zemědělské půdy, sdružovalo 72 zemědělských závodů a mělo 101 členů.³⁶⁷ Hodnota pracovní jednotky činila 17,36 Kčs. Celková produkce JZD za rok 1960 byla 1 974 414 Kčs.³⁶⁸ Ani sloučením se však nepodařilo dosáhnout splnění všech dodávek. Problémy stále trvaly s mlékem, kdy do konce roku družstvo nedodalo 40 000 litrů, což se projevilo na snížení PJ. Mělo také nižší stav dobytka, především krav.

V tomto roce se opožďovaly i žně, přestože družstvo mělo k dispozici kombajn a mohlo využívat i další mechanizaci.³⁶⁹ Problémy byly i se svozem obilí a samotným výmlatem, a tak místní národní výbor na počátku září svolal brigádu všech občanů, aby pomohli žně dokončit.

Příčinou těchto potíží byla i změna v chápání zemědělské práce, kdy se členové družstva cítili jako zaměstnanci a také se tak s nimi jednalo. Neměli prostor pro vlastní iniciativu a necítili zodpovědnost za svou práci jako dříve. Potvrzuje to mj. zápis ze zasedání rady MNV

---

³⁶³ SOKA Kutná Hora, f. Archiv obce Petrovice I, Kronika obce z let 1925-1945 (1966), inv.č.2, kniha č.2, s.161.

³⁶⁴ V Petrovicích I byly krávy v 8 chlévech, prasnice na 33 místech, skot byl ustájen dokonce na 42 různých místech.

³⁶⁵ Tamtéž, s. 164.

³⁶⁶ Naturálie se poskytovaly do výše 400 odpracovaných PJ (0,65 kg pšenice a 0,60 kg žita), nad 400 PJ byly propláceny. In: SOKA Kutná Hora, f. Archiv obce Petrovice I - Kronika obce z let 1925-1945 (1966), inv. č. 2, kniha č. 2, s. 165.

³⁶⁷ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, sign. zem/20 - Zakládání JZD (1949-1960), Mitrov - Nové Dvory, inv. č. 1307, karton č. 630.

³⁶⁸ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960, sign. zem/20 - Zakládání JZD (1949-1960), Mitrov - Nové Dvory, inv. č. 1307, karton č. 630.

³⁶⁹ Ještě v září např. zbývalo posekat 12 ha chlebového a 19 ha krmného obilí. In: SOKA Kutná Hora, f. MNV Mitrov - Zápisy ze schůzí rady MNV 1960, inv. č. 19, kniha č. 19. Zápis ze schůze rady MNV, 3.9.1960.

v srpnu 1960, kdy se řešily postoje některých členů družstva, kteří nechtěli pracovat po 17. hodině. Tajemník a agronom JZD jim museli vysvětlit, že v době žní je nutné pracovat déle, aby se je podařilo co nejrychleji zvládnout.³⁷⁰

5. 11. Srovnání průběhu socializace v pěti sledovaných obcích

Oproti první polovině padesátých let se místní funkcionáři nechtěli na socializaci svých obcí příliš podílet. Domnívám se, že hlavní příčinou byly špatné zkušenosti s prvním pokusem o kolektivní hospodaření, kdy založená JZD nefungovala nebo se vůbec rozpadla. Za další důvody považuji otřesenou důvěru ve vládnoucí režim a narušení sousedských vztahů v obcích v souvislosti s radikálními zásahy do majetkových poměrů při vystěhování velkých sedláků.

V této fázi už mezi jednotlivými obcemi nenajdeme ostré protiklady jako dříve. Místní funkcionáři většinou vyčkávali nebo se omezili na pasivní odpor, ale soustředěnému nátlaku už nedokázali odolat. Na zdárné dokončení socializace měly vliv především nadřízené okresní orgány, které tentokrát postupovaly pomalejším tempem, celoplošně a důsledně. Pouze představitelé Místního národního výboru ve Vranicích se jako dřív snažili taktizovat a rozhodnutí oddalovat, ale v dané situaci už nebylo možné tuto strategii udržet a museli se nakonec podřídit. Ve všech sledovaných obcích se JZD sice podařilo založit a převést do něj veškerá soukromá hospodářství, ale ani přes státní pomoc a dotace tato družstva neprosperovala.

---

³⁷⁰ Tamtéž. Zápis ze schůze rady MNV, 25.8.1960.

6. Změny v životě obce

6. 1. Socialistické vymoženosti

Komunistický režim v padesátých letech v případě venkova neuplatňoval pouze represivní politiku, ale snažil se v trendu poválečné obnovy pokračovat také v modernizaci tamního života; na venkově by konečně k tomu muselo docházet i za jiného vládnoucího režimu. Přestože často chyběly finanční prostředky, i na venkově se investovalo a budovalo. Na druhou stranu mnohé stavby, především statky perzekvovaných sedláků, upadaly a chátraly; většinou je přebralo JZD, ale o jejich opravu se nestaralo.

Stejně jako v sovětském Rusku bylo záhy po únoru 1948 také u nás za prvořadý úkol stanoveno dokončit elektrifikaci.³⁷¹ V té době došlo k zavedení elektřiny do naprosté většiny obcí, a zároveň se přitom vybudovalo i veřejné osvětlení.

Bahno a Mitrov byly elektrifikovány již za první republiky, ale ve Vranicích a Opatovicích I se elektrifikační práce dokončily teprve v roce 1951. Nejdéle to trvalo v Petrovicích, kde byla elektřina zavedena až v roce 1955 a podle slov kronikáře „*přinesla obyvatelům ten kus civilizace k usnadnění života na vsi, který jim byl dlouho odpírán.*“³⁷²

Od roku 1947 se do venkovských obcí začalo zavádět také telefonní spojení. Telefonní aparáty byly většinou umístěny v místních hostincích, což byly svým způsobem veřejné budovy a místa setkávání lidí s dlouhou otevírací dobou. Zavedení telefonu z velké části financovalo ministerstvo zemědělství a ministerstvo pošt, obec si musela pouze zajistit práce spojené s instalací. I tak to představovalo poměrně vysoké náklady; např. MNV ve Vranicích vydal na stavbu telefonu částku 42 860 Kčs.³⁷³ Překážkou však nebyly jenom finance, ale zavádění telefonu zpočátku naráželo také na konzervatismus a nedůvěru místních obyvatel. Velmi dobře to dokládá záznam debaty z obecní schůze ve Vranicích: „*Josef Cendelín připomíná s Františkem Kubínem č. 13, že za celý svůj život jestli ten telefon bude potřebovat dvakrát neb třikrát, takže uvedené zařízení jest nepotřebné. Do debaty zasahuje Josef Třešňák č. 20 a porovnává výhody a nevýhody a uznává, že věc bude prospěšná všem a aby se o naší obci neříkalo, že jsme 100 let za opicemi. Pak se přikročilo k hlasování a lístky hlasovalo 23 členů, proti stavbě bylo 9 hlasů a pro stavbu telefonu 14 hlasů, což jest nadpoloviční většina a*

³⁷¹ Zákon č. 273/1949 Sb., o soustavné elektrizaci venkova. Podle jednotného hospodářského plánu prováděly elektrifikaci venkovských míst Národní energetické podniky; tento plán však nezahrnoval výstavbu veřejného osvětlení. Soukromí uživatelé byli povinni uhradit náklady na výstavbu z 25%, ale jejich výši stanovil příslušný ONV, který zároveň garantoval úlevu středním a malým zemědělcům a sociálně slabým.

³⁷² SOKA Kutná Hora, f. Archiv obce Petrovice, Kronika obce z let 1925-1945 (1966), inv. č. 2, kniha č. 2, s.140.

³⁷³ SOKA Kutná Hora, f. Archiv obce Vranice (1850-1950) - Obecní úřad Vranice 1936-1951, inv.č.1, kniha č.1. Zápis ze schůze MNV ve Vranicích, 26.7.1947.

*tak stavba telefonu bude uskutečněna zásluhou těch, kteří dovedou samostatně myslet, vidějí do budoucna, že je ta věc potřebná a všem občanům obce prospěšná.*³⁷⁴

V obcích se budoval také místní rozhlas, který sloužil nejen k lepší informovanosti obyvatel, ale jeho prostřednictvím se také mohla provádět socialistická propaganda.³⁷⁵

V uvedeném období se v obcích začaly stavět i vodovody a budovala se kanalizace. Tyto investice však představovaly vysoké náklady, a tak kvůli nedostatku peněz se práce často opožďovaly, bylo třeba zavést brigády na výkopové práce atd. Přes tyto potíže byl vodovod ve všech sledovaných obcích postupně vybudován.³⁷⁶

Zlepšovala se také infrastruktura, i když ne v takové míře, jak by bylo potřeba. V roce 1960 si členové MNV v Opatovicích stěžovali zástupci z rady ONV, „že se před volbami 1957 slibovalo, že se v obci postaví bezprašné silnice a nic se neudělalo.“³⁷⁷ Místní polesný také připomenul, „že co se týče výstavby, je Pražský kraj zanedbáván a stav vozovek pro dopravu dlouhého dřeva z lesa je neudržitelný.“³⁷⁸ Jednou z hlavních starostí místních národních výborů tak nadále zůstala povinnost udržovat obecní cesty a v zimě zajistit jejich protažení a sjízdnost.

V této době se lidé stále ještě starali o malé místní sakrální stavby, např. kapličky nebo zvonice, a opravovali je. Musel se rovněž udržovat obecní majetek, jako byla škola a hasičská zbrojnice. Kvůli nedostatku financí se na většinu prací vyhlášovaly brigády, kterých se ale většinou účastnilo pouze pár místních nadšenců. Druhou možností, jak lacino provést nejnnutnější opravy, bylo vyhlášení pracovní povinnosti, za jejíž neuposlechnutí hrozily pokuty. Ve snaze zainteresovat místní obyvatele k většímu podílu na životě obce kladly nadřízené orgány velký důraz na tzv. socialistické soutěžení. Mezi vesnicemi se pořádaly nejrůznější soutěže, k významným výročím se uzavíraly závazky, které však měly převážně formální charakter a jejich hospodářský přínos byl velmi sporný.

V druhé polovině padesátých let se začaly i na vesnicích objevovat osobní automobily, motocykly byly už běžnější záležitostí. Protože stále víc lidí bylo zaměstnáno mimo svůj domov a nejbližší okolí a museli do práce dojíždět, začala se během padesátých let v obcích zavádět pravidelná autobusová spojení. Ke konci tohoto desetiletí začaly do domácností

---

³⁷⁴ SOKA Kutná Hora, f. Archiv obce Vranice (1850-1950) - Obecní úřad Vranice 1936-1951, inv.č.1, kniha č.1. Zápis ze schůze MNV ve Vranicích, 26.7.1947.

³⁷⁵ V březnu 1953 byl např. pouštěn přímý rozhlasový přenos z pohřbu Klementa Gottwalda. Dále se jím vyhlášovaly různé důležité informace, ale také např. dodávkové povinnosti, kdy se jmenovitě hlásilo, kdo je splnil a kdo ne atd.

³⁷⁶ Výjimkou je Kácov, kde se vodovod v teorii „buduje“ už od roku 1903. Jeho stavba byla opakovaně schvalována, vypracovalo se množství stavebních plánů, ale dodnes není postaven.

³⁷⁷ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora, Zápis z veřejné schůze MNV Opatovice I 1952-1959, inv.č.99, karton č.12. Zápis z veřejné schůze MNV, 6.5.1960.

³⁷⁸ Tamtéž.

pronikat také různé domácí spotřebiče, jako elektrické pračky, sporáky, kuchyňské roboty, ale i první televizory.³⁷⁹ Kronikář v Bahně tyto údaje pečlivě zaznamenával a např. v roce 1958 si pochvaloval, že „*hmotná úroveň obyvatel se rok od roku zvyšuje. Provádí se přestavba obytných domů, elektrické pračky jsou již téměř v každé domácnosti, v obci se objevilo 5 nových televizorů.*“³⁸⁰

Změny nastávaly i v samotném bydlení a dispozicích zemědělských stavení. Po svedení dobytka ke společnému ustájení mizela hnojiště u domů, uvolněné chlévy se začaly přestavovat na koupelny, zaváděly se splachovací záchody, z bývalých stodol se stávaly garáže. Tento trend zesílil zejména v šedesátých letech a vrcholil v následujícím desetiletí, ale první vlaštovky se objevovaly už ke konci padesátých let.

6. 2. Občanské sňatky

Začátkem roku 1950 nabyl účinnosti zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, přinášející změnu ve vedení matrik, které do té doby náležely do kompetence farních úřadů. Obligatorně zavedl civilní formu uzavření sňatku před místním národním výborem. S tím ovšem souvisela povinnost zřídit v každé obci pověřené vedením matriky sňatkovou síň a při MNV zavést funkci matrikáře.

Tato zákonná povinnost však působila jednotlivým obcím značné potíže, protože nebylo lehké najít vhodné prostory a jejich úprava byla navíc nákladná. V Kácově například tento problém vyřešili tak, že zrušili hostinec ve staré radnici a v sále instalovali sňatkovou síň.³⁸¹ V Petrovicích pro sňatkovou síň zabrali jednu třídu v místní škole, v Mitrově ji zřídili dokonce v pokoji bytu učitele. O četnosti využívání těchto prostor se místní prameny nezmiňují, jen v Petrovicích je zaznamenáno, že zde byl na jaře 1950 uzavřen první sňatek. Na venkově v padesátých letech stále ještě převládala praxe, že po povinném sňatku civilním proběhl svatební obřad v kostele.³⁸²

6. 3. Socialistická kultura

Násilný průběh kolektivizace však silně poznamenal vztahy mezi lidmi a vedl k jejich větší uzavřenosti. Rozšířila se vzájemná nedůvěra, došlo k atomizaci původní, většinou soudržné pospolitosti a někde zavládla až apatie. Navzdory kolektivismu, skloňovanému ve všech pádech, se vytrácel zájem o společné trávení volného času, upadaly i kulturní aktivity, tradiční

³⁷⁹ SOKA Kutná Hora, f. MNV Černíny - Pamětní kniha obce Bahno 1955-1960, kniha č. 117, s. 12.

³⁸⁰ Tamtéž.

³⁸¹ SOKA Kutná Hora, f. Kronika Kácova IV 1945-1970, kniha č. 85a, s. 34.

³⁸² Pokud by duchovní oddal snoubence dříve, než uzavřeli civilní sňatek před MNV, dopouštěl se podle § 207 trestního zákona z roku 1950 trestného činu se sazbou do jednoho roku vězení.

pro venkovské prostředí.³⁸³ Některé z nich byly záměrně zrušeny, jiné se sice zaváděly, ale protože byly pod výrazným vlivem stranické ideologie, bránilo to do velké míry jejich spontánnímu přijetí a rozvoji a omezovalo lidskou iniciativu.

Změny v obcích a v životě lidí nastaly i ve slavení církevních svátků. Původní náboženské slavnosti byly ateistickou propagandou postupně vytlačovány, i když v padesátých a šedesátých letech na venkově mnohde ještě přetrvávaly. Zájem o ně měli především starší lidé, přitom na postupném úpadku náboženského života se nejvíce podepsala generační obměna.

Světské slavnosti a oslavy výročí spojených s dřívějším režimem byly rychle potlačovány a zakazovány; např. výročí vzniku první Československé republiky 28. října bylo uměle překryto Dnem znárodnění. Svátek prvního máje a Den osvobození Rudou armádou se v prvních poválečných letech mnohde slavily spontánně, až později se z těchto výročí stala povinná záležitost.

Tuto změnu je dobře vidět v roce 1948, kdy se ještě prolínaly „staré a nové“ oslavy a výročí. Místní kronikář z Petrovicích je všechny pečlivě zaznamenal. Zajímavá je zmínka o tryzně 6. března 1948, v předvečer 98. narozenin prezidenta Masaryka, kterou uspořádal hasičský sbor spolu s místním osvětovým spolkem.³⁸⁴ Slavnostního večera se zúčastnilo asi 120 lidí, což byla ve srovnání s následující oficiálními svátky mimořádná účast. Smuteční shromáždění za zemřelého prezidenta Beneše 8. září 1948 v místní škole tak silnou odezvu už nemělo. V místním hostinci bylo také připomenuto 10. výročí Mnichovské dohody a ve škole se 28. října slavilo 30. výročí vzniku Československé republiky a 7. listopadu VŘSR. Ve škole se konaly rovněž oslavy narozenin prezidenta Gottwalda (23.11.) a generalissima Stalina (21.12). Na všechny tyto slavnosti byli zváni občané i všechny spolky, ale jejich účast nebyla velká.³⁸⁵

---

³⁸³ Např. v roce 1958 si kácovský kronikář na stránkách kroniky povzdechl, „že kulturní život v Kácově rok od roku zaznamenává klesající tendenci.“ Vinu hledal v malém počtu aktivních lidí, panující řevnivosti mezi jednotlivými kulturními složkami, protože kulturní spolky byly povinně založeny při obou místních průmyslových závodech, tedy továrně na zpracování lnu a lesním závodu. Místní Osvětová beseda nevyvíjela raději žádnou činnost, i když se jí místní komunisté i členové MNV pokoušeli opakovaně zaktivizovat, ale bez valného úspěchu. Nepomohlo ani sloučení všech tří kulturních složek do jedné, protože jejich pracovníci se mezi sebou dál hádali, na ničem se nedokázali dohodnout a společenský a kulturní život v Kácově upadal nadále. V následujícím roce 1959 např. nebylo sehráno ani jedno ochotnické představení, což se nestalo po dlouhou řadu let. In: SOKA Kutná Hora, f. Kronika Kácova IV 1945-1970, kniha č. 85a, s. 79.

³⁸⁴ SOKA Kutná Hora, f. Archiv obce Petrovice - Kronika obce z let 1925-1945 (1966), inv.č.2, kniha č.2, s. 113.

³⁸⁵ Tamtéž.

Zpočátku existovalo jisté nadšení pro idoly nové moci. Např. v roce 1948 se v Bahně dohodli, že udělí čestné občanství prezidentu Gottwaldovi a zároveň jednomyslně schválili návrh, aby místní lesík nesl pojmenování Gottwaldův háj.³⁸⁶

V roce 1950 v Mitrově schválili zakoupení Gottwaldových spisů pro místní knihovnu. Ve stejnou dobu jednal MNV v Kácově o přejmenování hlavní ulice na Stalinovu a náměstí na Gottwaldovo. Po dlouhé debatě se ale nakonec dospělo k rozhodnutí, „že oba zmíněné prostory se nachází v takovém stavu, že by bylo nedůstojné, aby nesly jména obou budovatelů a osvoboditelů.“³⁸⁷

Kulturu v obci měl zajišťovat kulturní referent při MNV, k pozvednutí kultury měla sloužit také Osvětová beseda, zřizovaly se kulturní místnosti. V Petrovicích měli dokonce ambici vybudovat z bývalého hostince kulturní dům, v roce 1958 však tento plán kvůli výstavbě JZD opustili, místo toho byla tato budova přestavěna na porodnu vepřů.³⁸⁸

V Bahně kupříkladu v roce 1958 Osvětová beseda nefungovala, propukaly spory mezi jejím předsedou a tajemníkem místního národního výboru kvůli nezaplaceným poplatkům z tanečních zábav. Předseda OB nakonec ze své funkce odstoupil a tím přestala vyvíjet jakoukoliv činnost. Opakované pokusy MNV o oživení její činnosti skončily bez valného úspěchu.³⁸⁹ Podobné problémy s Osvětovou besedou měli také v Opatovicích nebo v Mitrově.

Během padesátých let se i na vesnicích začal pravidelně promítat film, a to většinou v sálech místních hostinců. Pokud obec zakoupila vlastní promítačku, konala se filmová představení obvykle jednou týdně, případně do obce příležitostně zajíždělo pojízdné kino. Filmové projekce byly jednou z mála navštěvovaných akcí. Film přitom komunistický režim využíval také k velmi účinnému propagandistickému působení na obyvatele.

Ve všech sledovaných obcích si ke konci padesátých let stěžovali na úpadek zájmu o kulturu i společenský život. Např. v Opatovicích členové MNV vyčítali svazu mládeže, že neudržuje kulturní dům, kterého by si mladí měli vážit, protože v něm mohou trávit svůj volný čas. Mají tam přitom k dispozici televizi, gramofon a různé časopisy.³⁹⁰

Podle mého názoru jádro problému spočívalo v něčem jiném. Nově zaváděné slavnosti a svátky, cizí domácí tradici, byly doslova proniknuty komunistickou ideologií, která

³⁸⁶ SOKA Kutná Hora, f. Obecní úřad Bahno - Zápisy ze schůzí 1919-1956. Protokol ze slavnostní schůze MNV, 20.11.1948.

³⁸⁷ SOKA Kutná Hora, f. Místní národní výbor Kácov - Zápisy ze schůzí MNV Kácov 1949-1955, inv.č.3, kniha č.3. Zápis o schůzi MNV v Kácově, konané dne 25.7.1950.

³⁸⁸ SOKA Kutná Hora, f. Archiv obce Petrovice I, Kronika obce z let 1925-1945 (1966), inv.č.2, kniha č.2, s.152.

³⁸⁹ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora 1945-1960 - Zápisy ze schůzí MNV Bahno 1952-1960, inv. č. 46, kniha č. 1. Zápis ze schůze rady MNV, konané v Bahně 12.11.1958.

³⁹⁰ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora, Zápisy ze schůzí MNV Opatovice I 1952-1959, inv.č.99, karton č.12. Zápis ze schůze rady MNV, 25.10.1957.

omezovala a často přímo bránila spontánní tvořivost. Ze svátečních dnů, na které se lidé dřív těšili, se stala povinnost a za neúčast hrozily ještě postihy. Taková atmosféra poměrně rychle poznamenala prvomájové průvody, oslavy osvobození Rudou armádou 9. května a uctění památky padlých, které se pravidelně pořádaly ve všech obcích. Od poloviny padesátých let se tyto slavnosti většinou konaly ve větších sídlech, kam se lidé sjížděli z okolních vesnic na vyzdobených vozech. Největší průvod ve sledovaném okrese byl samozřejmě v Kutné Hoře, ale ukázat se chtěli i v Uhlířských Janovicích nebo právě v Kácově, kde se v předvečer 7. listopadu k oslavě VŘSR pravidelně konal povinný lampiónový průvod.³⁹¹

Další novou tradicí byl měsíc Československo-sovětského přátelství, kdy se během listopadu a prosince pořádala celá řada akcí připomínající nejen VŘSR ale také uzavření spojenecké smlouvy mezi ČSR a Sovětským svazem v roce 1943. O propagaci sovětské kultury se měl starat právě Svaz československo-sovětského přátelství (SČSP), ale většinou šlo opět o čistě formální záležitost.

Z původních spolků v obcích přežili pouze hasiči s novým názvem Hasičská jednota, kde se stranická ideologie nemohla projevit v takové míře, a hasičský ples byl stále velkou místní událostí. Nadále sice fungoval Sokol, ale byl zcela podřízen komunistickým zájmům.³⁹² Ženy se musely povinně organizovat ve Výborech žen a mladí lidé v Československém svazu mládeže (ČSM), obě organizace měly všestranně napomáhat budování socialismu. Činnost obou organizací, pokud v obci existovaly, byla však spíše formální – např. ve Vranicích obě organizace chyběly, v Petrovicích I byl Výbor žen založen až v roce 1956 díky R. Hurtové. Podobně v Bahně i v Kácově Výbory žen nevyvíjely velkou činnost, i když se ji ženy místních funkcionářů opakovaně snažily zaktivizovat. V Mitrově se místní Výbor žen snažili probudit z letargie tím, že všichni členové MNV dostali za úkol přesvědčit aspoň svoje manželky, aby se do něj zapojily.³⁹³ Aktivita Výborů žen, a to spíš díky účinnější kontrole, se zlepšovala až ke konci padesátých let, ale omezovala se prakticky na přípravu oslav dvou svátků - Mezinárodního dne žen a Mezinárodního dne dětí. Od druhé poloviny padesátých let začaly Výbory žen pořádat pro místní děti nadílky Dědy Mráze, který měl vytlačit českého Ježíška.

Zároveň se vytrácel i zájem o správu obce, budovanou od poloviny 19. století, protože orgány místní samosprávy byly zcela podřízeny kontrole KSČ a z členů národních výborů se stali úředníci vykonávající direktivní nařízení centrálních orgánů komunistického režimu.

---

³⁹¹ SOKA Kutná Hora, f. Kronika Kácova IV 1945-1970, kniha č. 85a, s. 46.

³⁹² Cvičenci z Kácova se pravidelně zúčastňovali celostátních spartakiád. V roce 1955 dokonce vyslali nejvíc účastníků z celého kutnohorského okresu (21 lidí). In: SOKA Kutná Hora, f. Kronika Kácova IV 1945-1970, kniha č. 85a, s. 46.

³⁹³ SOKA Kutná Hora, f. MNV Mitrov 1945-1960. Zápis o pracovní schůzi rady MNV, 20.2.1958.

V důsledku toho občané, pokud to šlo, většinou ignorovali výzvy k zapojení se do různých akcí, které MNV vyhlášovaly (dobrovolné brigády, úklid, výzdoba obce atd.).

6. 4. Demografický vývoj

Do počtu obyvatel ve sledovaných obcích se pochopitelně plně promítaly demografické trendy 20. století.³⁹⁴ Obecně se dá říci, že od začátku minulého století měl počet obyvatel na venkově trvale mírně klesající tendenci. Na přelomu 19. a 20. století nastal poslední větší porodní boom, kdy se v rodinách rodilo běžně deset i více dětí. Dá se říci, že v této době byl venkov ještě přelidněný. První úbytek nastal v důsledku první světové války, dále snížením porodnosti a poválečným odchodem obyvatel z venkova do průmyslu. Výrazný pokles počtu obyvatel však nastal po druhé světové válce. Projevil se zde poválečný trend, kdy mladí lidé i námezdní pracovníci v zemědělství odcházeli za prací do měst a průmyslu, a mnozí také do uvolněného pohraničí.³⁹⁵ V tradičních malých zemědělských sídlech tak znatelně ubyla pracovní síla a venkov se začínal neúprosně vylidňovat a stárnout.

Z Petrovic I se například už v srpnu 1945 do pohraničí odstěhovaly rodiny deputátníků, dosud zaměstnaných u největších hospodářů v obci, kteří tak přišli o těžko nahraditelné námezdní síly. Na jaře 1946 odešlo do pohraničí dalších 8 lidí. Podobně byly zasaženy všechny sledované obce.

---

³⁹⁴ Mým cílem není podat kompletní přehled přesných demografických a statistických dat. Pro orientaci nabízím pouze základní údaje, abych přiblížila dramaticky se měnící situaci venkovských obcí. Počet obyvatel znatelně ovlivnil následné změny způsobu hospodaření i života.

³⁹⁵ Při srovnání všech šesti sledovaných obcí odešlo nejvíc obyvatel do pohraničí z Kácova, a to jistě vzhledem k počtu a sociální skladbě jeho obyvatel. Od května do konce roku 1945 se odstěhovalo 236 lidí, což představovalo poměrně velký úbytek, zároveň to však snížilo sociální napětí. Do pohraničí totiž odcházeli především lidé z nejchudších vrstev, bezzemci, námezdní pracovníci i kriminální živly. Podle vzpomínek mého prastrýce Bedřicha Duška tento odchod měl vliv na průběh socializace Kácova v padesátých letech a podle jeho názoru „*se dala 50. léta ještě jakž takž přežít díky tomu, že ta nehorší spodina odešla do pohraničí drancovat po Němcích.*“

	1910		1930		1950		1970	
	obyv.	domy	obyv.	domy	obyv.	domy	obyv.	domy
Bahno ³⁹⁶	225	42	211	44	191	47	157	46
Opatovice I	430	88	386	95	294	122	187	66
Petrovice I	385	66	373	70	263	74	211	56
Vranice	267	45	242	50	150	49	132	43
Mitrov ³⁹⁷	161	26	130	26	112	27	72	19
Malejovice	150	25	110	26	73	23	60	23
Kochánov	73	12	58	12	49	12	23	8
Silvánka	39	8	55	9	33	10	25	8

Pro srovnání uvádím také městečko Kácov, kde byla poněkud jiná situace.³⁹⁸

	1910		1930		1950		1970	
	obyv.	domy	obyv.	domy	obyv.	domy	obyv.	domy
Kácov	846	118	929	193	849	230	891	220
Račíněves	200	27	141	34	109	36	89	29
Zliv	127	19	111	20	98	25	80	24

Tento masivní odchod lidí z venkova do měst, zejména za prací v průmyslu a ve službách, byl však minimálně celoevropským trendem. V našich podmínkách se ale na tomto odlivu obyvatel velmi podepsala kolektivizace zemědělství. Zemědělci nemohli své hospodářství předat dětem, v případě tzv. kulackých dětí jim to často bývalo přímo znemožňováno. Práce v zemědělství byla namáhavá a velmi špatně placená a původní společenská prestiž nezávislého a samostatného hospodáře se propadla až někam na poslední místa pomyslného žebříčku.

Tento masivní exodus se komunistický režim snažil řešit nejdříve administrativním nátlakem, což v důsledku znamenalo jakousi novodobou obnovu nevolnického systému. Nutil zemědělce i jejich děti, aby zůstávali na venkově a vstupovali do JZD. Až pod vlivem nové zemědělské politiky ke konci padesátých let se upustilo od nátlakových administrativních opatření a k přilákání především mladých lidí do zemědělství se začaly uplatňovat

³⁹⁶ Tabulka je zpracována podle údajů v Retrospektivním lexikonu obcí Československé socialistické republiky 1850-1970: počet obyvatel a domů podle obcí a částí obcí podle správního členění k 1. lednu 1972 a abecední přehled obcí a částí obcí v letech 1850-1970. Praha 1978, sv. 1, s. 112-123.

³⁹⁷ Pod Mitrov náležela ještě obec Malejovice a dvě osady - Kochánov a Silvánka.

³⁹⁸ Kácov byl oproti zemědělským obcím větší a počet obyvatel zde naopak mírně stoupal. Hlavní důvod však spočíval v tom, že v roce 1953 byla v Kácově otevřena továrna na zpracování lnu, která poskytla zaměstnání několika desítkám lidí z okolí. V městečku byla podporována i stavební činnost (viz nárůst počtu domů).

ekonomické stimuly. Podle údajů z posledního sloupce tabulky je zcela zřejmé, že se komunistickému režimu stálý úbytek obyvatel na venkově nedařilo zastavit a jejich počet trvale klesal.

Velmi zajímavý je klesající trend počtu domů. Během dvaceti let, mezi roky 1950 a 1970, došlo v uvedených obcích k poklesu v průměru o 10 domů, což je poměrně vysoké číslo. Neumím si to vysvětlit jinak, než jako důsledek nové životní strategie, kdy si lidé začali domy a chalupy na venkově upravovat k rekreačním účelům, a tak některé z nich mohly ztratit svá trvalá popisná čísla. Tento trend se projevil hlavně v Opatovicích I, které se díky svému malebnému okolí s blízkými rybníky staly oblíbenou rekreační oblastí. V katastru této obce rekreačních chat rychle přibývalo, takže už v roce 1956 místní národní výbor požádal ONV, aby Opatovice I byly označeny za rekreační středisko.³⁹⁹

6. 5. Přeměna rolníka v družstevního zaměstnance

Samostatně hospodařící rolník byl podroben těžké a namáhavé každodenní práci, bez možnosti ji přerušit, přitom úspěch jeho snažení významně závisel na přírodních podmínkách, počasí a ročním období. Rytmus práce, přerušovaný nezbytným odpočinkem, mnohde v té době ještě určovalo slavení neděle a církevních svátků.

Výsledek jeho práce se ale především odvíjel od jeho schopností, iniciativy i zkušeností, které od dětství přirozeně získával zejména od svých rodičů. Díky těmto po generace předávaným zkušenostem dobře věděl, jak která pole obdělávat, jaké plodiny se na ně hodí. Rolník se musel sám rozhodovat, měl odpovědnost za svou práci a dobré výsledky mu kromě finančních zdrojů přinášely i uspokojení. Většinu potravin si dokázal stále vyrobit doma, což zajišťovalo jeho soběstačnost a hlavně nezávislost.

Kolektivizací se zemědělec stal pouze námezdní silou, dostával plat, měl nárok na dovolenou, byl účastníkem povinného sociálního zabezpečení. I na venkově se začal objevovat fenomén volného času a později i jeho organizovaného využití (zájezdy družstevních kolektivů).

Z počátku však byly poměry v družstvech velmi obtížné a práce špatně placená. Navíc zkušení hospodáři museli často poslouchat příkazy a nařízení lidí, kteří zemědělství nerozuměli, mnohdy se chovali arogantně, což dále podkopávalo snahu zapojovat se do společného hospodaření.⁴⁰⁰ Vyskytly se sice případy, např. v Bahně nebo Opatovicích I, kdy

---

³⁹⁹ SOKA Kutná Hora, f. ONV Kutná Hora, Zápisy ze schůzí MNV Opatovice I 1952-1959, inv.č.99, karton č.12. Zápis ze schůze MNV, 28.9.1956.

⁴⁰⁰ Nebylo však výjimkou, že zvláště starším hospodářům to prostě nedalo. Když svým „selským rozumem“ uznali, že příkaz vedení družstva nebo státního statku je nesmyslný, tak se mu, byť tajně, vzepřeli. Např. bývalý

se do vedení dostali lidé, kteří zemědělství rozuměli, ale naráželi zase na liknavost a nezájem ostatních členů.

Na druhou stranu nesmíme zapomenout, že v lidské přirozenosti je hluboce zakotvena snaha práci si ulehčovat, touha jít za lepším a snadnějším životem. Proto lidé na venkově toužili (a dosud touží) po městském způsobu života, a když nemohli do města odejít, snažili se městskému životnímu stylu alespoň přiblížit či přizpůsobit. Především pro kovozeďělce a maloroľníky, kteří se vedle svého hlavního zaměstnání museli starat o svá malá hospodářství, to představovalo fyzické i časové zatížení bez valných výsledků. Proto je bylo jednodušší získat pro myšlenku společného hospodaření a někteří se svého malého hospodářství rádi zbavili.⁴⁰¹

Pro ilustraci mentality tehdejších lidí a rozdílného vztahu k půdě mezi generacemi uvádím úryvek autentického rozhovoru, který si zapamatoval můj prastrýc.⁴⁰²

Šlo o jeho souseďa, kovozeďělce Josefa Lejnara z Kácova, který se jako jeden ze tří ubránil znárodnění a po roce 1960 se v poměrně vysokém věku snažil na svých pozemcích o výměře asi 1 a půl ha hospodařit. Celý život těžce pracoval, bojoval v první světové válce, kde byl několikrát raněn. Od výbuchů šrapnelů silně nahluchl a z toho důvodu mluvil velmi hlasitě, bez ohledu na to, kdo ho uslyší. V době, kdy si podobné názory lidé spíše jen v ústranní šeptali, nahlas prohlašoval, „že ve válce zabijel a nevěďěl proč, ale teď, teď že by věďěl... Až to praskne, pobrousí dva tři nože a bude těm klukům komunistickéjm řezat krky.“ Při práci na souseďním poli se dotazoval mého prastrýce, tehdy mladého člověka, „jestli není slyšet, že už začnou lítat ty atomy.“⁴⁰³ Bez ohledu na svoji smutnou zkušenost z války, jejíž následky nesl až do smrti, by byl ihned ochotný zapojit se do boje. Po záporné strýcově odpověďi se snažil najít řešení alespoň z vlastních zdrojů a tvrdil, že „kdyby měl ten kanón, co mají v západním Německu, tak by se do toho snad dal sám.“ Poněkud rezignovaně ale dodal: „Mám doma sice bubíňák,⁴⁰⁴ ale zas to má prasklý pero..., tak může člověk něco dělat?!“ Po jeho smrti oba synové pozemky velmi záhy prodali.

Když změna nenastávala, ventilovali lidé pocity nespokojenosti a bezmoci alespoň zesměšňováním vládnoucího režimu, jak to ostatně dělají odpradávná. Např ve Vranicích žil neškodný blázen, který pásal po okolí kozy nebo husy. Někdo z místních ho naučil popěvek,

---

hospodář, který dostal pokyn rozházet na pole valník DDT, ho však s námahou složil pod mez a zaházal hlinou, protože byl přesvědčený, že „to svinstvo do půdy prostě nepatří“; raději riskoval postih, pokud by se na to přišlo.

⁴⁰¹ Archiv autorky. Rozhovor s D. Klečákovou, 14.4.2012.

⁴⁰² Tuto vzpomínku, která není písemně zachycena, reprodukuji podle paměti, jak mi ji několikrát vyprávěl.

⁴⁰³ Nejspíš jde o narážku na atomové zbraně a tehdy propagandisticky zdůrazňovanou hrozbu vypuknutí třetí světové války. Přesná datace vzpomínky se nedá určit, ale z dobových narážek bych usuzovala, že šlo nejspíš o první polovinu padesátých let, kdy mezi lidmi stále ještě přežívala naděje, že to tzv. praskne a komunistický režim padne.

⁴⁰⁴ Bubínkový revolver.

který on pak při pasení s chutí prozpěvoval. Můj prastrýc říkal, jak se to pěkně z vranických skal nad Kácovem neslo údolím Sázavy:

*„Haj husičky haj,
u nás máme ráj.
Máme Prahu stověžatou,
a v ní Martu⁴⁰⁵ prd...
Haj husičky haj,
u nás máme ráj.“*

---

⁴⁰⁵ Míneňa Marta Gottwaldová, manželka prezidenta Klementa Gottwalda.

7. Závěr

Cílů, které si vedení KSČ v roce 1948 vytyčilo, komunistický režim nakonec dosáhl. Do roku 1960 se podařilo zásadním způsobem přebudovat československé zemědělství, přetvořit krajinu, změnit strukturu venkovské společnosti, v níž soukromé hospodaření de facto přestalo existovat.

Také průběh kolektivizace ve sledovaných vesnicích kutnohorského okresu se nijak zásadně nelišil od jiných okresů. Nakonec všechny podlehly silnému tlaku z centra a byly úspěšně socializovány. Při detailnější analýze se však ukázalo, že v jednotlivých obcích tento proces probíhal přece jen odlišně. Potvrdilo se, že stále zbýval jistý manévrovací prostor a skutečně záleželo na postojích místních funkcionářů i obyčejných lidí.

První fáze kolektivizace znamenala překotný až zběsilý proces, který přes direktivní nařízení shora probíhal živelně a chaoticky. Hlavním cílem kolektivizace zemědělství nebyla prosperita socialistických družstev, ale prosazení třídního principu likvidace soukromých a nezávislých výrobců potravin. Proto se komunistický režim nejdříve zaměřil na zničení velkých sedláků, které chápal jako zásadní překážku výstavby socialistického řádu na venkově a ovládnutí celé společnosti. Zemědělství sloužilo pouze k exploataci a získávání materiálních i lidských zdrojů pro budování jiných hospodářských odvětví. Tímto násilným způsobem nebylo možné postupovat dlouho, dřív nebo později se musel vyčerpat a v rámci pudu sebezáchovy bylo nutné ho zastavit. Zemědělci se v té době přes obrovský nátlak houževnatě bránili, stále v nich přetrvávala naděje, že se poměry změní – že to tzv. praskne. Měli naději, že po viditelných neúspěších i sám komunistický režim uzná své chyby a umožní jim vrátit se k soukromému hospodaření.

V této první, živelné fázi, s prvky anarchie, bylo velmi důležité, ne-li přímo rozhodující, jak se jednotliví lidé v obci k nařízením shora postavili. Bez jejich aktivní a iniciativní účasti by se perzekuce těžko prováděla. Pokud se okresní či ještě vyšší orgány cíleně nezaměřily na určitou osobu, obvykle některého sedláka, zůstávalo pro místní lidi poměrně hodně manévrovacího prostoru. Záleželo to sice na mnoha faktorech, ale jak se ukázalo na příkladech zkoumaných obcí, rozhodující bylo, jaký postoj k nařízení zaujali sousedé-funkcionáři.

Někde se chopili nabízené příležitosti a rozhodli se ji vůči svým většinou bohatším sousedům využít, někdy až zneužít. Nejenže plnili pokyny, ale sami z vlastní iniciativy zacházeli ještě dál, než museli. Jinde se naopak rozhodli pokyny ignorovat, držet se zpátky, a když to nebylo možné, tak alespoň rozhodnutí zdržovat a oddalovat. V některých případech se nadřazeným orgánům dokonce neváhali postavit a za svůj postoj nést následky.

Nástup druhé vlny kolektivizace v roce 1957 byl pozvolnější, již lépe připravený, promyšlenější a provázanější. Tlak režimu směřoval na všechny zemědělce, ne pouze na ty největší. Hlavní strategie spočívala v ekonomickém nátlaku, který se ukázal jako efektivnější než otevřené násilné postupy z počátku padesátých let. Tím se komunistickému režimu podařilo zlikvidovat naprostou většinu soukromě hospodařících rolníků a přimět je ke vstupu do JZD.

V této situaci se soustředěnějším a dlouhodobějším tlaku odolávalo o poznání hůře. Lidé už byli vyčerpaní a ztráceli sílu k odporu. Pochopili, že se režim hned tak nezmění, museli se s ním smířit a v rámci možností se v něm naučit žít. Přesto se našli tací, kteří s ním vedli nerovný a předem prohraný boj, ale přes porážku si uhájili své přesvědčení i svědomí. Sice se jim nepodařilo kolektivizaci zastavit, ale alespoň částečně zmírnili její dopady.

Někdy se objevují názory, že přes osobní tragédie mnoha tisíců lidí byla kolektivizace zemědělství úspěšná a dokonce nutná, protože dokázala rozdrobenou půdu scelit, zavést do zemědělství mechanizaci a vytvořit velké moderní zemědělské závody.

Samozřejmě není možné se idealisticky vracet zpět a snít o tradiční venkovské společnosti. Domnívám se však, že se podobného výsledku mohlo dosáhnout i jiným způsobem a s mnohem menšími negativními vedlejšími důsledky. Zemědělství vyspělých průmyslových států, kterým Československo po druhé světové válce bezpochyby bylo, se vyvíjelo směrem k velkému prosperujícímu rodinnému statku. Šlo o pomalejší a přirozenější ekonomický proces, který doprovázela mechanizace i specializace v zemědělské výrobě. Jak je vidět na příkladech hospodářství postižených sedláků, na které jsem v této práci poukázala, mělo československé zemědělství k tomuto procesu nakročeno, a nebýt destruktivní zemědělské politiky komunistického režimu, mohl tento trend proběhnout úspěšně i zde.

Kolektivizace zemědělství v padesátých letech byla sice úspěšná ideologicky a politicky, ale ztrátová hospodářsky. Přes opakovanou finanční pomoc se jednotným zemědělským družstvům nedařilo dosáhnout hospodářského úspěchu a zajistit požadovaný dostatek potravin. Docházelo k poruchám v zásobování, často se nedostávaly ani běžné potraviny, před obchody se tvořily fronty a stále se musely dovážet zemědělské produkty ze zahraničí. Tyto hospodářské nedostatky a neúspěchy agresivní formy kolektivizace se podařilo překonat ve druhé polovině šedesátých let, kdy mnohá družstva začala prosperovat. Výrazný tlak na reprivatizaci zemědělství se neprojevil ani v roce 1968 a v průběhu normalizace a zvláště koncem osmdesátých let se družstevní zemědělci stali jednou z mála opor hroučícího se režimu.

8. Seznam zkratk

čj. – číslo jednací
ČKD – Československá Kolben-Daněk
ČSSD – Československá strana sociálně demokratická
ČSL – Československá strana lidová
ČSM – Československý svaz mládeže
ČSNS – Československá strana národně socialistická
ČSR – Československá republika
ČSSS – Československé státní statky
eds. – editoři
f. – fond
HD – hospodářské družstvo
HTÚP – hospodářsko-technické úpravy pozemků
inv. č. – inventární číslo
JSČZ – Jednotný svaz českých zemědělců
JZD – Jednotné zemědělské družstvo
kart. – karton
KNV – krajský národní výbor
KSČ – Komunistická strana Československa
KV KSČ – krajský výbor Komunistické strany Československa
MAV NF – místní akční výbor Národní fronty
MNB – ministerstvo národní bezpečnosti
MNV – místní národní výbor
MO KSČ – místní organizace Komunistické strany Československa
MŠR – místní školní rada
NA – Národní archiv
NF – Národní fronta
NZM – Národní zemědělské muzeum
OB – osvětová beseda
ONV – okresní národní výbor
OV KSČ – okresní výbor Komunistické strany Československa
PJ – pracovní jednotka
PTP – Pomocné technické prapory
PV JZD – přípravný výbor Jednotného zemědělského družstva
red. – redaktor
s. – stránka
s. (před vlastním jménem) – soudruh
Sb. – sbírka
SČSP – Svaz československo-sovětského přátelství
SOKA – Státní okresní archiv
StB – Státní bezpečnost
STS – Strojní a traktorová stanice
SSSR – Svaz sovětských socialistických republik
ÚV KSČ – ústřední výbor Komunistické strany Československa
VB – Veřejná bezpečnost
VŘSR – Velká říjnová socialistická revoluce
VŽ – Výbor žen

9. Prameny a literatura

Prameny

I. Státní okresní archiv Kutná Hora:

fond: Okresní národní výbor Kutná Hora 1945-1960 - Zápisy ze schůzí rady ONV 1945-1960

A. Správní knihy:

- 1) inv. č. 37 - Zápisy ze schůzí trestní komise ONV Kutná Hora 12. 5. 1949 - 9. 8. 1950, kniha č. 37
- 2) inv. č. 38 - Zápisy ze schůzí trestní komise ONV Kutná Hora 20. 9. 1950 - 10. 5. 1954, kniha č. 38
- 3) inv. č. 46 - Zápisy ze schůzí MNV Bahno 1952-1960, kniha č. 1
- 4) inv. č. 69 - Zápisy ze schůzí MNV Kácov 1952-1954, kniha č. 4
- 5) inv. č. 69 - Zápisy ze schůzí MNV Kácov 1955-1960, kniha č. 5
- 6) inv. č. 94 - Zápisy ze schůzí MNV Mitrov 1952-1959, kniha č. 11
- 7) inv. č. 99 - Zápisy ze schůzí MNV Opatovice I 1952-1959, kniha č. 12
- 8) inv. č. 102 - Zápisy ze schůzí MNV Petrovice I 1952-1960, kniha č. 12
- 9) inv. č. 140 - Zápisy ze schůzí MNV Vranice 1952-1960, kniha č. 19

B. Spisy

odd. 1. Spisy řazené mimo manipulace

inv. č. 333 - Spisy předsedy (vymanipulované složky /kádr. materiály, venkovští boháči, osoby nepřátel. stát. zřízení/) 1952-1957, karton č. 44:

- 1) Vesničtí boháči a ti nepřátelští
- 2) Kulaci vystěhovaní 1953
- 3) Přesídlení rodinných celků na okrese Kutná Hora
- 4) Osoby, jimž byly prominuty tresty
- 5) Kulaci 1957
- 6) Seznam zemědělců I. a II. skupiny ke dni 12. 3. 1953
- 7) Kulaci na okrese – kádrové zhodnocení
- 8) Seznam osob, jimž byly prominuty tresty
- 9) Prověrky ONV 1952-1954
- 10) Hlášení MNV

odd. 17. Družstva (společenstva)

- 1) inv. č. 851, sign. 170 - Všeobecné a společné věci (I. celostátní sjezd JZD, delegáti na

III. a IV. okr. konferenci JZD) 1951-1954, karton č. 342

- 1) inv. č. 1076, sign. 600 - Všeobecně (seznamy kulaků) 1953-1954, karton č. 414
- 2) inv. č. 1307, sign. zem/20 - Zakládání JZD (1949-1960), karton č. 621
  - Bahno - Černíny, karton č. 622
  - Kasanice - Křesetice, karton č. 626
  - Mitrov - Nové Dvory, karton č. 630
  - Opatovice I - Pertoltice, karton č. 631
  - Petrovice I - Přívlaky, karton č. 632
  - Vavřinec - Všesoky, karton č. 637
- 3) inv. č. 1307, sign. zem/20 - Evidenční štítky JZD 1959-1960 (datum založení, výměra, funkce, atd.), karton č. 639

fond: OV KSČ Kutná Hora:

- 1) MO KSČ - Kácov 1952-1960, inv. č. 463, kniha č. 451
- 2) MO KSČ - Kácov 1959-1960, inv. č. 463, kniha č. 4
- 3) ZO KSČ Mitrov - JZD 1960, kniha č. 858
- 4) MO KSČ - Opatovice I 1950-1960, inv. č. 912, kniha č. 901
- 5) Zápisy ze schůzí MO KSČ Petrovice I 1950-1960, inv. č. 926, kniha č. 915

fond: Obecní úřad Bahno - Zápisy ze schůzí 1919-1956 (OV, OZ a finanční komise, rada, plénum a finanční komise MNV)

fond: MNV Bahno - Zápisy ze schůzí pléna a rady MNV 1956-1960, inv. č. 1, kniha č. 1

fond: MNV Černíny - Pamětní kniha obce Bahno 1955-1960, kniha č. 117

fond: JZD Bahno - Kmenové doklady 1957, 1960 I/208/3/11 - nezpracováno

fond: Místní národní výbor Kácov

- 1) Zápisy ze schůzí MNV Kácov 1946-1948, inv. č. 2, kniha č. 2
- 2) Zápisy ze schůzí MNV Kácov 1949-1955, inv. č. 3, kniha č. 3
- 3) Zápisy ze schůzí MNV Kácov 1956, inv. č. 4, kniha č. 4
- 4) Zápisy ze schůzí MNV Kácov 1957, inv. č. 5, kniha č. 5
- 5) Zápisy ze schůzí MNV Kácov 1958, inv. č. 6, kniha č. 6
- 6) Zápisy ze schůzí MNV Kácov 1959, inv. č. 7, kniha č. 7
- 7) Zápisy ze schůzí MNV Kácov 1960, inv. č. 8, kniha č. 8
- 8) Zápisy ze schůzí MNV Kácov 1948-1955

fond: Kronika Kácova IV 1945-1970, kniha č. 85a

fond: JZD Kácov I/3 1/208/3/14 - nezpracováno

- Bilance 1952

- Kniha evidence pracovních jednotek JZD 1952-1953

- Kniha osobních účtů 1952-1961

fond: Archiv obce Mítrov 1915-1950, kniha č. 1

fond: MNV Mítrov - Zápisy ze schůzí pléna a rady MNV 1950-1955, inv. č. 1, kniha č. 1

fond: MNV Mítrov - Zápisy ze schůzí pléna a rady MNV 1955-1959, inv. č. 2, kniha č. 2

fond: MNV Mítrov - Zápisy ze schůzí rady MNV 1960, inv. č. 19, kniha č. 19

fond: MNV Mítrov - Zápisy ze schůzí pléna MNV 1960, inv. č. 3, kniha č. 3

fond: Okresní prokuratura Kutná Hora - spis založený pod Pt 426/52 (Václav Vojáček)

fond: MNV Opatovice I - Zápisy ze schůzí MNV 1945-1951, inv. č. 1, kniha č. 1

fond: Archiv obce Petrovice I - Kronika obce z let 1925-1945 (1966), inv. č. 2, kniha č. 2

fond: JZD Petrovice I - Bilance a inventury 1960-1965, karton č. 1

fond: Archiv obce Vranice (1850-1950) - Obecní úřad Vranice - Protokoly ze schůzí OV, OZ, finanční, stavební a volební komise a MŠR, rady, pléna, finanční, rolnické a volební komise MNV a OV NF 1936-1951, inv. č. 1, kniha č. 1

fond: JZD Vranice - Zápisy z členské schůze a představenstva 1959-1960, inv. č. 1, kniha č. 1

fond: Okresní prokuratura Kutná Hora - nezpracováno, spis Pv 313, 58 (Josef Jelínek)

fond: Okresní soud Kutná Hora - nezpracováno, spis T 195/58 (Josef Jelínek)

II. Národní archiv

fond: Správa Sboru nápravné výchovy - Kartotéka vystěhovaných zemědělců,
čj. SNZ- 5163/102-taj.-53

III. Soukromé archivy

Rodinný archiv Marie Thurichové

Rodinný archiv Jany a Milana Vojáčkových

Rodinný archiv Josefa Filipa

Rodinný archiv Vladimíra Samka

Rodinný archiv JUDr. Anežky Stříbrné

Pamětníci

Josef Filip, rozhovor pořizen 9. 1. 2012

Miloslav a Daniela Klečákovi, rozhovor pořizen 14. 4. 2012

Helena a Jiří Nedvědovi, rozhovor pořizen 2. 12. 2012

Vladimír Samek, rozhovor pořizen 6. 10. 2012

Jan Stoupa, rozhovor pořizen 30. 9. 2011

Marie Thurichová a Zdena Kreuzingerová, rozhovor pořizen 19. 11. 2012

Jana a Milan Vojáčkovi, rozhovor pořizen 23. 10. 2012

Sbírka zákonů republiky Československé, roč. 1945-1960.

Literatura

- BENEŠ, František: *Kácov - výletní místo Posázaví*. Kácov 1937.
- BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal (eds.): *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a střeoevropské souvislosti*. Praha 2008.
- BLAŽEK, Petr – JECH, Karel – KUBÁLEK, Michal a kol.: *Akce „K“. Vyhánění sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech. Studie, seznamy, dokumenty*. Praha 2010.
- BŘEZINA, Vladimír – PERNES, Jiří (eds.): *Závěrečná fáze kolektivizace zemědělství v Československu*. Brno 2009.
- HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan: *Dějiny správy v Českých zemích od počátku státu po současnost*. Praha 2005.
- JECH, Karel: *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Praha 2008.
- JECH, Karel: *Soumrak selského stavu 1945-1960*. Praha 2001.
- KAPLAN, Karel: *Československo v letech 1948-1953. Zakladatelské období komunistického režimu*. 2. část. Praha 1991.
- KAPLAN, Karel: *Československo v letech 1953-1966. Společenská krize a kořeny reformy*. 3. část. Praha 1992.
- KAPLAN, Karel: *Pět kapitol o Únoru*. Brno 1997.
- KUBAČÁK, Antonín: *Dějiny zemědělství v českých zemích. 1900-1989*, 2.díl, Praha 1995.
- NOVÁK, Pavel: *Kutná Hora mezi dvěma válkami*. In: ŠTROBLOVÁ, Helena – ALTOVÁ, Blanka (edd.): *Kutná Hora slovem i obrazem*. Kutná Hora 2000, s. 218-239.
- NOVÁK, Pavel – ŠTROBL, Karel: *Léta 1945-1948*. Kutná Hora 2000, s. 251-259.
- NOVÁK, Pavel: *Totalitní společnost*. Kutná Hora 2000, s. 260-287.
- PETRÁŇ, Josef: *Dějiny českého venkova v příběhu Ouběnic*. Praha 2011.
- PROVAZ, Lukáš (ed.): *Staré selské rody na Kutnohorsku*. Praha 2010.
- Retrospektivním lexikonu obcí Československé socialistické republiky 1850-1970: počet obyvatel a domů podle obcí a částí obcí podle správního členění k 1. lednu 1972 a abecední přehled obcí a částí obcí v letech 1850-1970*, sv. 1. Praha 1978.
- ROKOSOVÁ, Šárka: *Administrativní opatření – jedna z forem perzekuce sedláků komunistickým režimem*. In: *Securitas Imperii*, č. 10 (2003), s. 147-197.
- URBAN, Jiří: *Venkov pod kolektivizační knutou. Okolnosti exemplárního „kulackého“ procesu*. Praha 2010.
- VEBER, Václav: *Osudové únorové dny*. Praha 2008.
- ZAVADIL, Antonín (red.): *Kutnohorsko slovem i obrazem*. 2. díl. Místopis okresního hejtmánství, část 1. Kutná Hora 1914.

ZAVADIL, Antonín (red.): *Kutnohorsko slovem i obrazem*. 2. díl. Místopis okresního hejtmanství, část 2. Kutná Hora 1914.